

Dijitalleşme: İletişim, Teknoloji ve Etkileşim

Editör: Haydar Özaydın

ÖZGÜR
YAYINLARI

Dijitalleşme: İletişim, Teknoloji ve Etkileşim

Editör:

Haydar Özaydın

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozguryayinlari.com

✉ info@ozguryayinlari.com

Dijitalleşme: İletişim, Teknoloji ve Etkileşim

Editör: Haydar Özaydın

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5757-20-3

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub889>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>. This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Özaydın, H. (ed) (2025). *Dijitalleşme: İletişim, Teknoloji ve Etkileşim*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub889>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozguryayinlari.com/>

Ön Söz

Dijitalleşme, çağımızın en belirleyici olgularından biri olarak iletişimi, toplumsal yapıyı ve insan etkileşimini köklü biçimde dönüştürmektedir. İletişim, tarih boyunca toplumsal yaşamın temelini oluşturmuş; en ilkel işaretleşme biçimlerinden bugün ceplerimizde taşıdığımız dijital cihazlara uzanan süreçte, teknolojiyle iç içe gelişmiştir. Dijitalleşme, yalnızca teknolojik bir ilerleme değil; bireysel, kültürel ve toplumsal düzeyde yeni dönüşümlerin öncülüğünü üstlenmiştir. Yaşanan bu dönüşümler, insanların, toplumların ve kuruluşların iletişim biçimlerine yeni boyutlar kazandırmaktadır. “Dijital İletişim: Teknoloji ve Etkileşim” başlıklı kitabımız disiplinler arası bir anlayışla geniş bir perspektif sunmayı amaçlayan sekiz bölümden oluşmaktadır.

Zeynep Ekmekçi, “Dijital Medya Okuryazarlığında Kuramsal Yaklaşımlar: Eleştirel, Toplumsal ve Bilişsel Perspektifler” başlıklı bölümü ile dijital medya okuryazarlığını kuramsal perspektifler çerçevesinde ele almakta ve kavramı epistemolojik, eleştirel, yapısalcı/post-yapısalcı ve kültürel boyutlarıyla incelemiştir. Yılmaz Alışkan tarafından yazılan “Dijital Medya Alanında Eşitsizlik ve Sömürü İlişkileri: Dijital Kapitalizm, Gözetleyici Kapitalizm, Dijital Uçurum ve Platform Kapitalizmi Kavramlarına Genel Bir Bakış” başlıklı bölüm dijital kapitalizm, gözetleyici kapitalizm, dijital uçurum ve platform kapitalizmi gibi kavramsal çerçeveler üzerinden dijital dünyanın günümüzdeki sömürü biçimlerini analiz etmeyi amaçlamıştır. “Dijital Aktivizmin Dinamikleri: İnternet Çağında Toplumsal Değişim ve Katılım” başlıklı bölüm yazarı Zehra Dursun, dijital aktivizmin katılım ve kapsayıcılığı güçlendirme potansiyeli, hızlı örgütlenme, baskı mekanizmaları, güvenlik ve etik denge sorunları ile güçlü medya okuryazarlığı ihtiyacı konularını ele almıştır.

Ahmet Özdemir, “Kamuya Açık Ama Kamusal Mı? Müşterek Dünya ile Akışkan Ağlar Arasında Kamusal Alanın Bugünü” başlıklı bölümü ile dijital çağda kamusal alanın dönüşümünü tartışmaktadır. Arendt, Rancière, Habermas, Lippmann ve Sennett gibi düşünürlerin yaklaşımlarını bir araya getirerek dijital platformlarda görünürlük, hız ve kalıcılık arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Meryem Arslan tarafından yazılan “Yönetişim ve Yerel Yönetimler: Belediyelerde Öne Çıkan Dijital Uygulama Örnekleri” adlı bölüm internet ve sosyal medya teknolojilerinin, halkın karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştırarak şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirdiğini ifade

etmiş ve yönetişimin belediyelerde dijital araçlarla nasıl kullanıldığı analiz ederek e-yönetişim kavramını vurgulamıştır.

Hülya Er, “Sigorta Sektöründe Dijital Dönüşüm ve Müşteri Etkileşimi: Yapay Zekâ ve Blokzincir Tabanlı InsurTech Uygulamaları” başlıklı bölümü ile sigorta sektöründe dijital iletişim teknolojilerinin dönüşüm gücünü ve etkileşim biçimlerini incelemiştir. Yapay zekâ ve Blokzincir tabanlı InsurTech uygulamalarının verimlilik, güven ve müşteri deneyimini artırdığı; buna karşın siber güvenlik ve düzenleyici belirsizliklerin sektörde dikkatle yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Özge Nur Muslu, “Dijitalleşen Dünyada Terapist ve Danışan Arasındaki Sınırlar: Sosyal Medya ve Çift Taraflı Etkileşimler” adlı bölüm ile dijitalleşen dünyada terapist ve danışan arasındaki profesyonel sınırların dijital iletişim teknolojileri ve sosyal medya etkileşimleriyle nasıl yeniden tanımlandığını incelemiştir. Çalışmada, bu çift taraflı etkileşimlerin etik, klinik ve ilişkisel açıdan doğurduğu riskler tartışılmış; dijital mahremiyetin korunması, profesyonel kimlik yönetimi ve etik farkındalığın güçlendirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Aysel Güney, “Dijital Güvenlik Bilincinin Eğitim Yoluyla Oluşturulması” başlıklı bölüm ile dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla artan güvenlik risklerine karşı eğitim yoluyla dijital güvenlik bilincinin nasıl geliştirilebileceğini incelemiştir. Çalışmada, çocuklar ve gençler başta olmak üzere bireylerin dijital ortamlarda farkındalık kazanmaları, güvenli kullanım alışkanlıkları edinmeleri ve bu sürecin eğitim politikalarına entegrasyonu üzerinde durulmuştur.

Çalışmada emeği geçen tüm yazarlarımıza teşekkür eder, okurlara keyifli ve faydalı bir deneyim dileriz.

İçindekiler

Ön Söz

iii

Bölüm 1

Dijital Medya Okuryazarlığında Kuramsal Yaklaşımlar: Eleştirel, Toplumsal ve Bilişsel Perspektifler 1

Zeynep Ekmekçi

Bölüm 2

Dijital Medya Alanında Eşitsizlik ve Sömürü İlişkileri: Dijital Kapitalizm, Gözetleyici Kapitalizm, Dijital Uçurum ve Platform Kapitalizmi Kavramlarına Genel Bir Bakış 25

Yılmaz Alışkan

Bölüm 3

Dijital Aktivizmin Dinamikleri: İnternet Çağında Toplumsal Değişim ve Katılım 39

Zehra Dursun

Bölüm 4

Kamuya Açık Ama Kamusal Mı? Müşterek Dünya ile Akışkan Ağlar Arasında Kamusal Alanın Bugünü 57

Ahmet Özdemir

Bölüm 5

Yönetişim ve Yerel Yönetimler: Belediyelerde Öne Çıkan Dijital Uygulama Örnekleri 71

Meryem Arslan

Bölüm 6

Sigorta Sektöründe Dijital Dönüşüm: Yapay Zekâ ve Blokzincir Tabanlı InsurTech Uygulamaları	97
<i>Hülya Er</i>	

Bölüm 7

Dijitalleşen Dünyada Terapist ve Danışan Arasındaki Sınırlar: Sosyal Medya ve Çift Taraflı Etkileşimler	121
<i>Özge Nur Muslu</i>	

Bölüm 8

Dijital Güvenlik Bilincinin Eğitim Yoluyla Oluşturulması	137
<i>Aysel Güney</i>	

Dijital Medya Okuryazarlığında Kuramsal Yaklaşımlar: Eleştirel, Toplumsal ve Bilişsel Perspektifler

Zeynep Ekmekçi¹

Özet

Bu bölüm, dijital medya okuryazarlığını kuramsal perspektifler çerçevesinde ele almakta ve kavramı epistemolojik, eleştirel, yapısalcı/post-yapısalcı ve kültürel boyutlarıyla incelemektedir. Dijital medya okuryazarlığı yalnızca dijital teknolojileri kullanma becerileriyle sınırlı olmayıp; eleştirel düşünme, toplumsal farkındalık ve kültürel çözümleme yetkinliklerini de kapsamaktadır. Hobbs'un (2010) önerdiği medya okuryazarlığı modeli temel alınarak, dijitalleşmenin bilgiye erişim, üretim ve toplumsal ilişkiler üzerindeki dönüştürücü etkileri tartışılmaktadır.

Epistemolojik yaklaşım, dijital çağda “gerçeklik” ve “hakikat” kavramlarının yeniden tanımlanmasına işaret ederken; eleştirel kuram, dijital medya içeriklerinin güç ilişkilerini ve ideolojik yapıları nasıl yeniden ürettiğini vurgulamaktadır. Yapısalcı ve post-yapısalcı perspektifler, sosyal medya platformlarında üretilen söylemleri ve kimlik inşalarını analiz etmeye imkân sunarken; kültürel çalışmalar yaklaşımı, dijital içeriklerin tüketim kültürü, gündelik yaşam pratikleri ve toplumsal kimliklerle ilişkisini ortaya koymaktadır.

Nike reklam kampanyaları, TikTok'taki #GlowUp içerikleri ve aile vlogları gibi güncel örnekler üzerinden bu kuramsal yaklaşımların uygulamaları incelenmektedir. Böylece dijital medya okuryazarlığı, yalnızca teknik bir beceri alanı değil, bireylerin toplumsal, kültürel ve eleştirel düzeylerde konumlanmasını sağlayan çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

1 Doç. Dr. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu, zeynep.ekmekci@erzincan.edu.tr, ORCID : 0000-0002-2110-8438

1. Giriş

Dijital okuryazarlık kavramı, 1990'ların sonlarına doğru Gilster (1997) tarafından ortaya atılmıştır. Bu beceri, bireylerin doğru bilgiye erişmek, bu bilgiyi üretmek ve paylaşmak için çeşitli teknolojileri etkili bir şekilde kullanabilmesini ve öğrenme-öğretme süreçlerinde teknolojiden verimli bir şekilde yararlanabilme yetkinliklerini kapsar (Burnett & McKinley, 1998; Graczyk vd., 2000).

Hobbs (2010), dijital medya okuryazarlığını temel yaşam becerilerinin bir parçası olarak değerlendirir. Dolayısıyla dijital okuryazarlık, internet platformları, sosyal medya ve mobil cihazlar gibi dijital teknolojilerin yaygınlaştığı günümüz toplumunda aktif bir şekilde yer almak, öğrenmek ve çalışmak için gerekli olan tüm yetenekleri içermektedir (İlhan & Ekmekçi, 2024). Başka bir deyişle, dijital okuryazarlık, dijital araçlar aracılığıyla çeşitli dijital kaynaklara erişme, bunları düzenleme, birleştirme ve değerlendirme; yeni bilgiler ve medya içerikleri oluşturma, sosyal amaçları desteklemek için başkalarıyla etkileşim kurma ve tüm bu süreçleri açıklayabilme konusunda bireylerin sahip olduğu uygun kullanım becerisi, farkındalık ve davranış biçimidir (Martin & Grudziecki, 2015). Dijital medya okuryazarlığı ise dijital ortamlarda üretilen içeriklerin okunması ve bu ortamlarda içerik oluşturulmasıyla ilgilidir (Ognyanova, 2010). Bu çerçevede dijital okuryazarlık sadece teknoloji kullanımını değil, aynı zamanda dijital medyanın ekonomik ve politik yapısının nasıl anlaşıldığını da içerir.

Joint Information Systems Committee'nin 2011 tarihli raporunda; bireylerin dijital toplumda yaşama, öğrenme ve çalışma süreçlerinde ihtiyaç duyduğu okuryazarlık becerilerinin bütünsel bir ifadesi olarak tanımlanmıştır. Bu beceriler; bilgisayar, medya ve bilgi okuryazarlığını kapsayacak şekilde dijital ağlar aracılığıyla iletişim kurmayı ve iş birliği yapmayı; dijital sistemler üzerinden bilgi aramayı ve öğrenmeyi; dijital araçları kullanarak bilinçli kararlar almayı ve kişisel hedeflere ulaşmayı içermektedir.

Ancak bu tanımlar, giderek daha karmaşık ve çok katmanlı hâle gelen dijital medya ortamlarının doğasını tam olarak yansıtmaktan uzaktır. Günümüzde dijital okuryazarlık, yalnızca teknolojik becerilerin edinilmesiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda içeriklerin üretim süreçlerinin, arkasındaki ideolojik yapılar ve güç ilişkilerinin sorgulanmasını da içermektedir. Bu nedenle dijital okuryazarlık bağlamında eleştirel bir perspektif geliştirmek, dijital medya okuryazarlığı kavramının daha derinlikli bir şekilde anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, Rence Hobbs (2010) dijital ve medya okuryazarlığını birbirinden ayrı düşünmek yerine, bu iki kavramı “*dijital medya okuryazarlığı*” başlığı altında değerlendirerek bu çerçevede beş temel boyuttan oluşan bütüncül bir yapı önermiştir. Bu boyutlar aşağıda açıklanmıştır:

1. **Erişim:** Teknolojiyi ve medya araçlarını kullanarak bilgiye ulaşmayı ve bu bilgileri diğer kullanıcılarla paylaşabilme becerisini ifade etmektedir.
2. **Analiz ve değerlendirme:** Medya mesajlarının amacı, doğruluğu, güvenilirliği ve temsil ettiği bakış açısının eleştirel düşünme süzgecinden geçirilerek değerlendirilmesi analiz ve değerlendirme boyutunu ifade etmektedir.
3. **İçerik oluşturma:** Sosyal medya kullanıcısı mesajın amacı ve kullanılan ifade biçimlerini dikkate alarak özgün, yaratıcı ve etkili içerikler üretme yetkinliğine sahip olmalıdır.
4. **Yansıtma ve ifade:** Medya içeriklerinin ve dijital teknolojilerin bireysel düşünce, davranış ve karar alma süreçleri üzerindeki etkisinin farkına varmak ve bu etkileri etik sorumluluk çerçevesinde değerlendirmek yansıtma ve ifade etmek olarak değerlendirilmektedir.
5. **Eyleme geçme:** Gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde bilgi paylaşımı, katılım ve iş birliği yoluyla etkili iletişim ve problem çözme becerileri geliştirmek. Herhangi bir toplumsal harekete katılımı dijital araçlar üzerinden yapma yeteneği eyleme geçme olarak tanımlanmaktadır (Aydın- Varol,2025).

Dijitalleşmenin getirdiği olanaklardan biri iş alanlarında yapacağı değişimdir. Özellikle distopik bir perspektiften bakıldığında dijitalleşme ve yapay zekânın birçok meslek kolunu değersiz kılacağına ilişkin kaygılar sıklıkla dillendirilmektedir. Bu kaygıların dijitalleşme karşısında geliştirilecek politik programlarla sosyal gerçeklikle ilişkisi daha iyi anlaşılacağı muhakkaktır (Özdemir & Özaydın,2025). Sonuç olarak, dijital medya okuryazarlığını hem bilişsel hem de toplumsal bir yeterlilik olarak konumlandırarak bireylerin dijital ortamlarda daha bilinçli, üretken ve sorumlu bireyler olarak var olabilmesini amaçlayan daha bütüncül ve eleştirel bakış açısı olarak değerlendirilmelidir.

1. Kuramsal Temellendirme: Medya Okuryazarlığının Epistemolojisi

Medya okuryazarlığı yalnızca teknik beceriler veya pedagojik bir yeterlilik olarak ele alınmamalıdır. Çünkü bilginin, anlam ve temsil ilişkileri üzerinden

kuramsal olarak temellendirilmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda medya okuryazarlığı, bilgiye nasıl ulaşıldığı, bilginin nasıl üretildiği, meşruiyet kazandığı ve paylaşıldığı sorularını içerir. Bilgiye ilişkin bu yaklaşım, klasik pozitivist bilgi anlayışından çok, sosyal inşacılığa dayanan, söylem temelli ve eleştirel geleneklerden beslenen bir epistemolojik çerçeve sunmaktadır (Kellner & Share, 2007).

Postmodern ve post-yapısalcı düşünce, özellikle Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisine yaptığı vurgu ile medya içeriklerinin tarafsız ya da nesnel gerçeklikleri temsil etmekten ziyade, belirli ideolojilerin, iktidar yapılarının kurgulanmış ve dolaşıma sokulmuş söylemler olduğunu ortaya koymaktadır (Foucault, 1980). Bu bağlamda dijital medya okuryazarlığı, dijital bir içeriği yalnızca “doğru anlamak” meselesi değil, içeriğin üretildiği bağlamı, içerikte yer alan temsilleri ve arka plandaki güç ilişkilerini (iktidar ve sermaye) çözümleme yetkinliği olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda dijital içerik üreticisinin iktidar ve sermaye ile ilişkisini doğru okumak gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Dijital medya çağında “gerçeklik” kavramı yeniden değerlendirilerek dönüşüme uğramaktadır. Özellikle “post-truth” çağında, nesnel verilerden çok duygulara hitap eden, yankı odalarında çoğalan bilgi formları öne çıkmaktadır (McIntyre, 2018). Bu durum, medya okuryazarlığını yalnızca içerik okuma becerisi olmaktan çıkararak, bireylerin epistemolojik bir farkındalık geliştirmesini zorunlu kılar. Zira medya, yalnızca dünyayı yansıtmaz; dünyayı yapılandırır ve yeniden inşa eder (Hall, 1997). Zamanla kullanıcılar gerçekle sanal olanı ayırt edemez hale gelir. Dolayısıyla medya okuryazarlığı; yalnızca bireyin bir mesajı çözümleme becerisi değil, bu mesajın üretildiği koşulları, taşıdığı ideolojiyi ve yaratmayı amaçladığı etkiyi sorgulama yetkinliğidir. Bu noktada okuryazarlık bir “yeti” değil, toplumsal ve kültürel bağlamlarda inşa edilen bir pratik olarak değerlendirilmelidir (Gee, 2008). Medya okuryazarlığını anlam üretimi ve anlamın düzenleniş biçimleriyle ilişkilendiren söylem kuramı da bu yaklaşımı desteklemektedir (Laclau & Mouffe, 1985).

Sonuç olarak medya okuryazarlığının kuramsal temellendirmesi, bireylerin medyayı yalnızca tüketen değil, anlamın nasıl yeniden üretilip inşa edildiğini ve bilgi biçimlerinin nasıl hegemonik hale geldiğini kavrayan özneye dönüşmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda dijital medya okuryazarlığı, bilginin üretimi, tüketimi, saklanması ve yayılımına dair eleştirel bir duruş geliştirme sürecidir.

2. Eleştirel Kuram ve Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital medya ortamlarında dolaşıma giren içerikler, yalnızca bilgi iletme araçları değil aynı zamanda ideolojik yapıların yeniden üretildiği, meşrulaştırıldığı ve doğallaştırıldığı alanlardır. Bu nedenle dijital medya okuryazarlığını anlamlandırmak için **Eleştirel Kuram**'dan beslenen bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Eleştirel Kuram, özellikle Frankfurt Okulu düşünürleri aracılığıyla, kültürel üretim süreçlerinin iktidar ilişkileriyle iç içe geçtiğini ortaya koymuştur (Horkheimer & Adorno, 2002).

Horkheimer ve Adorno'nun *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserinde, kültür endüstrisi bireyleri edilgen tüketicilere dönüştürmekte, eleştirel düşünme yetilerini zayıflatmakta ve mevcut toplumsal yapının devamını sağlamaktadır (Horkheimer & Adorno, 2002). Dijital medya, bu endüstrinin günümüzdeki en etkili uzantısı hâline gelmiş, kullanıcı katılımı ve bireysel üretim illüzyonu altında, neoliberal ideolojilerin yeniden üretildiği bir alan oluşturmuştur (Fuchs, 2014). Özellikle sosyal medya platformları, kullanıcıların üretici gibi görünmelerine rağmen, algoritmaların yönlendirdiği, gözetim kapitalizminin işlediği bir sistemde içerik sağlayıcılara dönüşmesini sağlamaktadır (Zuboff, 2019). Bu yapı, bireylerin iletişimsel etkinliklerini veriye dönüştürerek ekonomik değere dönüştürmekte ve bunu yaparken kullanıcıları gönüllü gözetlenen özneler hâline getirmektedir. Böylece dijital medya, yalnızca bilgi ve eğlence sunmayarak aynı zamanda bireyleri belirli ideolojik formlarda özneler haline dönüştürmektedir (Althusser, 1971).

Eleştirel medya kuramcıları, ideolojik işleyişin açığa çıkarılmasının ve sorgulanmasının, bireylerin medya ile kurdukları ilişkide farkındalık geliştirmelerini sağladığını ileri sürmektedir (Kellner & Share, 2007). Medya okuryazarlığı, bu bağlamda yalnızca bilgiye erişim ya da içerik üretimi değil; aynı zamanda içeriklerin taşıdığı anlamları, ideolojik yönelimleri ve söylemsel stratejileri çözümleme becerisidir. Dijital medya okuryazarlığı, bireylerin dijital ortamda maruz kaldıkları içerikleri sorgulama, karşılaştırma ve anlamlandırma süreçlerinde eleştirel bir bakış geliştirmelerini hedeflemelidir. Aksi hâlde medya, bireyleri edilgen alıcılar konumuna hapsederek, hegemonik söylemlerin yeniden üretimine katkı sunar (Hall, 1982).

Vaka Analizi: YouTube'da "Marka Aktivizmi" ve İdeolojik Temsiller – Nike "You Can't Stop Us" Kampanyası

Örneğin, dijital medya platformları, özellikle YouTube gibi kullanıcıların erişimine açık video paylaşım ortamları, günümüzde yalnızca eğlence ya da bilgilendirme işlevi görmekle kalmamakta; aynı zamanda ideolojik üretim alanları hâline gelmektedir. Bu bağlamda çok izlenen reklam kampanyaları,

ideolojinin dolaşımına katkı sağlayan örnek içerikler olarak değerlendirilebilir. Nike’ın 2020 yılında yayınladığı “You Can’t Stop Us” adlı reklam kampanyası hem kitlesel etkileşim üretmiş hem de sosyal medya kullanıcıları arasında geniş yankı uyandırmıştır. Reklam filmi, farklı spor dallarından çeşitli etnik kimliklere, cinsiyetlere ve engellilik durumlarına sahip sporcuları bir araya getiren bir kurgu içinde sunulmuştur. Ekran ikiye bölünmüş şekilde ilerleyen video, birbirine montajla bağlanan ve farklı kişiler tarafından gerçekleştirilen benzer hareketleri ardışık bir anlatı hâline getirir. Videoda hem birliktelik hem de çeşitlilik vurgusu öne çıkarılır. Yüzeyde, reklam; çeşitlik, çeşitlilik, kapsayıcılık gibi evrensel değerlere gönderme yapmaktadır. Ancak eleştirel medya kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu tür temsillerin sadece görünürde ilerici ideolojilere yer verdiği; fakat bunları tüketim kültürüne entegre ederek nötralize ettiği görülmektedir (Žižek, 2009). Burada Nike, politik ve etik değerlere referansla marka imajını güçlendirerek, bireylerin duyarlılıklarını pazarlama stratejisinin bir parçası hâline getirmektedir. “Marka aktivizmi”, şirketlerin sosyal meseleleri ticarileştirerek kâr amacıyla yeniden paketlediği bir ideolojik strateji olarak işlev görmektedir (Banet-Weiser, 2012). Bu reklam, Nike gibi çok uluslu bir şirketin, küresel eşitsizlikler ve sistemsiz ayrımcılıkla ilgili söylemleri kullanarak, neoliberal ideolojinin ilerici yüzünü üretmesi örneğidir. Kullanıcılar içeriği “ilham verici” olarak yorumlarken, arka planda şirketin üretim koşulları, sömürü ilişkileri ya da çevresel etkileri tartışma dışı bırakılmaktadır. Bu durum, Hall’un (1982) belirttiği gibi medyanın söylemsel gücüyle bazı anlamları doğallaştırma ve diğerlerini görünmez hale getirme kapasitesini göstermektedir.

Dolayısıyla geleneksel medyada olduğu gibi dijital medya okuryazarlığı çözümlemelerinde iktidar ve sermaye ilişkisinin yorumlanması eleştirel bir bakış açısı gerektirmektedir.

3. Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Yaklaşımlar Bağlamında Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital medya okuryazarlığı, sadece kullanıcıların teknik becerilerini değil, aynı zamanda anlam üretim süreçlerine dair farkındalıklarını da kapsayan çok katmanlı bir yeterliliklerdir. Bu bağlamda **yapısalcı** ve **post-yapısalcı** kuramsal yaklaşımlar, dijital içeriklerin nasıl yapılandığı, nasıl anlam kazandığı ve bu anlamların nasıl çözümlenebileceği üzerine önemli kuramsal çerçeveler sunar.

Yapısalcılık: Anlamanın Kodları

Yapısalcılık, dilin ve metinlerin anlamını, onları oluşturan yapıların işleyişi üzerinden açıklamaya çalışır. Ferdinand de Saussure’ün dil anlayışından

hareketle yapı, anlamın sabit ve düzenli sistemler içinde üretildiğini varsayar (Saussure, 2011). Roland Barthes, bu yaklaşımı genişleterek günlük yaşamda karşılaşılan kültürel metinlerin –reklamlar, filmler, dijital içerikler gibi– **mitolojik** düzeyde anlamlar taşıdığını ileri sürmüştür (Barthes, 1972). Bu çerçevede dijital medya okuryazarlığı, kullanıcıların dijital içeriklerde gizli anlamları ve kültürel kodları ayırt edebilmesini gerektirir. Örneğin bir Instagram paylaşımı, yalnızca görsel bir ifade değil; aynı zamanda tüketim, kimlik ve statü göstergelerinin anlamlandırıldığı bir söylemdir.

Post-Yapısalcılık: Anlamın Kayganlığı

Post-yapısalcılık ise yapısalcılığın anlamın sabitliğine yönelik inancını sorgular ve anlamın her zaman **kararsız, bağlama bağlı ve sürekli ertelenen** bir yapıya sahip olduğunu savunur. Jacques Derrida'nın *différance* kavramı, her bir işaretin anlamının başka işaretlere olan farkı yoluyla oluştuğunu, bu yüzden de hiçbir anlamın tam ve nihai olmadığını ortaya koyar (Derrida, 1976). Dijital medya içerikleri –özellikle sosyal medya paylaşımları, meme'ler ve viral videolar gibi– bu anlam çoğulluğu ve bağlamsal kayganlık açısından post-yapısalcı okumalara oldukça elverişlidir.

Dijital ortamlarda kullanıcılar, içeriği yalnızca tüketmekle kalmaz; onu yeniden biçimlendirir, yorumlar ve çoğu zaman ironik, parodik ya da eleştirel biçimlerde yeniden üretir. Bu durum, **anlamın sabit bir otorite tarafından belirlenemeyeceğini** ve içeriğin çoklu yorumlara açık olduğunu gösterir (Hall, 1980). Medya okuryazarlığı bu nedenle, yalnızca mesajı “doğru anlama” becerisi değil, aynı zamanda onun çoklu yorumlara açık olduğunu fark etme ve bu yorumlamaları bağlamsal olarak değerlendirme yeterliliğidir.

Dijital Söylem ve Kimlik

Post-yapısalcı düşünürlerden Michel Foucault'nun söylem kuramı, dijital medyada bilgi ve gerçeklik algısının nasıl inşa edildiğine dair önemli bir kuramsal araç sunar. Foucault'ya göre söylemler, bilgi üretiminde ve iktidar ilişkilerinde belirleyici rol oynamaktadır (Foucault, 1972). Dolayısıyla sosyal medya platformları, bireylerin kimliklerini söylemsel olarak kurguladıkları, aynı zamanda normatif söylemler aracılığıyla denetlendikleri alana dönüşmektedir. Dijital medya okuryazarlığı, bireylerin bu söylemsel yapıları tanıma, sorgulama ve onlara karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirme kapasiteleriyle de ilgilidir.

Vaka Analizi: TikTok'ta #GlowUp Challenge – Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Bir Okuma

#GlowUp challenge, TikTok platformunda milyonlarca kez paylaşılan ve kullanıcıların “öncesi ve sonrası” görünümelerini dramatik biçimde

sergiledikleri popüler bir video formatıdır. Katılımcılar, genellikle ilk sahnede makyajsız, bakımsız veya “sıradan” bir hâlde gösterilir; ardından müzikle birlikte dramatik bir dönüşümle daha çekici, bakımlı veya stilize edilmiş bir görünüme ulaşılır. Bu format, dijital platformlarda estetik dönüşüm ve kimlik performansı üzerine çok sayıda yorum ve içerik üretimine yol açmıştır.

Yapısalcı Okuma

Bu tür bir içerik, Roland Barthes’ın (1972) “mit” kavramı çerçevesinde ele alınabilir. “Glow up” anlatısı, yalnızca bireysel bir estetik değişimi değil; aynı zamanda “güzellik”, “başarı”, “özgüven” ve “toplumsal kabul” gibi anlamları da içselleştiren bir gösterge sistemine dayanır. TikTok kullanıcıları, belirli görsel kodlar (makyaj, ışık, kıyafet, bakış) aracılığıyla “çekicilik” anlamını iletirler. Bu görsel kodlar, yapısal olarak toplumun güzellik normlarını yeniden üretir.

Bu durumda dijital medya okuryazarlığı, yalnızca içeriği izleme ya da yeniden üretme becerisi değil, aynı zamanda içerikteki yapısal kodların farkına varma yetisini de kapsar. Kullanıcı, “öncesi”nin neden değersizleştirildiğini, “sonrası”nın neden idealize edildiğini sorgulayabilmelidir.

Post-Yapısalcı Okuma

Post-yapısalcı bakış açısı ise bu tür içeriklerin tekil ve sabit anlamlara sahip olmadığını; aksine her bir kullanıcının kendi bağlamında içerikleri yeniden ürettiğini ve çoklu anlamlandırma biçimlerinin mümkün olduğunu ileri sürer (Derrida, 1976). Örneğin bazı kullanıcılar #GlowUp içeriklerini ironik biçimde kurgulamakta, dönüşüm fikrini tersine çevirerek “standartlara karşı direniş” mesajları vermektedir. Böylece içerik, normatif güzellik ideolojisinin hem yeniden üretim aracı hem de parodisi hâline gelir.

Stuart Hall’un (1980) kodlama/çözümleme modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde, içerik üreticisi hegemonik bir anlam kodlamış olsa da alıcı bu mesajı karşı-hegemonik biçimde çözümleyebilir. Yani bir izleyici bu içeriği toplumsal baskıların ürünü olarak okuyabilirken, bir diğeri onu kişisel gelişim olarak olumlayabilir. Dijital medya okuryazarlığı, bu çoklu anlam katmanlarını tanıma ve yorumlayabilme becerisini de içerir.

Söylemsel Bağlam

Michel Foucault’nun (1972) söylem kuramı açısından bakıldığında, #GlowUp videoları sadece bireysel birer ifade biçimi değil; aynı zamanda normatif güzellik, gençlik ve cinsiyet kimliği söylemlerini yeniden üreten pratiklerdir. TikTok algoritması bu içerikleri öne çıkararak belirli estetik ve davranış normlarını görünür kılarken, diğer türden temsilleri arka planda

bırakır. Böylece platform, söylemsel olarak kimlikleri düzenleyen bir iktidar alanına dönüşür.

4. Kültürel Çalışmalar Perspektifinden Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital medya okuryazarlığı, yalnızca bireylerin dijital araçları teknik olarak kullanabilme becerisiyle sınırlı olmayan, aynı zamanda bu araçlar aracılığıyla aktarılan kültürel anlamların ve ideolojik mesajların farkına varılmasını da içeren çok boyutlu bir yeterlilik alanıdır. Bu noktada, **kültürel çalışmalar** yaklaşımı dijital medya okuryazarlığına eleştirel bir zemin sağlar. Medya içeriklerinin yalnızca alınıp tüketilen “bilgi” değil; kültürel olarak inşa edilen, toplumsal ilişkilerle şekillenen, ideolojik ve söylemsel yapılarla örülü anlam sistemleri olduğu fikri, kültürel çalışmaların merkezindedir (Hall, 1997).

Kültür, Kimlik ve İktidar

Kültürel çalışmaların kurucu figürlerinden biri olan **Stuart Hall**, kültürün sabit ve durağan bir yapı değil; anlam üretimi yoluyla sürekli yeniden kurulan bir süreç olduğunu vurgular. Ona göre kültür, yalnızca estetik formlardan değil, aynı zamanda kimliklerin, sınıf ilişkilerinin, ırk, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet gibi ideolojik kodlamaların üretildiği bir alandır (Hall, 1997). Dijital medya platformlarında üretilen içerikler, bu anlamda sadece kişisel ifadeler değil; aynı zamanda kültürel kodların dolaşıma girdiği ve yeniden üretildiği söylemsel uzamlardır.

Dijital medya okuryazarlığı bu nedenle, kullanıcıların yalnızca içeriği teknik olarak üretmesi değil; içeriklerin kültürel ve ideolojik boyutlarını okuyabilmesi ve sorgulayabilmesi olarak da tanımlanmalıdır (Kellner & Share, 2007). Örneğin, TikTok videolarında öne çıkan içeriklerin çoğu; gençlik, güzellik, tüketim ve bireysel başarı gibi değerleri merkezine alırken; alternatif kültürel temsilleri marjinalleştirebilmektedir.

Kodlama, Anlamlama ve Direniş

Kültürel çalışmalar, alıcının medya mesajını sadece pasif bir biçimde tüketmediğini, onu **aktif biçimde anlamlandırıdığını** ileri sürer. Bu bağlamda **Hall’un kodlama-çözümleme modeli** (encoding/decoding), dijital medya okuryazarlığını anlamak açısından önemli bir çerçeve sunar. Mesajın üretimi (kodlama), her zaman alıcı tarafından aynı anlamla çözülmeyebilir; bireyler mesajı egemen (hegemonik), uzlaşmacı (negotiated) ya da karşıt (oppositional) okuma biçimleriyle değerlendirebilirler (Hall, 1980). Dijital medya okuryazarı bir birey, mesajın altında yatan ideolojik yapıların farkına vararak bu kodlara eleştirel bir yaklaşım geliştirmelidirler.

Medya Okuryazarlığında Eleştirel Pedagoji

Douglas Kellner ve **Jeff Share**, medya okuryazarlığını yalnızca bilgi edinme değil, aynı zamanda özgürleştirici bir pedagojik süreç olarak ele alırlar. Onlara göre medya okuryazarlığı, bireylerin toplumsal sorunları anlamalarını, medyanın ideolojik doğasını kavramalarını ve bu yolla **kültürel eleştiri** geliştirmelerini sağlar (Kellner & Share, 2005). Dijital medya ortamında bu, algoritmaların gündem belirleme gücünden, içerik üretiminde kimin sesinin daha fazla duyulduğuna kadar pek çok sorunun farkında olmak anlamına gelmektedir. Ancak yeni medyanın özgürleştirdiği düşüncesi tartışmalı bir konudur. Bilgiye ulaşmanın gözetim toplumu bağlamında bir bedeli vardır.

Dijital Vatandaşlık ve Kültürel Çoğulluk

Kültürel çalışmalar, **çoğulculuğu** ve **marjinal seslerin görünürlüğü**nü önemser. Dijital medya okuryazarlığı bu çerçevede değerlendirildiğinde, yalnızca içerik üretme ve doğrulama değil, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin tanınması, baskın söylemlerin farkına varılması ve dışlanan anlatıların görünür kılınması gibi pratikleri de içermelidir (Mihailidis, 2014). Bu tür bir medya okuryazarlığı anlayışı, dijital ortamlarda dijital vatandaşlık bilincini de güçlendirebilir.

Vaka Analizi: YouTube’da “Aile Vlogları” ve Dijital Medya Okuryazarlığı

YouTube’da milyonlarca takipçiye ulaşan aile vlog kanalları, çocukların günlük yaşantılarını ve ebeveyn-çocuk etkileşimlerini kamuya açık biçimde sunarak geniş bir izleyici kitlesine ulaşmaktadır. Bu kanallar, dijital medyada aile yaşamına dair belirli normları görünür kılarken, aynı zamanda kültürel değerleri, toplumsal cinsiyet rollerini ve sınıfsal temsilleri yeniden üretir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı bu içeriklerin hem görünür kodlarını hem de gizli ideolojik mesajlarını sorgulayabilmeyi içerir.

Stuart Hall’un (1997) temsil kuramına göre medya, dünyayı olduğu gibi yansıtmaz; aksine anlamlandırır ve inşa eder. Popüler aile vlogları da “iyi ebeveynlik”, “mutlu çocukluk” ya da “başarılı aile” gibi kavramları belirli söylemler üzerinden üreterek inşa etmektedir. Örneğin, her gün düzenli aktivitelere katılan, hijyenik ve düzenli evlerde yaşayan çocuklar, ideal “örnek çocukluk” imgesi yaratır. Bu içerikler, alternatif aile biçimlerini ya da farklı sosyoekonomik sınıfları görünmez kılarak hegemonik kültürel normları yeniden üretir.

Bu noktada dijital medya okuryazarı, görünenin ardındaki temsil sistemini sorgulamalı; hangi kimliklerin ön plana çıktığını, hangilerinin dışlandığını analiz edebilmelidir (Hall, 1980; Kellner & Share, 2007).

Kodlama/Çözümleme ve Alımlama

Bir aile vlog kanalında ebeveynin çocuğuna doğum günü sürprizi yaptığı video, üretici tarafından “aile içi sevgi ve bağlılık” mesajıyla kodlanabilir. Ancak izleyiciler bu videoyu farklı biçimlerde çözümleyebilir:

Egemen okuma: İzleyici videoyu eğlenceli ve ilham verici bulur, ebeveynin fedakarlığını olumlar.

Uzlaşmacı okuma: İzleyici videoyu genel olarak olumlu bulur ancak çocukların bu kadar görünür olmasının etik sorunlar barındırdığını da fark eder.

Karşıt okuma: İzleyici videoyu çocuk emeğinin sömürüsü olarak değerlendirir; çocuğun mahremiyetinin ticari kazanç uğruna ihlal edildiğini savunur (Hall, 1980). Bu farklı alımlama biçimleri, dijital medya okuryazarlığının eleştirel bir bakış açısını içermesi gerektiğini göstermektedir.

Dijital Medya, Sınıf ve Tüketim

Kellner ve Share’in (2005) vurguladığı gibi medya içerikleri, ideolojik mesajlar içerdiği kadar tüketim kültürünü de yeniden üretir. Aile vloglarında çocuklara alınan oyuncaklar, gidilen lüks tatiller ya da “ürün yerleştirme” ile sunulan içerikler, çocukları erken yaşta tüketici kimliğiyle tanıştırırken, ebeveynleri de bu yaşam tarzlarını benimsemeye özendirir. Bu içeriklerin eleştirisiz izlenmesi hem çocuk izleyiciler hem de ebeveynler açısından medya içeriklerine karşı pasif bir tutumu beraberinde getirir. Bu vaka, dijital medya içeriklerinin yalnızca eğlencelik değil, aynı zamanda kültürel normların ve ideolojik yapının taşıyıcıları olduğunu göstermektedir. Kültürel çalışmalar çerçevesinden dijital medya okuryazarlığı; yalnızca bilgiye erişim değil, temsil, iktidar, söylem ve kimlik inşasını da sorgulama becerisini içerir. Eleştirel medya okuryazarlığı, bireylerin medya içeriklerini çözümleyebilmesini, bu içeriklere karşı direnç geliştirebilmesini ve kendi alternatif anlatılarını üretebilmesini hedeflemektedir.

5. Toplumsal İnşacılık ve Etkileşimsel Kuramlar Perspektifinden Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital medya okuryazarlığı, yalnızca bireyin teknik becerileri ya da bilgiye erişim yeteneğiyle sınırlı olmayan, aynı zamanda bilginin üretimi, paylaşımı ve anlamlandırılması süreçlerine aktif biçimde katılımı içeren toplumsal bir

süreçtir. Bu bağlamda, toplumsal inşacılık ve etkileşimsel kuramlar, dijital medya okuryazarlığını bireylerin sosyal çevreleriyle kurdukları etkileşimler sonucunda geliştirdikleri bir yetkinlik olarak ele alır.

Bilginin Sosyal Olarak İnşası

Toplumsal inşacılık yaklaşımı, bilginin bireyler tarafından nesnel biçimde keşfedilen bir gerçeklik olmadığını; tersine, toplumsal pratikler ve söylemler aracılığıyla inşa edildiğini savunur (Berger & Luckmann, 1966). Bu çerçevede dijital medya okuryazarlığı, bireylerin dijital platformlarda maruz kaldıkları içerikleri, sosyal bağlamları içinde yorumlayarak anlamlandırmalarıyla şekillenir. Sosyal medya platformlarında kullanıcıların içerikleri nasıl değerlendirdikleri, hangi bilgilere itibar ettikleri ya da hangi kaynakları güvenilir buldukları; içinde bulundukları kültürel ve toplumsal çerçevelerle belirlenir.

Bilginin sosyal yapılar aracılığıyla inşası anlayışı medya okuryazarlığını yalnızca bireysel bir yeterlilik olarak değil, ortak anlam üretimi süreci olarak görmeyi gerektirir (Oskay,2001). Dolayısıyla dijital ortamda kullanıcılar içerikleri yalnızca tüketmez, aynı zamanda üretir, paylaşır ve yeniden yorumlarlar. Bu süreçte bilgi, bireyler arası etkileşim yoluyla sürekli olarak müzakere edilir ve her seferinde kolektif şekilde yeniden inşa edilir.

Sembolik etkileşimcilik kuramına göre, insanlar sosyal dünyayı anlamlandırırken semboller aracılığıyla etkileşimde bulunurlar ve bu etkileşimler üzerinden kimliklerini ve rollerini inşa ederler (Blumer, 1969). Sosyal medya ortamları, bireylerin kimlik sunumlarını yapılandığı, sosyal normlara göre kendini ifade ettiği ve başkalarının tepkileri üzerinden bu sunumları yeniden şekillendirdiği sahnelerdir (boyd, 2014).

İnşa Edilen Gerçeklik ve Post-Truth

Toplumsal inşacılığın dijital medya okuryazarlığı açısından kritik hale geldiği alanlardan biri de **post-truth (gerçek sonrası)** çağın medya ortamlarıdır. Dijital medya, bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmakla birlikte, bilgi ile yanlış bilginin, kurgu ile gerçeğin ayrımını bulanıklaştıran bir iletişim ortamı yaratmıştır. Bu noktada bireylerin medya mesajlarını, hangi kaynaklarca üretildiği, hangi amaçla paylaşıldığı ve toplumsal bağlamda nasıl bir anlam taşıdığı açısından değerlendirmesi gerekmektedir (Wardle & Derakhshan, 2017). Toplumsal inşacılık yaklaşımı, bireylerin bu tür karmaşık medya ortamlarında anlam üretme süreçlerini, grup kimliklerini ve söylem yapılarını dikkate alarak açıklamaya çalışır. Böylece dijital medya okuryazarlığı, bireylerin yalnızca içeriğe değil; içerik etrafında gelişen sosyal pratiklere, güç ilişkilerine ve normlara eleştirel bakabilmesini de gerektirir.

Toplumsal inşacılık ve etkileşimsel kuramlar perspektifinden dijital medya okuryazarlığı, bireyin yalnızca bilgi tüketen değil, bilgiye aktif katılan, etkileşim içinde anlam inşa eden ve kimliğini sosyal bağlamda yeniden üreten bir özne olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, medya okuryazarlığını daha geniş bir toplumsal pratik olarak değerlendirmeyi mümkün kılarak bireylerin medya ile olan ilişkilerinde eleştirel bilinç geliştirmesini desteklemektedir.

Vaka Analizi: TikTok'ta “Gurbetçi Gençler” Temsili ve Toplumsal İnşa Süreci

2023 yılında TikTok üzerinde hızla popülerleşen “gurbetçi genç” içerikleri, Almanya başta olmak üzere Avrupa’da yaşayan Türk gençlerinin kısa videolar aracılığıyla kendilerini ifade ettikleri, kültürel kimliklerini mizah yoluyla görünür kıldıkları bir dijital pratik haline geldi. Bu videolarda Almanca-Türkçe karışımı konuşmalar, Türkiye’deki akrabalarla etkileşimler, kültürel kodlar ve stereotipleştirilmiş davranış biçimleri sıklıkla yer almaktadır.

Toplumsal İnşacılık Bağlamında Analiz

Berger ve Luckmann’ın (1966) belirttiği gibi, bireyler gerçekliği toplumsal ilişkiler aracılığıyla inşa etmektedirler. TikTok kullanıcıları da bu videolarda “gurbetçilik” kimliğini yalnızca temsil etmez, aynı zamanda onu dijital platformda yeniden üretmektedir. Videolarda gençler, göçmenlik deneyimlerini mizahi biçimde aktarırken bir yandan da “biz ve onlar” ayrımını belirginleştirerek toplumsal sınırları çizmektedir. Burada dijital medya okuryazarlığı, içeriklerin yalnızca tüketilmesi değil, bu içeriklerdeki temsillerin, kodların ve söylemlerin çözümlenmesini gerektirmektedir. İzleyici, bu tür videolarda hangi değerlerin ön plana çıktığını, hangi kimliklerin dışlandığını veya sabitlendiğini eleştirel şekilde sorgulamalıdır (boyd, 2014).

Etkileşimsel Kuram Perspektifi

Blumer’in (1969) sembolik etkileşimcilik kuramına göre, bireyler anlamları sosyal etkileşimler yoluyla oluşturur. “Gurbetçi genç” videoları, takipçilerle yorumlar, düetler ve paylaşım zincirleri aracılığıyla sürekli bir anlam müzakeresi içine girer. Bu içerikler izleyiciler tarafından çeşitli biçimlerde okunur: Bazıları videoları eğlenceli ve tanıdık bulurken, bazıları stereotipleştirme eleştirisinde bulunur. Bu süreç, dijital medya okuryazarlığının yalnızca teknik bir beceri olmadığını, aynı zamanda kültürel olarak konumlanmış anlam inşasına aktif katılımı içerdiğini gösterir.

TikTok’ta “gurbetçi genç” temsili, toplumsal inşa sürecine dijital medyanın nasıl dahil olduğunu gözler önüne serer. Bu tür örnekler, dijital medya okuryazarlığının eleştirel boyutunu güçlendirmek için önemli fırsatlar

sunar. Bireylerin bu içeriklerdeki kimlik inşası, söylem ve sosyal etkileşim biçimlerini değerlendirebilmesi, medya ile kurdukları ilişkinin niteliğini dönüştürebilir.

6. Psikoloji Temelli Yaklaşımlar: Bilişsel Kuramlar ve Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital medya okuryazarlığı, yalnızca teknolojik araçları kullanabilme becerisi değil, aynı zamanda bilgiyi işleyebilme, değerlendirebilme, karar verme ve yeni bilgilerle ilişkilendirme süreçlerini de içermektedir. Bu yönüyle, psikolojinin özellikle bilişsel kuramları, bireylerin dijital içeriklerle nasıl etkileşim kurduğunu anlamada temel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Örneğin tüketicilerin sosyal medya kullanma alışkanlıkları bağımlılıkları (Güneş & Ekmekçi,2024) tüketim alışkanlıklarını kuşaklar arası farklılıkları (Alagöz & Güneş,2024) ya da seyahat alışkanlığı geliştirirken duydukları psikolojik motivasyonlar (Ekmekçi vd.,2025) bütün bunlar dijital ortamların psikolojik etkilerini anlamaya yönelik çalışmalardan bazılarıdır.

Bilişsel kuramlar, bireylerin bilgiyi nasıl algıladığını, yorumladığını, hafızasında nasıl işlediğini ve geri çağırdığını inceleyen psikolojik yaklaşımlardır (Neisser, 1967). Dijital medya ortamında bireyler sürekli bilgi akışıyla karşı karşıyadır. Bu bilgi yüklemesi altında bireylerin hangi bilgiyi seçeceği, nasıl filtreleyeceği, neye güveneceği ve nasıl anlamlandıracağı, bilişsel süreçlerin işleyişiyle doğrudan ilişkilidir.

Özellikle **Bilgi İşleme Kuramı (Information Processing Theory)**, bireylerin dijital medya içeriklerini bir dizi zihinsel aşamadan geçirerek dikkat, algı, kısa süreli ve uzun süreli hafıza ve geri çağırma (Atkinson & Shiffrin, 1968) süreçlerinden geçirmektedir. Bunun sonucu olarak dijital medya okuryazarlığı, bu aşamalarda seçici dikkat ve eleştirel düşünce becerilerinin geliştirilmesiyle yakından ilişkilendirilebilir. Ancak filtreleme, güvenme, anlamlandırma süreci algoritma tarafından düzenlendiği ve kontrol edildiği göz ardı edilmemelidir.

Dijital medya içerikleri genellikle çok katmanlı ve çoklu medyalı (multimodal) mesajlar içerir. Bu mesajların çözümlemesi, yalnızca yüzeysel değil, derinlemesine bilişsel değerlendirmeyi gerektirir. Bloom'un Bilişsel Alan Taksonomisi, dijital medya okuryazarlığında içerikleri sadece anlamakla kalmayıp analiz etme, değerlendirme ve yaratma düzeylerine çıkmanın önemini vurgulamaktadır (Anderson & Krathwohl, 2001).

Bilişsel kuramlar, bireylerin dijital içerikleri değerlendirirken hangi zihinsel kestirmeleri (heuristics) veya bilişsel önyargıları (cognitive biases) kullandığını da ortaya koymaktadır. Özellikle onaylama yanlılığı

(confirmation bias), bireylerin kendi inançlarını destekleyen içeriklere daha çok güvenmesi ve bu içerikleri seçici biçimde paylaşması gibi eğilimlere neden olmaktadır (Nickerson, 1998). Bu durum, dijital medya ortamında yanlış bilgi yayılımını artırabilir ve bireylerin eleştirel medya okuryazarlığı becerilerini sınırlayabilmektedir.

Günümüzde bilgiye maruz kalma miktarının artmasıyla birlikte, bireylerin bilişsel yük kapasitesi de zorlanmaktadır. Sweller'in (1988), Bilişsel Yük Kuramı, özellikle dijital medya kullanıcılarının öğrenme süreçlerinde gereksiz uyarıcılarla karşılaştığında asıl öğrenme hedefinden uzaklaşabileceğini ortaya koymaktadır (Mayer& Moreno,1998). Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı eğitimi bireylere yalnızca içerik okuma becerisi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda bilgi yoğunluğu ile başa çıkma, dikkat yönetimi ve öz düzenleme stratejileri kazandırmayı da hedeflemektedir.

Psikoloji temelli bilişsel yaklaşımlar, dijital medya okuryazarlığını sadece pedagojik değil, aynı zamanda zihinsel süreçlerle ilişkilendirerek açıklamaya olanak tanımaktadır. Bireylerin medya içeriklerini eleştirel biçimde analiz edebilmesi, bilişsel becerilerinin geliştirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle dijital medya okuryazarlığı eğitimi, teknolojik yeterlik kadar, dikkat yönetimi, bilgi ayıklama, önyargılara karşı direnç geliştirme gibi bilişsel becerilere de odaklanmalıdır.

Vaka Analizi: “WhatsApp Zincir Mesajları ve Bilişsel Önyargılar”

Vakanın Tanımı

2021 yılında Türkiye’de WhatsApp üzerinden yayılan ve aşı karşıtlığına yönelik bilgiler içeren zincir mesajlar, kısa sürede on binlerce kişi tarafından paylaşıldı. Bu mesajlarda genellikle sahte uzman görüşleri, duygusal içerikli anekdotlar ve bilimselmiş gibi görünen iddialar bulunuyordu. Mesajlar genellikle “arkadaş grubunda biri paylaştıysa doğrudur” mantığıyla yayılıyordu.

Bilişsel Kuramlar Açısından Analiz

Bu vaka, bireylerin dijital içerikleri değerlendirirken **bilişsel önyargılardan** nasıl etkilendiğini göstermektedir. Özellikle:

- **Onaylama Yanlılığı (Confirmation Bias):** Bireyler, aşıya dair önceden sahip oldukları şüpheleri destekleyen bu mesajları daha inandırıcı bulmuş ve sorgulamadan paylaşmıştır (Nickerson, 1998).
- **Yetkiye Başvurma (Appeal to Authority):** Mesajlarda geçen “doktorlar söylüyor” veya “bilim insanlarının açıklaması” gibi ifadeler,

bireylerin uzmanlık filtresi geliştirmeden içeriği doğru kabul etmesine neden olmuştur.

- **Bilişsel Yük (Cognitive Load):** Pandemi döneminde bilgi kirliliğinin artması, bireylerin bilgi doğrulama reflekslerini zayıflatmış, yüksek bilişsel yük altında bireyler daha kolay yanıltılmıştır (Sweller, 1988).

Dijital Medya Okuryazarlığına Yansıması

Bu tür durumlar, dijital medya okuryazarlığının yalnızca teknik bilgiye değil, bilişsel stratejilere de dayanması gerektiğini ortaya koyar. Bir içeriğin eleştirel değerlendirmeye tabi tutulması için:

- Kaynağın güvenilirliği sorgulanmalı,
- Bilgi diğer kaynaklarla karşılaştırılmalı,
- Mesajın duygusal manipülasyon içerip içermediği analiz edilmelidir.

Ancak yukarıdaki vaka, bu becerilerin toplumda yeterince gelişmediğini ve bireylerin bilişsel kestirmelerle karar verdiklerini göstermektedir.

7. Eleştirel Dijital Yurttaşlık Kuramı ve Dijital Medya Okuryazarlığı

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte yurttaşlık anlayışı dönüşüme uğramış; geleneksel yurttaşlık pratikleri, dijital ortamların sunduğu yeni araçlar ve katılım biçimleriyle yeniden şekillenmiştir (Mossberger, Tolbert & McNeal, 2008). Ancak bu dönüşüm, bireylerin dijital ortamlarda sadece katılımcı değil, aynı zamanda eleştirel ve etik sorumluluk sahibi yurttaşlar olarak hareket etmelerini gerektirmektedir. Bu noktada Eleştirel Dijital Yurttaşlık (Critical Digital Citizenship), bireylerin medya mesajlarına karşı eleştirel düşünce geliştirmesini, dijital eşitsizlikleri sorgulamasını ve toplumsal adalet temelinde dijital ortamlarda aktif olmasını savunan çağdaş bir kuram olarak öne çıkar.

Eleştirel yurttaşlık, bireyin yalnızca yasa ve kurallara uyan değil, aynı zamanda toplumsal adaletsizlikleri fark eden, bu adaletsizliklere karşı eyleme geçen ve kamusal tartışmalara eleştirel katkı sunan bir özne olarak tanımlanır (Westheimer & Kahne, 2004). Bu anlayış dijital ortama taşındığında, eleştirel dijital yurttaşlık, bireyin dijital mecralarda pasif bir tüketici değil, aktif bir sorgulayıcı ve dönüştürücü aktör olmasını öngörür.

Dijital medya okuryazarlığı ise, bireyin dijital içeriklere eleştirel bir gözle yaklaşmasını, bilgiyi değerlendirme ve yeniden üretme kapasitesini geliştirmesini amaçlar (Hobbs, 2010). Bu bağlamda dijital medya okuryazarlığı, eleştirel dijital yurttaşlığın bir ön koşulu olarak görülebilir.

Çünkü dijital yurttaşlık, sadece bilgiye erişimle değil, o bilginin kaynağını, bağlamını, ideolojik yönelimini ve toplumsal etkilerini sorgulayabilme becerisiyle anlam kazanır (Kellner & Share, 2007).

Eleştirel Dijital Yurttaşlık Kuramının Temel Boyutları

Dijital Erişim Adaleti: Bireylerin dijital araçlara erişiminde yaşanan eşitsizlikler, dijital yurttaşlıkta temel bir sorundur. Eleştirel dijital yurttaşlık, bu eşitsizlikleri görünür kılmayı ve dijital katılımın daha adil bir şekilde örgütlenmesini talep eder (Selwyn, 2004).

Eleştirel Bilgi Okuryazarlığı: Yalnızca bilgiyi almak değil, o bilgiyi sorgulamak, arka planındaki güç ilişkilerini deşifre etmek ve gerekirse karşı anlatılar geliştirmek eleştirel yurttaşlığın temelidir (Freire, 1970/2005; Mihailidis & Thevenin, 2013).

Etik ve Sorumlu Katılım: Dijital yurttaşlar, dijital ortamlarda yalnızca kendi görüşlerini yaymakla kalmaz, aynı zamanda nefret söylemi, dezenformasyon, dışlayıcılık gibi etik sorunlarla da mücadele eder. Bu da medyanın sadece teknik değil, ahlaki ve politik bir mesele olduğunu gösterir (Jenkins et al., 2016).

Toplumsal Dönüşüm ve Dijital Aktivizm: Eleştirel dijital yurttaşlık, yurttaşların dijital araçları toplumsal değişim için kullanmalarını; örneğin çevrimiçi kampanyalar, dijital protestolar ve dayanışma ağları oluşturmalarını da kapsar (Couldry, 2012).

Eleştirel dijital yurttaşlık eğitimi, bireylerin sadece dijital beceriler kazanmasını değil, aynı zamanda dijital mecralarda eleştirel bir bilinçle hareket etmelerini hedeflemelidir. Bu kapsamda Hobbs'un (2010) beş boyutlu medya okuryazarlığı modeli (erişim, analiz, içerik üretimi, yansıtma ve eylem), eleştirel dijital yurttaşlık eğitimi için güçlü bir temel sunar. Ayrıca bu eğitim süreçleri, gençlerin yalnızca teknik kullanıcılar değil, aynı zamanda demokratik değerleri içselleştirmiş, eleştirel düşünebilen ve etik sorumluluk taşıyan bireyler olmalarını amaçlamalıdır (Kahne, Lee & Feezell, 2013).

Eleştirel dijital yurttaşlık, dijital medya okuryazarlığını sadece bir beceri değil, aynı zamanda bir toplumsal bilinç ve etik sorumluluk meselesi olarak ele alır. Bu bağlamda dijital medya okuryazarlığı, bireylerin yalnızca bilgiye ulaşmalarını değil, o bilgiyi toplumsal bağlamda analiz etmelerini ve bu bilgilerle demokratik katkı sunmalarını sağlayan eleştirel bir araç haline gelir.

Vaka Analizi: EvdeKal™ Kampanyası (COVID-19 Pandemisi, 2020)

Pandemi sürecinde Türkiye'de sosyal medya üzerinden #EvdeKal etiketiyle milyonlarca paylaşım yapıldı. Sağlık Bakanlığı ve yerel yönetimler

bu kampanyayı destekledi. Yurttaşlar kendi evlerinden kısa videolar ve fotoğraflar paylaşarak başkalarını da bilinçlendirdi.

- Eleştirel dijital yurttaşlık boyutları:
 - o Etik katılım: Yanlış bilgilere karşı resmi kaynaklara yönlendirme.
 - o Dijital aktivizm: Toplumsal sağlığı korumak için dijital dayanışma.
 - o Bilgi okuryazarlığı: Bilgi kirliliği ve sahte haberlerle mücadele.

Bu vaka, eleştirel dijital yurttaşlığın sadece bir söylem değil, pratik bir katılım biçimi olduğunu; dijital medya okuryazarlığının ise bu katılımın düşünsel ve etik altyapısını oluşturduğunu göstermektedir. Eğitim ortamlarında bu tür örnekler analiz edilerek öğrencilerin dijital ortamlarda daha eleştirel ve sorumlu yurttaşlar olmaları teşvik edilebilir.

8. Çoklu Okuryazarlık Kuramı (Multiliteracies Theory) ve Yeni Okuryazarlıklar (New Literacies)

Geleneksel okuryazarlık tanımı, büyük ölçüde basılı metinlerin okunması ve yazılması ile sınırlıdır. Ancak dijitalleşme, küreselleşme ve medya teknolojilerindeki dönüşümle birlikte okuryazarlık artık çoklu, kültürel olarak gömülü ve teknolojik olarak aracılanmış bir beceri kümesi hâline gelmiştir (Cope & Kalantzis, 2000; İlhan & Ekmekçi, 2024). Bu bağlamda Çoklu Okuryazarlık Kuramı ve Yeni Okuryazarlıklar Yaklaşımları, dijital medya okuryazarlığını anlamak için güçlü kuramsal çerçeveler sunmaktadır. 1996 yılında New London Group tarafından geliştirilen Çoklu Okuryazarlık Kuramı, bireylerin sadece metinsel değil; görsel, işitsel, dijital ve kültürel kodları da anlamlandırma yeterliliğine sahip olması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, dört temel bileşene dayanmaktadır (New London Group, 1996).

Çok Kipli Anlatılar (Multimodality): Okuryazarlık yalnızca yazılı metinle sınırlı değildir. Görsel, işitsel ve dijital unsurların bir arada kullanımı önemlidir.

Sosyokültürel Bağlamlar: Okuryazarlık her zaman belirli bir kültürel, ekonomik ve politik bağlamda şekillenir.

Dönüştürücü Pratikler: Okuryazarlık, pasif alımla değil, bilgiye eleştirel yaklaşım ve yeniden üretimle gelişir.

Pedagojik Çeşitlilik: Öğrenme ortamları farklı öğrenme biçimlerine hitap etmelidir.

Bu kuram, dijital medya okuryazarlığını yalnızca teknolojik beceri değil, eleştirel ve yaratıcı bir katılım biçimi olarak görür.

Yeni Okuryazarlıklar kavramı, özellikle dijital teknolojiler bağlamında bireylerin bilgiye erişim, üretim ve paylaşım biçimlerinde yaşanan değişimi ifade etmektedir. Lankshear ve Knobel (2007), yeni okuryazarlıkları şu temel farklılıklarla tanımlar:

İçerik Üretiminde Katılımcılık: Kullanıcılar sadece tüketici değil, üreticidir (prosumer).

Ağ Temelli Öğrenme: Bilgi, sabit değil; dinamik, paylaşılabılır ve yorumlanabilir bir yapıdadır.

Çevrimiçi Kimlik ve Yansıtma: Bireylerin dijital kimlik inşası okuryazarlığın bir parçası hâline gelmiştir.

Eleştirel Medya Bilinci: Dijital içeriklerin ideolojik ve kültürel boyutlarının farkına varma yetisi.

Dijital medya okuryazarlığı, çoklu ve yeni okuryazarlıklar kuramlarıyla birlikte düşünüldüğünde, bireylerin dijital içerikleri yorumlama, üretme, paylaşma, dönüştürme ve sorgulama süreçlerini kapsayan geniş bir yetkinlik alanı olarak ele alınmalıdır (Mills, 2010).

Örneğin bir öğrenci, YouTube’da bir haber içeriğini izlerken hem sesli anlatıyı, görsel unsurları hem de yorumlar kısmındaki kullanıcı katkılarını değerlendirebilmelidir. Bu çok-kipli okuryazarlık süreci, klasik anlamda okuma-yazmanın çok ötesindedir. Bu kuramlar, eğitim ortamlarında dijital içerik üretimi, medya eleştirisi, çevrimiçi iş birliği ve çoklu modal içeriklerle çalışmayı teşvik eder. Öğrenciler, bir blog yazısı yazarken metin, video ve grafik unsurlarını harmanlamayı; sosyal medya gönderileri üzerinden medya eleştirisi yapmayı öğrenirler. Öğretmenler ise sınıf içi okuryazarlık etkinliklerini bu çeşitliliğe göre yeniden kurgulamalıdır. Çoklu okuryazarlık ve yeni okuryazarlıklar, dijital medya okuryazarlığının yalnızca teknik değil; kültürel, eleştirel ve pedagojik boyutlarını da içeren karmaşık bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşımlar, bireylerin medya karşısında pasif değil; bilinçli ve dönüştürücü bir konumda yer almasını sağlamaktadır.

Vaka Analizi: “Sıfır Atık” Dijital Kampanyası Üzerinden Çoklu Okuryazarlık

2023 yılında Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından başlatılan “Sıfır Atık” dijital kampanyası, farklı yaş gruplarına çevre bilinci aşılamak amacıyla çoklu dijital kanallar üzerinden yürütüldü. Kampanya kapsamında Instagram Reels, YouTube videoları, interaktif e-kitaplar ve çocuklara özel mobil oyunlar gibi çeşitli medya içerikleri üretildi. Kampanya süresince kullanıcılar kendi “sıfır atık”

pratiklerini paylaşımları için teşvik edildi ve sosyal medya üzerinden geniş katılım sağlandı.

Bu vaka, dijital medya okuryazarlığının çoklu kipli, kültürel ve üretici boyutlarını içerdiği için Çoklu Okuryazarlık Kuramı ile ilişkilendirilebilir:

Multimodal İletişim: Kampanya yalnızca metin değil; görsel, işitsel ve etkileşimli içeriklerle yürütüldü. Örneğin, YouTube videolarında animasyonla anlatım, mobil oyunda simülasyon yoluyla öğrenme kullanıldı. Bu durum, New London Group'un (1996) çok kipli iletişim yaklaşımına uygundur.

Toplumsal Katılım ve Anlam Kurma: Katılımcılar kampanyaya kendi pratiklerini paylaşarak dahil olmuş, çevreye dair bilgi üretiminde aktif rol üstlenmiştir. Bu süreç, Lankshear ve Knobel'in (2007) "katılımcı kültür" anlayışıyla örtüşür.

Kültürel Farklılıklara Duyarlılık: İçerikler farklı yaş gruplarına, bölgelere ve kültürel referanslara göre çeşitlendirilmiştir. Örneğin, Doğu Anadolu'daki okullarda çocuklara yönelik yerel motiflerle işlenmiş dijital içerikler kullanılmıştır. Bu da okuryazarlığın kültürel gömülülüğüne işaret eder (Cope & Kalantzis, 2000).

Yeniden Tasarım Yetisi (Redesign): Kullanıcılar kampanyaya yalnızca bilgi tüketerek değil, içerik üreterek katılmıştır. Bu üretim süreci, çoklu okuryazarlıkların temel ögesi olan "yeniden tasarım" (redesign) kavramıyla açıklanabilir.

Sonuç

Sonuç olarak, dijital okuryazarlık teknik becerilerin kazanılmasının yanı sıra bireylerin bilgiye eleştirel yaklaşabilme, verileri analiz edebilme, dijital ortamda etik ve sorumlu davranabilme yetilerini de kapsamaktadır. Dijital okuryazarlığın geliştirilmesi, bireylerin hem eğitim hem de profesyonel yaşamda bilgiye dayalı kararlar alabilmelerini ve dijital ortamda etkili, bilinçli bir şekilde etkileşimde bulunmalarını mümkün kılar. Ayrıca, dijital okuryazarlık, sosyal medyada dezenformasyonla mücadele, çevrimiçi topluluklarda etik katılım ve dijital eşitsizliklerin farkına varma gibi toplumsal sorumlulukları da beraberinde getirir. Bu bağlamda eğitimciler, politika yapımcılar ve kurumlar, dijital okuryazarlık programlarını sadece teknik beceri odaklı değil, eleştirel düşünme ve etik farkındalıkla bütünleştirilmiş şekilde tasarlamalıdır. Gelecekteki araştırmaların, farklı yaş grupları ve meslek alanlarında dijital okuryazarlığın etkilerini ve gelişim süreçlerini kapsamlı biçimde incelemesi, bireylerin dijital dünyada daha bilinçli ve etkin rol alabilmeleri açısından kritik öneme sahip olduğundan kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Alagöz, G., & Güneş, E. (2024). Understanding Generational Differences In Destination Choice Priorities: A Comparative Analysis Of Gen X, Y, And Z. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 56-71. <https://doi.org/10.46482/cbyuiibfdergi.1589481>.
- Althusser, L. (1971). *Ideology and ideological state apparatuses*. In L. Althusser (Ed.), *Lenin and philosophy and other essays* (pp. 127–186). Monthly Review Press.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. In K. W. Spence & J. T. Spence (Eds.), *The psychology of learning and motivation* (Vol. 2, pp. 89–195). Academic Press.
- Aydın Varol, F. B. (2025). Gazetecilik etiği ve dijital okuryazarlığın İslamofobiyle mücadelede rolü. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 8(1), s. 63-84
- Banet-Weiser, S. (2012). *Authentic™: The politics of ambivalence in a brand culture*. NYU Press.
- Barthes, R. (1972). *Mythologies* (A. Lavers, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1957)
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Burnett, K., & McKinley, E. G. (1998). Modelling information seeking. *Interacting with computers*, 10(3), 285-302.
- Cope, B., & Kalantzis, M. (Eds.). (2000). *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. Routledge.
- Couldry, N. (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*. Polity.
- Derrida, J. (1976). *Of grammatology* (G. C. Spivak, Trans.). Johns Hopkins University Press.
- Ekmekçi, Z., Güneş, E., & Taş, M. (2025). “I wish I were there” the effect of social comparison on social media on travel intention: a parallel mediation model. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 1-22.

- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language* (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.
- Freire, P. (2005). *Pedagogy of the oppressed* (M. B. Ramos, Trans.). Continuum. (Original work published 1970)
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. Sage.
- Gee, J. P. (2008). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses* (3rd ed.). Routledge.
- Gilster, P., & Glistler, P. (1997, February). *Digital literacy*.
- Graczyk, P. A., Weissberg, R. P., Payton, J. W., Elias, M. J., Greenberg, M. T., & Zins, J. E. (2000). Criteria for evaluating the quality of school-based social and emotional learning programs. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace* (pp. 391–410). Jossey-Bass/Wiley.
- Güneş, E., & Ekmekçi, Z. (2024). The relationship between fear of missing out and depression among tourism students: A serial mediating roles of social media addiction and anxiety. *Yükseköğretim Dergisi*, 14(3), 21-22.
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language* (pp. 128–138). Hutchinson.
- Hall, S. (1982). The rediscovery of ideology: Return of the repressed in media studies. In M. Gurevitch, T. Bennett, J. Curran, & J. Woollacott (Eds.), *Culture, society and the media* (pp. 56–90). Methuen.
- Hall, S. (1997). The work of representation. In S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural representations and signifying practices* (pp. 13–74). Sage.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Aspen Institute.
- Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (2002). *Dialectic of enlightenment: Philosophical fragments* (G. Schmid Noerr, Ed.; E. Jephcott, Trans.). Stanford University Press. (Original work published 1947)
- İlhan, G., & Ekmekçi, Z. (2024). Dijital Çağda Okuryazar Olmak: Duygusal Zekânın Dijital Okuryazarlık Üzerine Etkisi. *Etkileşim*, (13), 192-218.
- Jenkins, H., Ito, M., & boyd, d. (2016). *Participatory culture in a networked era: A conversation on youth, learning, commerce, and politics*. Polity Press.
- Kahne, J., Lee, N. J., & Feezell, J. T. (2013). Digital media literacy education and online civic and political participation. *International Journal of Communication*, 7, 1–24.
- Kellner, D., & Share, J. (2005). Toward critical media literacy: Core concepts, debates, organizations, and policy. *Discourse: Studies in*

- the Cultural Politics of Education*, 26(3), 369–386. <https://doi.org/10.1080/01596300500200169>
- Kellner, D., & Share, J. (2005). Toward critical media literacy: Core concepts, debates, organizations, and policy. *Discourse: studies in the cultural politics of education*, 26(3), 369–386.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy is not an option. *Learning Inquiry*, 1(1), 59–69. <https://doi.org/10.1007/s11519-007-0004-2>
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. Verso.
- Lankshear, C., & Knobel, M. (2007). *A new literacies sampler*. Peter Lang.
- Livingsstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society*, 10(3), 393–411. <https://doi.org/10.1177/1461444808089415>
- Mayer, R. E., & Moreno, R. (1998). A cognitive theory of multimedia learning: Implications for design principles. *Journal of educational psychology*, 91(2), 358–368.
- McIntyre, L. (2018).** *Post-truth*. MIT Press.
- Mihailidis, P. (2014). Media literacy and the emerging citizen: Youth, engagement and participation in digital culture. *Peter Lang Publishing*.
- Mihailidis, P., & Thevenin, B. (2013). Media literacy as a core competency for engaged citizenship in participatory democracy. *American Behavioral Scientist*, 57(11), 1611–1622. <https://doi.org/10.1177/0002764213489015>
- Mills, K. A. (2010). A review of the “digital turn” in the new literacy studies. *Review of Educational Research*, 80(2), 246–271. <https://doi.org/10.3102/0034654310364401>
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2008). *Digital citizenship: The Internet, society, and participation*. MIT Press.
- Neisser, U. (1967). *Cognitive psychology*. Appleton-Century-Crofts.
- New London Group. (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60–92
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175–220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>
- Nike. (2020, July 30). *You Can't Stop Us* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=WA4dDs0T7sM>
- Oskay, Ü. (2001). *İletişim'in ABC'si*. Der Yayınları.
- Özdemir, A., & Özaydın, H. (2025). Dijitalleşmenin iki yüzü: Olanaklar ve olanaksızlıklar. In E. Terzioğlu (Ed.), *İletişim Çalışmaları International Research in the Field*

of Communication Studies Doç. Dr. Elifnur Terzioğlu (ss. 11–21). Eğitim Yayınevi.

Saussure, F. de. (2011). *Course in general linguistics* (W. Baskin, Trans.). Columbia University Press. (Original work published 1916).

Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341–362. <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>

Sweller, J. (1988). Cognitive load during problem solving: Effects on learning. *Cognitive Science*, 12(2), 257–285. https://doi.org/10.1207/s15516709cog1202_4

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269. <https://doi.org/10.3102/00028312041002237>

Žižek, S. (2009). *First as tragedy, then as farce*. Verso.

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.

Dijital Medya Alanında Eşitsizlik ve Sömürü İlişkileri: Dijital Kapitalizm, Gözetleyici Kapitalizm, Dijital Uçurum ve Platform Kapitalizmi Kavramlarına Genel Bir Bakış

Yılmaz Alışkan¹

Özet

İnternetin 1990'lı yıllardaki yükselişi, başlangıçta demokratikleşme, eşitlik ve sınırsız bilgi paylaşımı ideallerini taşıyan ütopyacı bir söylemle şekillenmiştir. Bu erken dönem vizyonu, internetin merkezizetsiz yapısının özgürleştirici bir potansiyel barındırdığı inancına dayanmaktaydı. Ancak, neoliberal ekonomik politikaların küresel ölçekte yaygınlaşması ve kapitalist birikim rejimlerinin dijital alana nüfuz etmesiyle birlikte, bu özgürlükçü söylem önemli bir dönüşüm geçirmiştir.

Sürecin analizinde dört temel kavramsal çerçeve öne çıkmaktadır. Dijital kapitalizm, interneti kullanıcı faaliyetlerinin “ücretsiz emek” olarak sömürüldüğü bir “dijital sosyal fabrika”ya dönüştürmüştür. Gözetleyici kapitalizm ise insan davranışlarını hammaddeye dönüştürerek metalaştırmakta ve yeni bir birikim rejimi tesis etmektedir. Dijital uçurum olgusu, teknik erişim sorunlarının ötesine geçerek beceri, içerik üretimi ve dijital okuryazarlık boyutlarında derinleşmekte ve mevcut sosyo-ekonomik eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Platform kapitalizmi ise tekelleri dijital platformların veri, ağ etkileri, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda hegemonik bir tahakküm kurduğu yapıyı temsil etmektedir.

Ancak bu hegemonik yapı mutlak değildir. Hacker hareketleri, ortak üretim modelleri ve platform kooperatifçiliği gibi alternatif yaklaşımlar, dijital alanın yeniden kamusallaştırılması ve demokratikleştirilmesi yönünde direnç odakları olarak hala güncelliğini korumaktadırlar. Bu alternatif modeller, dijital teknolojilerin toplumsal fayda ve kolektif çıkar doğrultusunda yeniden yapılandırılmasına olanak sağlama potansiyeli taşımaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Email: yilmaz.aliskan@dicle.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-2761-6740

Nihayetinde, dijital geleceğin niteliği kapitalist sömürü mekanizmaları ile kolektif çıkar arasındaki bu mücadelenin seyrine bağlı olarak şekillenecektir. Bu süreç, dijital teknolojilerin toplumsal ilişkileri dönüştürme kapasitesinin demokratik denetim ve kolektif yarar ilkeleri doğrultusunda nasıl yönlendirileceği sorusuna verilecek yanıtla doğrudan ilişkilidir.

Giriş

İnternetin 1990'lı yıllarda yaygınlaşması, bilginin özgürce dolaşımına dayalı, demokratikleşme, eşitlik ve katılımcı yurttaşlık ideallerini besleyen ütopyacı bir vizyonu beraberinde getirmiştir. Bu dönemde dijital ağlar, merkezi otoriteleri aşındıran ve bireyleri güçlendiren yeni bir kamusal alan olarak tasavvur edilmiştir. Ancak bu özgürlükçü ve eşitlikçi projeksiyon, tarihsel olarak neoliberal rasyonalitenin yükselişi ve sermaye birikim süreçlerinin dijital mecraayı içselleştirmesiyle keskin bir dönüşüme uğramıştır. İnternet, kısa sürede piyasa mantığının hâkim olduğu, verinin metalaştırıldığı, gözetim mekanizmalarının yaygınlaştığı ve eşitsizliklerin derinleştiği bir çatışma alanına dönüşmüştür. Bu çalışma, dijital medya alanındaki eşitsizlik ve sömürü ilişkilerini, dijital kapitalizm, gözetleyici kapitalizm, dijital uçurum ve platform kapitalizmi kavramları üzerinden eleştirel bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. İnternetin kamusal bir umut olarak doğuşundan başlayarak, onun nasıl olup da küresel sermayenin hegemonik tahakkümünün en ileri mevzilerinden birine dönüştüğünün izini sürecek ve bu süreçte karşı geliştirilen alternatif arayışları değerlendirecektir.

1. İnternetin Yaygınlaşması: Özgürlük ve Eşitlik Vizyonu

1990'lar internetin kamusal, kültürel ve ekonomik alanlarda merkezi bir konum kazandığı bir tarihsel eşik olarak değerlendirilebilir. İnternetin yükselişi, Soğuk Savaş sonrası dönemin küreselleşme dalgası, neoliberal yeniden yapılanma ve iletişim teknolojilerindeki radikal dönüşümler ile iç içe geçmiştir. Bu bağlamda internet, yalnızca teknik bir altyapı ya da iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda “bilginin serbest dolaşımı” ilkesine dayalı yeni bir toplumsal düzenin mümkün kılınacağına dair ütopyacı projeksiyonların odak noktasına yerleştirilmiştir (Bkz: Negroponte, 1996).

Bu ütopyacı yaklaşım, bilginin kamusal erişime açılmasının demokratikleşme, katılımcı yurttaşlık ve kültürel eşitlik idealleriyle uyumlu olduğunu varsayan bir entelektüel atmosferde kök salmıştır. Nitekim internetin sınırları aşan yapısı, ulus-devletlerin egemenlik biçimlerine meydan okuyan, merkezîyetçi iletişim düzeneklerini çözmeye aday bir iletişim uzamı olarak tanımlanmıştır (Barlow, 1996). Ancak bu özgürlükçü vizyon, çok

geçmeden sermaye birikim süreçleriyle ve dijital tekelleşmenin yükselişiyle çatışma içine girmiştir.

1990’larda hâkimiyet kazanan neoliberal akım, internetin bir tür serbest piyasa laboratuvarı olarak düşünülmesine yol açmıştır. Bu dönemin ideolojik çerçevesinde, dijital ağların devlet müdahalesinden azade bırakılarak kendi kendini düzenleyen yapılar halinde işlev göreceği ve böylelikle demokratikleşmeyi teşvik edeceği yönünde güçlü bir inanç mevcuttur (Barbrook ve Cameron, 1995). Ancak bu vizyon, kısa sürede Silikon Vadisi’nin “Kaliforniya ideolojisi” olarak adlandırılan teknolibertaryen söylemiyle iç içe geçmiştir. Bu söylem, bir yandan bireysel özgürlük, katılım ve yaratıcı özerklik ideallerini savunurken, öte yandan piyasa temelli girişimciliği neredeyse doğal bir ilerleme yasası gibi meşrulaştırmıştır (Barbrook ve Cameron, 1995). İnternetin serbest piyasanın demokratikleştirici gücünü perçinleyeceğine dair bu öngörüler, kapitalizmin internet alanını domine etmesiyle birlikte kırılmaya uğramıştır. Windows, Apple, Amazon, Google ve Facebook gibi platformlar, bilgi dolaşımını merkezileştirerek interneti “ortak yarar” ilkesinden uzaklaştırmış; dijital kamusalılığı ticarileştiren ve kullanıcı pratiklerini metalaştıran yeni egemenlik biçimleri ortaya çıkarmıştır.

İnternetin erken dönem ütopycılığını besleyen en önemli pratiklerden biri, kuşkusuz hacker kültürüdür. Hacker etiği, bilginin serbestçe dolaşması, otorite karşısında şüphecilik ve teknolojik yeniliğin kolektif üretimle mümkün kılınması gibi normatif ilkeler etrafında şekillenmiştir (Levy, 1984; Taylor, 1999). Bu kültür, yalnızca teknik bir beceri seti değil, aynı zamanda mevcut toplumsal düzeneklere karşı alternatif bir etik-politik tutum olarak da okunabilir.

Özgür ve Açık Kaynak Hareketi, bu kültürel arayışın kurumsallaşmış biçimidir. Linux gibi projeler, gönüllü işbirliği ve katılımcı üretim modelleri aracılığıyla, bilginin metalaştırılmasına karşı kolektif bir direniş alanı açmayı amaçlamıştır (Bauwens, 2009). Benkler (2001, 2006), bu modeli “ortak üretim” (peer production) kavramıyla teorik çerçeveye oturtarak, açık kaynak ekosisteminin ne piyasa ne de hiyerarşik firmalar aracılığıyla açıklanamayacak yeni bir üretim biçimini temsil ettiğini göstermiştir.

Bununla birlikte, hacker kültüründen türeyen “hacktivism” pratikleri, yalnızca teknik müdahaleler değil, aynı zamanda politik bir özneleşme biçimi olarak görülmüştür. Hacktivist hareketler, bilgi teknolojilerinin demokratikleşme, insan hakları ve ifade özgürlüğü mücadelelerinde etkin bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir (Jordan, 2001). Böylelikle internet, yalnızca iletişimsel bir araç değil, aynı zamanda politik eylemin ve toplumsal dönüşümün yeni bir zemini olarak kabul edilmiştir.

Ancak bu özgürlükçü yaklaşım kısa sürede dijital kapitalizmin dinamikleriyle yüzleşmiştir. McKenzie Wark (2004), *A Hacker Manifesto*'da bu gerilimi, “hacker sınıfı” ile bilgiyi metalaştıran “vektörel sınıf” arasındaki yapısal çatışma üzerinden kavramsallaştırır. Ona göre, bilginin serbest dolaşımını savunan üretici güçler, giderek sermaye birikiminin mantığına tabi kılınmıştır. Neoliberalizmin tarihsel bağlamda kazandığı hegemonya, yalnızca ekonomik alanı değil, kamusal alanı da derinden dönüştürmüştür. Harvey'in (2005) belirttiği üzere neoliberal rasyonalite, devletin yeniden yapılandırılmasına, eşitsizliklerin derinleşmesine ve kamusal hizmetlerin piyasa mantığına terk edilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda internet de, başlangıçta temsil ettiği özgürlük ve eşitlik vizyonunu giderek kaybetmiştir. Dijital kamusal alan, ticarileşme ve gözetim mekanizmalarıyla kuşatılmıştır.

Bugün internetin demokratikleşme potansiyelini yeniden değerlendirmek için, 1990'ların ütopyacı yaklaşımları yalnızca nostaljik bir hatırlama için değil, mevcut dijital düzenin eleştirel bir çözümlemesi için okumak gerekmektedir.

2- Dijital Sermaye Birikimi ve Ticarileşme: İnternetin Kamusal Alanın Çöküşü

2000'li yılların başı, internetin kapitalist üretim ilişkileri içerisine eklemlenmesinde bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Dot-com balonu süreci, sermayenin internet tabanlı teknolojilere yönelik spekülasyon ilgisini gözler önüne sermektedir. Bu süreçte, finansal piyasaların irrasyonel yatırımlarla dijital girişimlere yönelmesi, internetin kapitalist birikim dinamikleri açısından taşıdığı potansiyelin ilk kitlesel işareti olarak kabul edilebilir. Karl Marx'ın (2014) sermaye dolaşımına ilişkin çözümlemesi hatırlandığında, dot-com balonu, kapitalizmin kendi iç çelişkileri içinde gelişen aşırı birikim eğiliminin dijital mecrada aldığı biçim olarak okunabilir. İnternetin kamusal ve katılımcı potansiyelinin hızla sermayeleştirilmesi, kapitalist üretim tarzının her yeni teknolojiyi içselleştirme kapasitesini göstermektedir (Schiller, 1999). Bu aşama kamusal bir alan olarak düşlenen internet piyasanın kurallarına tabi kılınarak yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlanmıştır.

Bu dönüşümde Google, Amazon ve eBay gibi şirketler öncü rol oynamıştır. Google'ın iş modeli, kullanıcıların çevrimiçi davranışlarını izleme ve bu davranışlardan elde edilen “davranışsal artığı” (behavioral surplus) reklamcılık sektöründe yeniden değerlendirilebilir bir sermaye biçimine dönüştürmeye dayanmaktaydı (Zuboff, 2019). Amazon'un ticaret pratiği ise, yalnızca bir dağıtım ağı işletmekten ziyade, tüketici verilerini, arz-talep algoritmalarını

ve lojistik süreçleri bütünleştirerek sermayenin dolaşımını hızlandırmıştır. eBay ise kullanıcıların kendi aralarındaki ticareti kurumsallaştırarak, aslında “ücretsiz emek” (free labour) diye tanımlanabilecek gönüllü içerik üretimini ve kullanıcı faaliyetlerini bir artı-değer kaynağına dönüştürmüştür (Terranova, 2000). Bu şirketler, klasik anlamda emek-sermaye ilişkisinin dijital formlara bürünmesini sağlamıştır. Kullanıcıların gündelik etkileşimleri ve davranışları, artık doğrudan kapitalist birikim sürecinin hammaddesine dönüşmüştür.

Web 2.0’ın yükselişiyle birlikte bu sürecin daha da kurumsallaştığı görülmektedir. Kullanıcı tarafından üretilen içeriklerin ve sosyal medya etkileşimlerinin yaygınlaşması, kapitalist üretim açısından yeni bir değerlendirme sahası açmıştır. Burada dikkat çekici olan nokta, görünüşte “ücretsiz” olan hizmetlerin aslında büyük ölçüde veri temelli artı-değer üretimine dayanıyor olmasıdır. Kullanıcılar, sosyal medya platformlarına içerik girerken, yalnızca bir topluluk üretmemektedirler. Aynı zamanda bu içeriklerin etkileşimleri üzerinden reklamcılar için pazar segmentasyonu, tüketici davranışlarının tahmini ve algoritmik yönlendirme mekanizmaları için ham madde sağlamaktadırlar (Fuchs, 2014). Böylelikle, internetin kamusal niteliği yerini metalaştırılmış bir “dijital sosyal fabrika”ya bırakmıştır. Bu sosyal fabrika, Antonio Negri’nin kavramsallaştırdığı biçimiyle tüm toplumsal yaşamı üretim alanına dahil eden yapının dijital çağdaki güncellenmiş ifadesidir (Hardt & Negri, 2000).

Dijital kapitalizmin belirgin özelliklerinden biri de, verinin yalnızca metalaştırılmakla kalmayıp finansal spekülasyonun da konusu haline gelmesidir. Schiller’in (1999) işaret ettiği gibi, bilgi teknolojilerinin kapitalist ağlarla bütünleşmesi, finansallaşmış birikim süreçlerini daha da yoğunlaştırmıştır. Dijital platformlar, kendi sermaye değerlerini, yalnızca reel gelir akışlarından değil, aynı zamanda borsalarda oluşan şişirilmiş beklentilerden devşirmektedir. Bu bağlamda dijital kapitalizm, yalnızca metaların değil, bizzat geleceğin de finansallaştırıldığı birikim biçimini temsil etmektedir. Timo Seidl’in (2023) belirttiği gibi, “metalaştırma ve yıkım” dinamikleri, dijital kapitalizmin hem yaratıcı hem de yıkıcı karakterini ortaya koymaktadır. İnternet teknolojileri, bir yandan üretim süreçlerini kolaylaştırırken, diğer yandan sürekli kriz üreten finansal döngülere eklenmektedir.

Dijital ekonomideki bu dönüşüm, emeğin niteliğini de köklü bir biçimde değiştirmiştir. Terranova’nın (2000) kavramsallaştırdığı “ücretsiz emek”, dijital kapitalizmin belki de en kritik boyutlarından biridir. Kullanıcıların gönüllü katkıları, blog yazıları, forum mesajları, sosyal medya içerikleri,

asında kapitalist değer üretiminin merkezinde yer almaktadır. Bu emek görünmezdir. Klasik ücretli emek ilişkisiyle doğrudan bağlantılı değildir, fakat dijital şirketlerin ekonomik değer üretiminde kritik bir rol oynar. Bu durum, Marx'ın meta fetişizmine dair çözümlemesini yeni bir bağlamda düşündürmektedir: kullanıcılar kendi katılımlarını özgür ve özerk bir faaliyet olarak deneyimlerken, aslında sermaye için ölçülebilir, değiştirilebilir ve satılabilir bir değer üretmektedirler (Fuchs, 2014). Dolayısıyla dijital sosyal fabrika, yalnızca üretim süreçlerinin değil, aynı zamanda gündelik yaşam pratiklerinin de sömürü ilişkileri içerisine çekildiği bir alan olarak varlık kazanmaktadır.

Sonuç itibarıyla, internetin 2000'li yıllarla birlikte hızlanan ticarileşmesi, Marksist bir analiz çerçevesinde yalnızca bir ekonomik olgu değil, aynı zamanda ideolojik bir hegemonya inşası olarak okunmalıdır. Gözetim kapitalizmi, dijital çağın totaliter eğilimlerini temsil eden bir üretim tarzıdır. Demokratik toplumların bu yeni sömürü biçimlerine karşı koyabilmesi, dijital alanın yeniden kamusallaştırılması ve verinin kolektif mülkiyetinin savunulmasıyla mümkündür. Aksi halde, internet, sermayenin denetim mekanizmalarının mutlaklaştırıldığı ve bireysel öznelliğin piyasaya tabi kılındığı bir alan olmaya devam edecektir. Kapitalist birikimin yeni dijital biçimleri, Marx'ın sermaye analizinin günümüzdeki güncelliğini ve zorunluluğunu bir kez daha teyit etmektedir.

3- Mahremiyetin Metalaştırılması ve Gözetim Kapitalizmi

Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" kavramı, bu gelişmelerin ideolojik ve siyasal boyutlarını açığa çıkarır. Gözetim kapitalizmi, insan deneyimini davranışsal veri hammaddesine dönüştürmekte ve bu veriyi tahmin piyasalarında metalaştırmaktadır. Endüstriyel kapitalizmin doğayı üretim için sömürmesi ile gözetim kapitalizminin insan doğasını sömürmesi arasındaki analogi, bu yeni birikim modelinin boyutlarını ortaya koymaktadır. İnsan davranışı, öngörülebilir ve yönlendirilebilir bir kaynak olarak kapitalist değer zincirine eklenmektedir. Bu şekilde bireysel özerklik, piyasa mantığının tahakkümüne tabi kılınmaktadır. Bu süreç, internetin kamusal ve demokratik potansiyelinin adım adım ortadan kalktığını, yerine gözetim ve yönlendirme temelli ticari faaliyeti önceleyen bir iktidar yapısı etkili olmaktadır (Dean, 2009).

Sömürgecinin dijital mekânlara uzanan yeni biçimi olan gözetim kapitalizmi, yalnızca bir ekonomik düzen ya da veri işlemenin işlevsel bir boyutu olmaktan çıkmış, Marksist terminolojideki sermaye birikimindeki artık değer (surplus value) talebini farklılaştırarak sınırları yeniden

çizmektedir. Bu bağlamda mahremiyet, artık bireysel olarak kontrollü bir hak olmaktan çıkarak sermayenin özneleşmesini sağlayan bir meta hâline dönüşmekte, bireyin zihinsel emeğinin değil, davranışsal verilerinin niceliğinin ve kalitesinin sermayeleştirilebilecek bir meta gibi görünmesine imkân tanımaktadır. Diğer bir ifadeyle, kullanıcıların tarama geçmişleri, sosyal medya etkileşimleri ve dijital ayak izleri, neoliberal üretim ilişkileri çerçevesinde kullanıcının özneliğini araçsallaştıran ve dönüştüren bir metalaşma sürecine dâhil edilmiştir (Zuboff, 2019; Lyon, 2018).

Kapitalist üretim ilişkileri bağlamındaki hegemonya mantığı, yalnızca maddi emek artı-değerinin sömürülmesiyle sınırlı kalmayıp, ideoloji üretimi ve toplumsal denetim aygıtlarını da yeniden düzenlemektedir. Gözetim kapitalizmi, kullanıcı davranışını öngörmek suretiyle ne bireylerin kendi özneliğiyle ne de dijital kamu alanına dair özgürlük biçimleriyle uzlaşmak niyetinde değildir. Aksine bu öngörüler, reklâm değil, biopolitik kontrolün yeni bir mimarı haline gelerek hegemonya mücadelesine katılmaktadır (Foucault, 2019; Zuboff, 2019). Cambridge Analytica skandalı, bu süreçte bir etki alanının oluşturulmasında nasıl “piyasa dışı” ama hegemonik politik müdahalelere temel teşkil edebildiğini çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur (Cadwalladr & Graham-Harrison, 2018).

Bu durum, dijital alanın özgürleşme potansiyelinin kaybolduğu anlamına gelmektedir. Burada ne bireyler yarattıkları dijital izler üzerinde tam anlamıyla mutlak egemenliğe sahiptir ne de kolektif biçimde dijital direnişi kurumsallaştıracak bir imkân söz konusudur. Gözetim, kapitalist ilişkiler içinde bireylerin şeffaflaştırılması ve metalaştırılması yoluyla, dijital eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Sömürünün biçimi artık yalnızca emek artı-değeri (zihin ve kol emeği) ile sınırlı kalmamakta davranışsal verilerin yeniden üretim süreçlerinde kullanılmasına da uzanmaktadır (Couldry & Mejias, 2019; Zuboff, 2019). Bu, dijital uçurumu beslemektedir. Veri üretimi ve manipülasyona karşı bireysel ve kolektif direnç kapasiteleri arasındaki fark, yeni bir sınıfsal ayrışmayla serpilmekte ve yayılmaktadır.

Yukarıda da belirttiğim gibi; sermaye, artı-değer elde etme sürecini ücretli emek kapsamının ötesine taşıyarak bilişsel ve davranışsal alanları da kesintisiz bir şekilde sömürmektedir. Bu, Marx'ın tanımladığı “artı-değerin sömürüsü”nü davranışsal verilerle genişleten yeni bir birikim rejimi olarak değerlendirilebilir (Mason, 2018; Srnicek, 2017). Sermaye, kullanıcı öznelerin davranışsal kalıplarını emperyalist düzeyde müdahale edilebilir meta veriye dönüştürerek hegemonik söylemin şekillenmesini sağlamaktadır. Bu aynı zamanda dijital panoptikonun yeniden yaygın bir şekilde inşa edilme

sürecidir (Lyon, 2018). Böylelikle dijital alan, gezilmeye açılan alan değil, devinimsel iktidar mekanizmalarının içinden geçen bir gözetim düzlemine dönüşmektedir.

Gözetim kapitalizmi, mahremiyetin metalaşması ve bireysel öznelliklerin kapitalist tahakküm aygıtı olarak yeniden biçimlendirilmesinin kesintisiz bir süreci olarak okunabilir. Bu süreç, ekonomik değer üretimiyle epistemik ve ideolojik hüküm kurma arasında bir zincirleme uyum yaratmaktadır. Dijital özgürlük hayali, kapitalist ilişkilerdeki hegemonik yeniden üretim aygıtlarıyla yerini karamsar bir gelecek beklentisine bırakmaktadır. Gözetim kapitalizmi yalnızca teknolojiyle değil, toplumsal yapı ve ideolojik aygıtlarla iç içe geçmiş yapısal bir dönüşümü de temsil etmektedir.

4- Dijital Eşitsizliklerin Derinleşmesi

Dijital teknolojilere ilişkin başlangıçtaki çeşitlikçi vizyonun aksine, günümüz dünyasında dijital eşitsizliklerin derinleşmesi kuşkusuz en çarpıcı sosyal adaletsizlik biçimlerinden birini teşkil etmektedir. Bu durum yalnızca internet erişiminin sağlanmamasıyla sınırlı kalmamakta, erişimin biçimi ve kalitesi bağlamında da sosyo-ekonomik hiyerarşileri yeniden üretmektedir. Van Dijk (2020), dijital uçurum (digital divide) yalnızca fiziksel erişimle sınırlı kalmamaktadır. Bunun yanında motivasyon, malzeme, beceri ve kullanım düzeylerinde ardışık bariyerler oluşturduğunu ve böylelikle dijital eşitsizliklerin geleneksel sosyo-ekonomik eşitsizlikleri besleyerek yeniden ürettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, erişim sağlansa bile alt yapı eksiklikleri, düşük kaliteli bağlantılar ve sınırlı veri planları gibi unsurların dijital imkanlardan eşitsiz faydalanmayı pekiştirdiğini söylemek açısından belirleyicidir.

Dijital eşitsizliğin erişimin ötesine geçtiği bir başka boyut, dijital okuryazarlık ve içerik üretme kapasitelerinde yaşanan kopukluklarla kendini göstermektedir. Kullanıcılar yalnızca internete bağlanmakla kalmamakta; interneti üretken ve dönüştürücü biçimde kullanabilme kapasitesi bakımından da birbirinden ayrılmaktadır. Özellikle Küresel Kuzey ile Güney arasındaki uçurum, yalnızca altyapı eksiklikleri olarak değil, aynı zamanda eğitim olanakları, dilsel avantajlar, kültürel sermaye ve içerik üretimi imkânları üzerinden de yeniden inşa edilmekte ve derinleşmektedir. Van Dijk'in kuramsal modeli bu kademeli eşitsizliklerin nasıl birbirini beslediğini gözler önüne sermekte ve dijital uçurumun çok katmanlı, süregelen ve yapısal olduğunu göstermektedir (Van Dijk, 2020).

Buna ek olarak, dijital emek dinamikleri, bu eşitsizliklerin yeniden üretimini olağanlaştıran bir başka kritik alandır. Graham vd. (2017), küresel dijital emek

platformlarında çalışanların çoğunun Küresel Güney’de düşük ücretlerle ve güvencesiz koşullar altında istihdam edildiğini vurgulamaktadır. Bu kişiler, emek piyasalarındaki güç eşitsizlikleri, belirsiz denetim mekanizmaları ve platform mimarisinin doğrudan yönlendirmeleri dolayısıyla dezavantajlı konumlarda kalmaktadır. Yazarlar, dijital platformların, ilk etapta vaat edildiği gibi bir eşitleyici değil; aksine, emek sömürüsünü dönüştüren araçlar olarak çalıştığına dikkat çekmektedirler.

Bu yapı içinde, dijital emekçiler genellikle görünmez ve parçalanmış bir iş gücü oluşturmakta, kendi aralarında örgütlenme potansiyelleri baskı altına alınmakta ve platformlar bu stratejiyi, düzenlemelere tabi olmayan bir çalışma rejimi yaratmak için kullanmaktadır. Ayrıca coğrafi sınırlar aşılabilsede bu yeni mekânsallık, işçilerin pazarlık gücünü geriletmekte; belirsizliği, bilgi asimetrisini ve perspektifsizliği artırarak işçi profillerini ikincilleştirmektedir (Graham vd., 2017).

Bu bağlamda, dijital teknoloji ve platformlar, dijital imkanlar vaadiyle ortaya çıkarken içerdiği toplumsal, kültürel ve ekonomik eşitsizlikleri sembolize eder bir şekilde bu eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Bir yandan erişim ve beceri alanında sınıfsal ayrımlar derinleşirken, öte yandan dijital emek alanında bu ayrımlar daha görünmez fakat daha keskin şekillerde devam etmektedir. Van Dijk’in dijital uçurum modelinin ve Graham ve arkadaşlarının dijital emek analizlerinin çaprazlandığı nokta, dijitalleşmenin bir dönüşüm değil; mevcut güç ilişkilerini yeniden üreten bir süreç olduğunu göstermektedir.

Dijital eşitsizliklerdeki derinleşme yalnızca teknik erişim sorunlarından ibaret değildir. Aynı zamanda bilgi üretimi, beceri geliştirme, katılım ve emek piyasasındaki adalet kırılmalarıyla iç içe geçmiş karmaşık bir sosyal olgudur. Bu durum Küresel Kuzey ile Güney arasındaki yapısal farklılıkları derinleştirirken, politik müdahale alanlarını sadece altyapı yatırımlarıyla sınırlı tutmanın yetersiz kalacağını göstermektedir. Bu kapsamda, dijital eşitsizliklere karşı sürdürülebilir, kapsayıcı ve adalet merkezli politikalar, yalnızca erişim sağlamanın ötesinde, beceri geliştirme, içerik üretiminin desteklenmesi, emek haklarının korunması ve platformlarda şeffaflık ve demokratik denetime dayalı dönüşümler içermelidir.

5- Platform Kapitalizminin Hegemonyası

Platform kapitalizminin günümüz ortamında hegemonik bir ekonomik ve toplumsal yapı haline gelmesi, dijital alanın merkeziyetsiz ideallerinden uzaklaşmasına, geniş kullanıcı kitlelerini bu ekosisteme bağımlı hale getiren tekelleşmiş platformların yükselişiyle sonuçlanmıştır. Nick Srnicek (2017) bu

durumu platform kapitalizmi kavramsallaştırmasıyla açıklarken, Facebook, Google, Amazon ve Apple gibi devlerin veri üzerinden yeni bir sermaye biçimi ürettiklerini ve bu sermayeyi kullanarak piyasa düzenini yeniden biçimlendirdiklerini vurgular. Sırtıca, bu platformların yalnızca ekonomik aktörler değil, aynı zamanda sosyal gerçekliği şekillendiren hegemonik güçler olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda, platform kapitalizmi, sermayeyi besleyen kullanıcı emeğini görünmez kılarak veri temelli yönetim ve kontrol mekanizmasını kurumsallaştırmaktadır.

Hegemonik platform kapitalizmi salt ekonomik tekeller yaratmakla kalmayıp, dijital teknolojinin mekânsal, toplumsal ve politik kullanım alanlarını da düzenleyerek rekabeti sistematik biçimde engeller. Amazon ve Google Maps üzerinden yapılan analizde, bu platformların hem ekonomik etkinin coğrafi dağılımını yeniden yapılandırıldığını hem de platform kullanıcılarının ve bağlı firmaların coğrafi konumlarını düzenleyen bir güç olarak hareket ettiğini belirtilmektedir (Kenney ve Zysman, 2020). Bu şekilde veriye dayalı yapay zekâ kapasitesi ve sermaye bakımından en büyük birikime sahip platformlar sektör üzerinde baskın konuma yükselmektedir. Bu durum, alternatif girişimleri zayıflatmakta ve kullanıcı tercihlerinin dar bir hegemonik havuzla sınırlandırılmasına neden olmaktadır.

Platform kapitalizminin kültürel ve ideolojik yayılımı, yalnızca Batı merkezli olmamakta, aynı zamanda küresel ölçekte platform emperyalizmini pekiştirmektedir. Platform emperyalizmi kavramı, Batı merkezli şirketlerin—Google, Facebook, Netflix, YouTube gibi küresel şirketlerin kültür ve teknoloji alanını domine ettiğini, dolayısıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerel dijital alternatiflerin gelişimini baskıladığını ortaya koymaktadır. Bu hegemonya, dijital alanda yalnızca ekonomik değil aynı zamanda kültürel egemenliğin de pekişmesine yol açar.

Alternatifler açısından bakıldığında, Shaked Spier (2025) alternatif bir model sunmaktadır: işlerlik, sahiplik ve teknik mimari temelli olarak ayrılan “ana akım platformlar” ve “kooperatif platformlar” arasındaki farkı vurgular. Kooperatif platformlar, demokratik yönetim ve ortak mülkiyet ilkeleriyle yapılandıkları için hegemonik düzenin ötesinde bir dijital gerçeklik oluşturabilirler. Bu, platform kapitalizmine karşı potansiyel direnç biçimidir. Christian Fuchs (2021) ise dijital kamu alanı ve dijital ortak mülkiyet kavramları üzerinden alternatif modeli somutlaştırır. Kapitalist platformlar dijital kamusalılığı ve demokratik katılımı metalaştırırken, kamu hizmeti veya toplumsal platformlar bu alanları yeniden inşa edebilir, böylece dijital demokrasi ve eşitliği ilerletebilir.

Platform kapitalizminin hegemonyası yalnızca ekonomik alanı değil, mekânsal, kültürel, toplumsal ve politik boyutları da kapsayan çok katmanlı bir tahakkümü ifade eder. Srnicek'in platform kavramını merkez alarak bu sistemin veri ve sermaye üzerinden yeniden üretildiğini göstermesi, teknolojik yapıların sömürü ilişkilerini açığa çıkarır. Alternatif kooperatif yapılar ve dijital ortak alan inisiyatifleri gibi modeller, bu hegemonik düzeni parçalama potansiyeline sahiptir. Ancak bunların yükselişı, sistemik direnç ve politik dönüşüm gerektirmektedir.

Sonuç

Dijital medya alanının serüveni, ütopyacı bir özgürlük ve eşitlik vizyonundan, derinleşen eşitsizlikler ve karmaşık sömürü ilişkileriyle karakterize edilen bir dijital kapitalizm gerçekliğine evrilmiştir. İnternetin erken dönemde temsil ettiği hacker etiği, ortak üretim ve özgür bilgi dolaşımı idcalleri, sermayenin yeni birikim stratejileri karşısında geri çekilmiştir. Gözetim kapitalizmi, bireysel mahremiyeti ve davranışsal veriyi ham madde olarak metalaştırırken, platform kapitalizmi bu veriyi işleyerek tekelci bir ekonomik ve toplumsal düzen inşa etmiştir. Bu düzen, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda dijital uçurum aracılığıyla sosyal ve coğrafî eşitsizlikleri de yeniden üretmekte ve derinleştirmektedir.

Ancak bu hegemonik yapı mutlak ve nihai değildir. Hacker kültüründen doğan direniş pratikleri, kooperatif platform modelleri, dijital kamu hizmetleri ve ortak mülkiyet arayışları, dijital geleceğin alternatif yollarını işaret etmektedir. Bu alternatif modeller, dijital alanın yeniden kamusallaştırılması, veri üzerinde demokratik denetim kurulması ve katılımcı bir dijital demokrasinin inşası için zemin sunmaktadır. Sonuç olarak, dijital mecradaki eşitsizlik ve sömürü ilişkilerine karşı mücadele, yalnızca teknolojik bir mesele olmayıp, özünde kapitalist üretim ilişkilerine ve onun yarattığı toplumsal tahakküm biçimlerine karşı verilen politik ve ideolojik bir mücadeledir. İnternetin kaybolan özgürleşme vaadini geri kazanmak, onu kontrol eden şirketlerin değil, onu kullanan ve üretenlerin çıkarlarını merkeze alan kolektif ve demokratik bir siyasetin inşasından geçmektedir.

Kaynakça:

- Barbrook, R., & Cameron, A. (1995). *The Californian Ideology*. Mute.
- Bauwens, M. (2009). Class and Capital In Peer Production. *Capital & Class*, 33(1), 121-141.
- Benkler, Y. (2001). Coase's Penguin, or Linux and the Nature of the Firm. *Yale Law Journal*, 112(3), 369-446.
- Benkler, Y. (2006). *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. Yale University Press.
- Cadwalladr, C., & Graham-Harrison, E. (2018). *The Cambridge Analytica Files*. The Guardian.
- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Stanford University Press.
- Dean, J. (2009). *Democracy and Other Neoliberal Fantasies: Communicative Capitalism and Left Politics*. Duke University Press.
- Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İmge Kitapevi.
- Fuchs, C. (2014). *Digital Labour and Karl Marx*. Routledge.
- Fuchs, C. (2021). The Digital Commons and The Digital Public Sphere: How To Advance Digital Democracy Today. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 16(1), 9-26.
- Graham, M., Hjorth, I., & Lehdonvirta, V. (2017). Digital Labour and Development: Impacts of Global Digital Labour Platforms and The Gig Economy on Worker Livelihoods. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 23(2), 135-162
- Hardt, M., & Negri, A. (2000). *Empire*. Harvard University Press.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History Of Neoliberalism*. Oxford University Press.
- Jordan, T. (2001). *Activism! Direct Action, Hactivism and the Future of Society*. Reaktion Books.
- Kenney, M., & Zysman, J. (2020). The Platform Economy: Restructuring The Space Of Capitalist Accumulation. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 13 (1), 55-76.
- Levy, S. (1984). *Hackers: Heroes of the Computer Revolution*. Anchor Press.
- Lyon, D. (2018). *The Culture of Surveillance: Watching as a Way of Life*. Polity Press.
- Marks, K. (2014). *Kapital: Ekonomi Politîğin Eleştirisi*. Çev: Mehmet Selik. Yordam Yayınları.
- Mason, P. (2018). *Clear Bright Future: A Radical Defence of the Human Being*. Allen Lane.

- Negroponte, N. (1996). *Being digital*. Vintage Books.
- Schiller, D. (1999). *Digital Capitalism: Networking the Global Market System*. MIT Press.
- Seidl, T. (2023). Commodification and Disruption: Theorizing Digital Capitalism. *Weizenbaum Journal of the Digital Society*, 3(1), 1-35.
- Spier, S. (2025). The Politics Of Platform Technologies: A Critical Conceptualization of the Platform and Sharing Economy. *Philosophy & Technology*, 38(12), 1-23.
- Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Polity Press.
- Taylor, P. (1999). *Hackers: Crime and the digital sublime*. Routledge.
- Terranova, T. (2000). Free Labor: Producing Culture for the Digital Economy. *Social Text*, 18(2), 33–58.
- Van Dijk, J. (2020). *The Digital Divide*. Polity Press.
- Wark, M. (2004). *A Hacker Manifesto*. Harvard University Press.
- Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Profile Books.

Dijital Aktivizmin Dinamikleri: İnternet Çağında Toplumsal Değişim ve Katılım

Zehra Dursun¹

Özet

İnternet ve sosyal medya, günümüzde insan hakları savunusu ve savaş karşıtı hareketler için temel iletişim kanalları haline gelmiştir. Geleneksel haberleşme araçlarının sınırlı kalabildiği ve coğrafi sınırların engel oluşturabildiği ortamlarda, dijital platformlar hızlı ve geniş kapsamlı erişim imkanı sağlar. Bu durum, sivil toplum aktörleri, akademisyenler, gazeteciler ve bireylerin olayları anında paylaşmasına, deneyimlerini karşılıklı olarak doğrulamasına ve küresel bir dayanışma ağı kurmasına olanak tanır. Dijital araçlar; bilgi akışını hızlandırmanın ötesinde, iletişimin yönünü belirleyen “kanal yönetimi” ile hareketin mesajını istikrarlı ve tutarlı bir şekilde yayımlamaya yardımcı olur. Görseller, videolar ve metinler aracılığıyla duygusal bağ kurar, empatiyi tetikler ve toplumsal farkındalığı derinleştirir. Hashtag kampanyaları ve online imza toplama girişimleri sayesinde çağrılarının görünürlüğü artar, kamuoyunun dikkatini belirli konulara odaklar; bu da karar alıcılar üzerinde siyasi ve insani baskı oluşturarak politik süreçleri etkileme potansiyeli yaratır. Ayrıca, dijital ortamlar güvenlik ve anonimlik seçenekleri sunarak, tehdit altında olan grupların sesini yükseltebilmesini sağlar. Buna karşın dezenformasyon, manipülasyon ve çevrimiçi taciz gibi riskler de büyüyebilir; bu durum hareketlerin güvenilirliğini ve güvenliğini zedeler. Bu nedenle, etik ilkeler, bilgi doğrulama süreçleri ve medya okuryazarlığı, dijital aktivizmin güvenilirliği ve sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Stabil ve sorumlu bir dijital aktivizm yaklaşımı, gerçek dünyadaki dayanışma ve somut değişim için temel oluşturur. Çalışma kapsamında sosyal ağlar ile dijital aktivizmin güçlenen katılım ve kapsayıcılık, hızlı baskı mekanizması, güvenlik ve etik denge problemi, teknolojinin dönüşümü, güçlü medya okuryazarlık ihtiyacı sorunlara odaklanılmıştır. Sosyal ağlar ile başarılı dijital aktivizm örnekleri verilerek dijital teknoloji ile sivil toplum hareketlerinin değişimi ve sosyal ağın etkileşimde ne kadar önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, zehrarts@gmail.com, 0000-0002-0659-1150

Giriş

Güncel küresel gelişmeler ışığında ağ toplulukları, insani yardımların hızla yönlendirilmesini kolaylaştıran ve uluslararası dayanışmayı güçlendiren hızlı bir tepki biçimi olarak değerlendirilmektedir. Dünyada yaşanan trajedilere dair çevrimiçi tepkiler, küresel kamuoyunun dikkatini çekmeyi ve bu sayede uluslararası insani yardımların yönlendirilmesini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. İnternet ve sosyal medya, hak mücadelelerinde çağın iletişim kanalları haline gelmiş olup, bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır.

Bu süreçte, dijital platformlar aracılığıyla yapılan çağrılar, imza kampanyaları ve hashtag hareketleri, geleneksel yöntemlere kıyasla daha geniş kitlelere ulaşma fırsatı sağlamaktadır. Ayrıca, medya ve bilgi akışının günümüzde saniyeler içinde gerçekleştiği düşünüldüğünde, uluslararası toplumun dayanışma ve sesini duyurma yeteneği önemli ölçüde artmaktadır. Dijital aktivizm, sadece ses getirmekle kalmayıp, politika yapıcılarının gündemine taşınabilme potansiyeline de sahiptir. Bu bağlamda, sosyal medyanın kullanımı, kampanyaların yaygınlaşması ve organize edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Dijital araçların sağladığı erişim kolaylığı, özellikle genç nesil arasında aktivizmi teşvik ederek, küresel düzeyde güçlü ve ortak bir dayanışma atmosferi yaratmıştır. Ancak, bu süreçte etik sorumluluklar ve sahte bilgi ile manipülasyon gibi riskler de göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bu gelişmeler, dijital aktivizmin hem potansiyelini hem de sınırlarını anlamada önemli bir araç olmaktadır. Bu noktada, teknolojinin gelişimi ve yeni nesil aktivizm stratejilerinin alışılmadık şekillerde şekillendiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla dijital aktivizm, günümüzde ve gelecekte, toplumsal farkındalık yaratma ve değişim sağlama noktasında vazgeçilmez bir güç haline gelmiştir.

1. Dijital Aktivizm

Dijital aktivizm, dijital teknolojilerin ve internet tabanlı platformların kullanılmasıyla sosyal ve politik amaçlar doğrultusunda örgütlenen ve gerçekleştirilen eylemleri ifade eder (Özdemir & Usanmaz, 2025, s. 462). Bu tür aktivizm, geleneksel yöntemlere kıyasla daha geniş kitlelere ulaşmayı ve hızlı etkileşim kurmayı sağlar. Sosyal medya platformlarının yükselişiyle birlikte, bireyler ve topluluklar fikirlerini, duyarlılıklarını ve taleplerini online ortamlarda dile getirme imkânı bulmuş; bu da aktivizmin etkisini artırmıştır. Dijital aktivizm, yalnızca bilgi yayma değil, aynı zamanda kampanya örgütleme, imza toplama, görsel ve yazılı içeriklerle bilinç oluşturma gibi çeşitli araçlarla mümkün olmaktadır. Ayrıca, hashtag kampanyaları ve online imza kampanyaları gibi yöntemler sayesinde, çeşitli sosyal ve siyasi sorunlara

küresel ölçekte dikkat çekilebilmekte ve toplumsal farkındalıklar hızla artmaktadır (Yardibi & Adalı, 2025). Bu yaklaşım, coğrafi engelleri aşarak, çeşitli grupların örgütlenmesine ve seslerini duyurmasına olanak tanıyarak, aktivizmin geleneksel sınırlamalarını genişletmiştir. Dijital platformlar, aktif katılımı teşvik ederken, aynı zamanda hızlı bilgi akışı ve geniş kitlelere ulaşma imkânı sunarak, aktivistlerin gündem oluşturmada ve uluslararası destek sağlamada önemli rol oynar. Böylece, dijital aktivizm, modern toplumsal hareketlerin temel unsurlarından biri haline gelmiş, zaman ve mekân sınırlarını aşarak, düşük maliyetli ve erişilebilir bir aktivizm biçimi olarak ön plana çıkmaktadır (Subaşı, 2024, s. 222).

2. Medya ve Bilgi Akışı

Medya ve bilgi akışı, dijital aktivizmin günümüzdeki etkili araçları arasında önemli bir yer tutar. Dünyadaki olaylara yönelik bilgi akışında dijital platformlar, geleneksel medyanın ötesine geçerek olayların gerçek zamanlı ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Sosyal medya ve online haber kaynakları, sınırları aşan ve hızla yayılan bilgi akışlarıyla olayların tarafsız ve hızlı şekilde paylaşılmasına olanak tanır. Bu sayede, uluslararası toplumda günlük gelişmeler hakkında farkındalık artarken, olaylara ilişkin farklı bakış açıları da ortaya çıkar. Ayrıca, dijital iletişim araçları, devletlerin ve büyük kuruluşların resmi açıklamalarından bağımsız olarak, sivillerin yaşadıklarını anlatmasını ve uluslararası kamuoyunun bilinçlenmesini sağlamaktadır (Özdemir & Usanmaz, 2025, s. 468). Ancak, bilgi akışında yaşanan bu hızlilik ve serbestlik, aynı zamanda dezenformasyon ve manipülasyon risklerini de beraberinde getirir (Tuna & Türkölmez, 2023). Sahte haberler ve yanıltıcı içerikler, olayların gerçek algılanmasını zorlaştırabilir ve kutuplaşmayı derinleştirebilir. Bu nedenle, bilgi akışındaki şeffaflık ve etik sorumluluklar büyük önem kazanır. Dijital platformlar aracılığıyla yapılan iletişim, hem çağdaş aktivizmin temel araçlarını oluşturur hem de küresel kamuoyunun ortak hareket etmesine imkan tanır. Ancak, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak için, platformların sorumlu kullanımı ve bilinçli tüketimi şarttır. Bu süreçte, medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünce becerilerinin geliştirilmesi, bilgi akışını doğru ve etkili hale getirmede önemli rol oynar.

3. Dijital Aktivizm Araçları

Dijital aktivizm araçları, küresel farkındalığın hızla artmasına ve sürdürülebilir bir mecra oluşturulmasına olanak tanır. Sosyal medyanın kullanımı, bu alanın temel taşıdır; platformlar aracılığıyla halklar ve aktivistler kolayca bilgi paylaşımı yaparak, organize olabilmektedir. Özellikle Twitter ve Instagram gibi ağlar, hızlı ve geniş çapta mesaj iletimine imkan

verirken, görsel ve videolu içeriklerin etkin kullanımı da dikkat çekicidir. Hashtag kampanyaları, belirli konuların gündeme taşınmasında güçlü bir araç olmuştur; örneğin, Gazze’de yaşanan katliamda #SaveGaza veya #StandWithPalestine gibi etiketler, küresel çapta dayanışmayı artırmayı hedeflemiştir.

Online imza kampanyaları veya farklı platformlar üzerinden toplanan imzalar ile uluslararası karar alıcıları ve kuruluşları etkileyerek, politik baskı oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu araçlar, kriz bölgelerinde farkındalık yaratmayı ve kamuoyu desteği toplamayı sağlar (Köse, 2020). Dijital aktivizm araçlarının etkileşimi sayesinde, mesajlar global ölçekte geniş kitlelere ulaşabilir, böylece uluslararası basın ve siyasi karar vericiler üzerinde baskı kurulabilir. Ancak, bu araçların etkinliği, mesajların doğru bir şekilde sunulmasına ve manipülasyondan uzak durulmasına bağlıdır. Ayrıca dijital ortamda oluşturulan kampanyaların gerçek hayattaki etkisini görmek, zaman ve çaba gerektirir. Dijital aktivizm araçlarının etkin kullanımı, örgütlenme gücünü artırırken, aynı zamanda sorumlu ve etik davranışların da esas alınmasını zorunlu kılar, çünkü yanlış bilgiler ve manipülasyonlar güven kaybına yol açabilir.

3.1. Sosyal Medyanın Rolü

Sosyal medya, dijital aktivizmin en güçlü ve etkili araçlarından biri haline gelmiştir (Öztat, 2025). Kullanıcılar, kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilen bu platformlar sayesinde Gazze’ye yönelik saldırılara karşı küresel farkındalık yaratma ve tepki gösterme imkanına kavuşmuştur. Özellikle Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal medya kanalları, olayların hızla yayılmasını sağlayarak topyekün bir bilgi akışı ve kamuoyu oluşturulmasına olanak tanımıştır (Çelik & Uyanık, 2020). Bu platformlarda paylaşılan görsel ve videolar, sivil kayıpları ve insani krizleri etkili biçimde görsel hale getirirken, yapılan paylaşımlar uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Ayrıca, sosyal medyada organize edilen duyarlılık kampanyaları ve paylaşımlar, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar üzerinde baskı oluşturarak olaylara müdahil olma ve çözüm arayışlarını tetiklemiştir (Öztat, 2025). Sosyal medyanın anlık ve etkileşimli yapısı, kullanıcıların bireysel düşüncelerini küresel ölçekte paylaşabilmesine olanak tanıırken, aynı zamanda bilgi ve görüşlerin hızla yayılmasını sağlamış, aktivistlerin sesi olmuş ve toplumsal hareketlerin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Ancak, bu süreçte bilgi kirliliği ve manipülasyon riski de artmakta, yanlış bilgilerin hızla yayılmasıyla dezenformasyon faaliyetleri devreye girmektedir (Eren & Aydın, 2014). Buna rağmen, sosyal medya, dijital aktivizmin

ulaşılabilirliğini ve etkinliğini artıran temel araçlardan biri olarak, küresel dayanışma ve toplumsal bilinçlenmenin oluşumunu hızlandırmıştır.

3.2. Hashtag Kampanyaları

Hashtag kampanyaları, dijital aktivizmin etkili ve yaygın araçlarından biri olarak öne çıkar. Bu kampanyalar, sosyal medya platformlarında belirli anahtar kelimeler veya ifadeler üzerinden kamuoyunun dikkatini çekerek, farkındalık yaratmayı ve baskı oluşturmayı amaçlar. Dijital platformlarda başlatılan hashtag'ler, küresel çapta çok sayıda kullanıcının ilgisini çeken ve paylaşım yapan platformlar aracılığıyla hızla yayılır. Bu kampanyalar, çoğu zaman kısa ve etkili mesajlar içermekte, insanların kısa sürede duygularını ve tepkilerini göstermelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, bu tür hareketler, medya ve hükümetlerin ilgisini çekerek siyasi ve insani girişimlerin hız kazanmasına katkıda bulunur. Hashtag kampanyaları, genellikle viral olma potansiyeli yüksek olan içeriklerle desteklenir; grafikler, videolar ve hikayeler gibi çeşitli görsel ve işitsel unsurlar kullanılır. Bu sayede, olayların anlatımı daha akılda kalıcı hale gelir ve geniş kitlelere ulaşır (Karabulut & Küçüksille, 2018). Ancak, kampanyaların başarısı, katılımın sürekliliğine ve genişliğine bağlıdır; zira yüzeysel veya tek seferlik paylaşımlar, beklenen etkinin azalmasına yol açabilir. Bunun yanı sıra, bu kampanyaların dikkat çekme ve organize olma gücü, toplumsal duyarlılıkları harekete geçirme konusunda kritik bir rol oynar. Sonuç olarak, hashtag kampanyaları küresel aktivizmin önemli bir alanını temsil ederken, dijital iletişimin gücünü kullanarak önemli mesajların yayılmasını ve somut değişimler için zemin hazırlamayı hedefler (Irak, 2022).

3.3. Online İmza Kampanyaları

Online imza kampanyaları, dijital aktivizmin önemli araçlarından biri olarak, küresel ölçekteki sesleri bir araya getirip ortak hedefler etrafında dayanışma gösterme imkanı sağlar. İnternet ve sosyal medya platformları üzerinden organize edilen bu kampanyalar, geniş kitlelere ulaşarak devletler, uluslararası kuruluşlar ve kamuoyunu harekete geçirmeyi amaçlar (Yılmaz, Dündar, & Oskay, 2015). Birkaç tıklama ile milyonlarca kişi aynı konuda imza atabilir, böylece küresel baskıyı artırabilir. Ayrıca, online imza kampanyaları, kısa sürede hızla yayılabilirliği, erişilebilirliği ve maliyet açısından etkinliğiyle önemli avantajlar sağlar. Bu kampanyalar, diplomatik seviyede politika değişikliklerine zemin hazırlayabilir ve karar alıcıların dikkatini çezebedebilir. Özellikle, çeşitli insani yardım girişimlerini destekleyen bu imzalar, uluslararası toplumun sorumluluk bilincini geliştirme ve seslerini duyurma amacıyla da kullanılır. Dijital platformların geniş erişimi sayesinde, aktivistler

ve sivil toplum kuruluşları, böylece seslerini daha güçlü ve organize biçimde duyurabilir. Sonuç olarak, online imza kampanyaları, küresel farkındalık oluşturma ve politika değişiklikleri yönünde etkili bir araç olup, dijital aktivizmin etkinlik alanlarından biri olarak önemli bir rol oynamaktadır.

3.4. Bloglar ve Web Siteleri

Bloglar, bireylerin veya organizasyonların kapsamlı ve derinlemesine analizler, kişisel deneyimler ve güncel gelişmeler hakkında yazılar yayımlamalarına olanak tanır (Özdemir & Usanmaz, 2025, s. 465). Yazıların özgün ve samimi üsluplarla kaleme alınması, okuyucunun empati kurmasını ve konuya dair bilinçlenmesini sağlar. Ayrıca, bloglar sayesinde aktivistler, belirli bir hareket ya da sorunun tarihçesini, etkilerini ve çözüm önerilerini detaylandırabilir. Bu platformlar, katılımcıların görüşlerini kolayca paylaşabilmesine ve tartışmalara dahil olmasına imkan tanır; böylece, daha geniş bir kitleye ulaşmak mümkün olur. Web siteleri ise, genellikle daha kurumsal ve organize yapıya sahip olup, bilgi panoları, kampanya bildirimleri ve kaynaklar gibi çeşitli içerikleri barındırır (Garip, 2022, s. 84). Bu siteler aracılığıyla yapılan kampanyalar, bağış toplama, etkinlik duyuruları ve hareketlerin resmi açıklamaları gibi fonksiyonlar gerçekleştirilir. Dijital aktivistlerin vizyonunu ve çalışmalarını tek bir platformda toplayıp, düzenli ve erişilebilir hale getirmeleriyle, hareketin sürdürülebilirliği ve görünürlüğü artar. Günümüzde, bloglar ve web siteleri, geleneksel medya ile entegre bir şekilde kullanılarak, mesajların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Ayrıca, SEO (Arama Motoru Optimizasyonu) teknikleriyle optimize edilerek, arama motorlarında üst sıralarda yer almak ve daha fazla kişinin erişimine açık olmak hedeflenir. Bu araçlar, dijital aktivizmin etkinlik alanını genişleten ve derinlemesine bilgi aktarımını sağlayan önemli platformlardır. Dolayısıyla, dijital aktivizm çalışmalarında bloglar ve web siteleri, hareketlerin organizasyonu, iletişimi ve kalıcılığı açısından temel unsurlardan biri haline gelir (Coşkun Tuna & Türkölmez, 2023, s. 220).

4. Küresel Tepkiler

Küresel tepki, uluslararası toplum, sivil toplum örgütleri ve bireyler tarafından yapılmaktadır. Özellikle savaş ve saldırı durumlarında uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere, saldırıların derhal durdurulmasını ve insani yardımın öncelikle erişimini talep etmektedir. Bu tepkiler, hem resmi diplomatik açıklamalarda hem de kamuoyunun sosyal medya paylaşımlarında kendini göstermektedir. Sivil toplum örgütleri ise, kampanyalar ve organize edilen gösterilerle dikkat çekmeye çalışmaktadır. Hashtag kampanyaları, uluslararası platformlarda geniş yankı uyandırırken,

online imza kampanyaları ile siyasi karar alıcıların sesi olmaya çalışır. Böylece, dijital aktivizm araçları, kamuoyu oluşturma ve baskı kurma konusunda etkin bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, küresel medyada çıkan haberler ve paylaşılan videolar, olayların uluslararası farkındalığa dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu gelişmeler, hem hükümetlerin hem de uluslararası kurumların temel politikalarına etki ederek, müzakerelerin ve çözüm arayışlarının hızlanmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, küresel tepki dalgası, sadece bilgi paylaşımını aşarak, gerçek bir değişim ve dayanışma mücadelesine dönüşmektedir. Uluslararası kuruluşlar, son dönemde Gazze’de yaşanan olaylar karşısında genellikle güçlü ve çeşitli tepkiler göstererek toplumlararası dayanışma ve insani yardım çağrılarını dile getirmiştir. Birçok Birleşmiş Milletler (BM) kurumları, bölgedeki insani krizin boyutuna işaret ederek, sivillerin korunması ve insani erişimin sağlanması gerekliliğine vurgu yapmıştır. ²Uluslararası kuruluşların açıklamaları, genellikle öncelikli olarak çatışmanın durdurulması ve insani yardımların engellenmemesi yönünde olmuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği, Arap Birliği ve birçok diğer bölgesel örgüt, sığınmacı ve mağdurlara destek sağlamak amacıyla çeşitli projeleri devreye sokmuş ve uluslararası hukukun ihlal edilmemesi konusunda uyarılarda bulunmuştur. ³ Ancak, bazı durumlarda farklı ülkelerin ve kurumların politik çıkarları nedeniyle tutumlar farklılık gösterebilmiş; bu durum, uluslararası toplumun birlik ve dayanışma duygusunu zaman zaman zayıflatmıştır. ⁴

5. Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü

Sivil toplum kuruluşları, küresel tepkilerin örgütlenmesinde ve güçlendirilmesinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu kuruluşlar, uluslararası arenada farkındalık yaratmak, insani yardım sağlamak ve siyasi baskıyı artırmak amacıyla dijital platformları etkin biçimde kullanmaktadır. Özellikle Gazze’de yaşanan saldırılar sırasında çeşitli STK’lar, sosyal medyada organize edilen kampanyalar aracılığıyla olayların insani boyutunu geniş kitlelere aktarırken, aynı zamanda uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır (Salduz, Şimşekoğlu, & Yandır, 2024, s. 74). Bu çabalar, uluslararası kuruluşların ve devletlerin harekete geçmesine vesile olurken, kriz alanında operasyonların ve yardım aktivitelerinin koordinesi açısından da kritik bir rol oynamıştır. Aynı zamanda, sivil toplum örgütleri,

2 <https://turkiye.un.org/tr/250211-bm-kurulu%C5%9Flar%C4%B1ndan-gazze-i%C3%A7in-d%C3%BCnya-daha-fazlas%C4%B1n%C4%B1-yapmal%C4%B1-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1>

3 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-kanada-ve-abnin-aralarinda-oldugu-27-ortak-gazgedeki-duruma-iliskin-ortak-aciklama-yapti/3657600>

4 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazzeye-saldirilari-avrupa-siyasetinde-istifalardan-neden-oldu/3669875>

ortak hareket ederek küresel dayanışma mesajları göndermekte ve uluslararası kamuoyunun vicdanını harekete geçirecek kampanyalar düzenlemektedir. Dijital ortamda yürütülen bu faaliyetler, geleneksel medyanın sınırlamalarını aşmayı sağlayarak, daha geniş katılımlı ve yaklaşık gerçek zamanlı bilgi akışına imkan tanımıştır. Bu sayede, yüzlerce farklı sivil toplum örgütü ve aktivist, ortak amaçlar etrafında birleşerek seslerini daha güçlü duyurmakta ve uluslararası kamuoyu baskısı oluşturmayı sürdürmeyi hedeflemektedir. Her ne kadar dijital aktivizmin hoparlörleri olsalar da, sivil toplum kuruluşlarının bu rolleri, etik ve güvenilirlik çerçevesinde, gerçek insani ihtiyaçlara ve uluslararası hukuka uygun hareket etmeyi de gerektirmektedir.

6. Dijital Aktivizmin Başarıları

Dijital aktivizm, küresel ölçekte farkındalık yaratma ve toplumsal değişimleri teşvik etme konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Sosyal medya platformları ve online kampanyalar sayesinde, binlerce kişi seslerini duyurmak ve seslerinin duyulmasını sağlamak için bir araya gelmiştir. Özellikle yapılan hashtag kampanyaları, yurttaşların ortak duygularını ifade etmeleri ve olaylara dikkat çekmeleri açısından etkili olmuştur. Bu tür platformlar, geleneksel medyanın erişim sınırlarını aşarak, geniş kitlelere ulaşmayı mümkün kılmıştır. Ayrıca, online imza kampanyaları ve farkındalık hareketleri, uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmiş ve politik karar vericilerin dikkatini toplamıştır. Dijital aktivizm, bu sayede, karar alma süreçlerine doğrudan etki edebilmiş ve kapsamlı bir toplumsal dönüşümün tetiklenmesine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, bu başarılar, aktivistlerin sürdürülebilir hareketler geliştirmelerine imkân tanımış ve mobilizasyon sürelerini kısaltmıştır. Ancak, dijital eylemlerin ulaşabildiği sınırlar ve gerçek hayattaki etkileri hâlâ tartışma konusudur. Yine de, özellikle küresel çapta dayanışmanın güçlendirilmesi ve sistematik farkındalık yaratılması açısından, dijital aktivizmin başarısı göz ardı edilemez. Bu süreç, teknolojinin gücünü kullanarak sadece bilgilendirme değil, aynı zamanda değişim için toplumsal güç inşa etmektedir. Bu amaçla dünyada yapılmış dijital aktivizm hareketleri olmuştur.

Toplumların bilinçlenmesi ve değişimi adına çeşitli dönemlerde önemli etki yapılmış Dijital aktivizm hareketlerinden bazıları şöyledir;

Occupy Wall Street hareketi, ekonomik eşitsizlik ve finansal sistemdeki adaletsizlikleri hedef alarak sosyal medya platformlarını kullanmış ve kitlesel bilinç oluşturmuştur. Hareket, özellikle gençlerin ve sokak hareketlerinin dijital araçlar üzerinden destek görmesiyle güç kazanmış, global çapta

yankı uyandırmıştır. ⁵ Arab Baharı ise, 2010'ların başlangıcında Suriye ve Tunus gibi ülkelerde halkların demokratikleşme talebini iletmek için sosyal medya ve mobil iletişim teknolojilerini etkili biçimde kullanmasıyla tanınır. Bu hareketler, halkın örgütlenmesini kolaylaştırmış ve otoriter rejimlere karşı küresel dayanışma sağlamıştır (Akbiyık & Öztürk, t.y.). Black Lives Matter ise, 2013 yılında ortaya çıkan ve ırkçılık karşıtı mücadelede dijital platformların üstlendiği rolü vurgulayan önemli bir hareket olmuştur. Sosyal medyada yayılan videolar ve paylaşımlar, toplumsal farkındalık oluştururken politik ve hukuki değişikliklerin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır (Başkir & Akdağ, 2022). Me Too Hareketi ise cinsiyet eşitsizliği ve cinsel taciz olaylarına karşı küresel çapta yaygınlaşıp dayanışma sağlarken, dijital ortamın gizlilik sorunlarına da dikkat çekmiştir. Bu hareketler, dijital araçların toplumsal sorunların görünür hale gelmesinde ve hareketlerin uluslararası ölçekte destek bulmasında önemli rol oynadığını göstermektedir (Parlakıldız & Koçak, 2024). Ayrıca, bu hareketler, iletişim stratejilerinin yenilikçi kullanımıyla, aktivistlerin seslerini geniş kitlelere duyurma başarısını artırmıştır.

7. Politik Değişim Üzerindeki Etkiler

Dijital aktivizm, politik değişiklikleri hızlandırma ve sağlamlaştırma konusunda önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal medya ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla kamuoyu oluşturan vatandaşlar, geleneksel güç dinamiklerini sarsma ve siyasi karar alma süreçlerine doğrudan etki yapma potansiyeline sahiptir. (Subaşı, 2024, s. 222). Dijital kampanyalar, uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmenin yanı sıra, hükümetlerin tutumlarını değiştirmeyi de hedeflemektedir. Hashtag çağrıları ve online imza kampanyaları, politik liderleri ve uluslararası kurumları zorlayarak, insani yardımların artırılması veya diplomatik baskıların uygulanması gibi adımlar atılmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca, dijital aktivizm sayesinde toplumsal farkındalık derinleşmiş ve elçiliklerin, parlamentoların ve uluslararası kuruluşların politika yapıcılarını etkileme kapasitesi artmıştır (Özaktaş, 2025, s. 150). Bu süreçte, kamuoyunda oluşan baskı, hükümetlerin ve BM gibi uluslararası örgütlerin krizlere karşı tutumlarını değiştirmesine zemin hazırlayabilmektedir. Dijital platformların geniş erişimi, farklı kesimlerin sesini duyurmasına olanak tanımış ve politik diyalogu şekillendirmiştir. Ancak, dijital aktivizmin bu etkileri her zaman kalıcı veya belirleyici olamamış; karar vericilerin siyasi önceliklerine, bilgi akışına ve sansür uygulamalarına bağlı olarak sınırlamalar da ortaya çıkmıştır. Yine de, özellikle günümüzde

5 https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/sayilar/2012_bahar/08_fulya_sen.pdf

toplumların politik aktivizme katılımını artırması ve uluslararası alanda baskı unsuru oluşturmaları bakımından kritik bir yöntem halini almıştır. Bu nedenle, dijital aktivizmin politik değişim üzerinde sağladığı etkiler, geleneksel protesto ve lobicilik faaliyetlerinin sınırlarını aşan, yeni bir güç merkezi yaratma kapasitesiyle kendini göstermektedir (Tuna & Türkölmez, 2023, s. 221).

8. Dijital Aktivizmin Sınırları

Dijital aktivizmin sınırlamaları, teknolojinin sunduğu imkanlar kadar, bu faaliyetlerin ulaşılabilirliği ve etkisinin sınırlarını da beraberinde getirir. Öncelikle, online alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler, genellikle yüzeysel farkındalık yaratma ve hızlı bilgi yayma ile sınırlı kalabilir. Dijital ortamlar, geniş kitlelere ulaşma imkanı sunarken, bu kitlenin gerçek dünya eylemlerine dönüşme oranı genellikle düşüktür. Sosyal medyada yayılan kampanyalar ve hashtaglerle desteklenen hareketler, kısa vadede bilinçlenmeye katkıda bulunsa da, kalıcı ve somut politik değişiklikler yaratmada sınırlı kalabilir. Ayrıca, dijital aktivizmin en önemli zorluklarından biri, bilgi kirliliği ve manipülasyonun artmasıdır. Sahte haberler ve dezenformasyon, kamuoyunun doğru bilgiye ulaşmasını engelleyerek hareketin meşruiyetini zedeleyebilir. Sanal ortamda gerçekleştirilen aktivizm, gerçek hayattaki etkilerin sınırlı kalması nedeniyle, etkinliğin kalıcılığı ve kapsamı açısından zorluklar barındırır; online eylemler, fiziksel protesto ve diplomatik girişimlerle desteklenmediği takdirde, etkilerinin sürdürülebilirliği zayıflayabilmektedir. Ayrıca, dijital aktivizmin güç dengelerini de göz önüne almak gerekir. Güçlü ülkeler veya özellikle baskıcı yönetimler, teknolojiyi kısıtlayarak veya dijital hareketleri engelleyerek sivil toplumun etkinliğini azaltabilir.

9. Sanal Gerçeklik ve Etkisi

Sanal gerçeklik teknolojileri, dijital aktivizm alanında yeni ve güçlü bir araç haline gelmektedir. Özellikle Gazze'deki olayların anlatımında sanal gerçeklik kullanımı, izleyicilere olayların içine doğrudan dahil olma hissi sağlar. Bu teknolojiyle oluşturulan sanal ortamlar, çatışmanın yarattığı insani krizleri daha etkili ve empatiyle kavramayı mümkün kılabilir. Sanal gerçeklik, sadece görsel ve işitsel deneyim sunmakla kalmaz, aynı zamanda kullanıcıların olaylara duygusal ve psikolojik olarak erişimini derinleştirmektedir (Karakoç & Erdem, 2020, s. 254). Bu sayede, küresel kamuoyu üzerinde daha güçlü etkiler yaratma potansiyeli taşır. Ayrıca, aktivistler ve sivil toplum kuruluşları, bu teknolojiyi kullanarak olayların gerçekliğini vurgulayan çoklu perspektifleri sunabilir. Sanal gerçeklik ortamları, uzun anlatım ve görgü tanıklığını sınırlayan geleneksel iletişim biçimlerini aşarak, daha özgün ve

interaktif anlatımlar sağlamaktadır. Ancak, bu teknolojinin kullanımı bazı etik sorunları da beraberinde getirebilir. Olayların temelsiz ve manipüle edilebilecek sanal ortamlar haline dönüşmesine karşı dikkatli olmak gerekir. Buna rağmen, sanal gerçeklik, küresel farkındalığı artırma ve insani krize dikkat çekme noktasında önemli bir araç olmayı sürdürmektedir.

10. Sanal Aktivizmin Gerçek Hayata Yansımaları

Sanal aktivizmin gerçek hayata etkileri, dijital araçların kullanımıyla ortaya çıkan bilgilendirme ve farkındalık hareketlerinin toplumsal değişimi tetiklediği durumları kapsamaktadır. Bu bilinçlendirme çabaları, sokak gösterileri ve resmi ifadeler sonrası kamuoyunun dikkatini çekmekle sınırlı kalmayıp, politik ve insani adımların atılmasını da sağlamıştır. Dijital platformlar aracılığıyla organize edilen kampanyalar, kamuoyu baskısı oluşturarak karar alıcıların tutumlarını şekillendirmiştir. Ayrıca, geleneksel medyanın dışında alternatif iletişim ağları ve sosyal medya, bilginin hızla yayılmasını ve çeşitli grupların ortak hareket etmesini kolaylaştırmıştır. Bu durumda, bilgi akışının hızlanması ve erişimin artması, olayların tüm boyutlarının daha geniş kitlelere ulaşmasına imkan vermiştir. Öte yandan, dijital platformlar üzerinde aktivistlerin ve sivil toplum örgütlerinin organize ettiği kampanyalar, yerel ve küresel düzeyde politika ve toplumsal algı üzerinde etki yaratmıştır. Ancak, bu etki her zaman sınırsız değildir. Sanal ortamda oluşan farkındalık ve baskılar, gerçek hayatta yasal, politik veya güvenlik gerekçeleriyle sınırlandırılabilir. Ayrıca, dijital aktivizmin yanlış bilgilendirme veya manipülasyon riski taşıması, kamusal algıyı olumsuz etkileyebilir. Yine de, sanal aktivizmin toplumlar üzerinde oluşturduğu bilinç ve hareketlilik, geleneksel yollarla erişilemeyen kesimlere ulaşarak toplumsal dönüşümün anahtarı olmuştur (Şahin, 2021, ss. 122-123).

11. Gelecek Perspektifleri

Gelecek perspektiflerinde dijital aktivizmin evrilmesi ve teknolojik gelişmelerin toplumsal hareketler üzerindeki etkisi öne çıkar (Tuna & Türkölmez, 2023, s. 212). Önümüzdeki dönemde yapay zeka, büyük veri analitiği ve sanal gerçeklik gibi yeni teknolojilerin aktif aktivizm araçlarına entegre edilmesi beklenmektedir. Bu teknolojiler, farkındalık yaratma ve küresel hareketleri destekleme konusunda daha etkili ve hedef odaklı stratejiler geliştirilmesine imkan sağlayabilir. Ayrıca, nesil fark etmeksizin gençlerin ve yeni kuşakların dijital platformlardaki aktif katılımı, aktivizmde yeni dinamizmin temel kaynağı olabilir. Bu doğrultuda, aktivistlerin dijital ortamları kullanarak daha geniş kitlelere ulaşması ve hareketlerinin sürdürülebilirliği için yenilikçi yöntemler geliştirmeleri gerekebilir. Bununla

birlikte, teknolojik imkanların artmasıyla beraber etik ve güvenlik konularında da yeni sorunlar ortaya çıkabilir. Sahte haberlerin yayılması, manipülasyon ve dijital gözetim gibi risklerin önüne geçmek için global işbirliği ve etik ilkelerin güçlendirilmesi önemli hale gelecektir. Ayrıca, dijital aktivizmin geleneksel aktivizme kıyasla daha hızlı ve maliyetsiz olmasının getirdiği avantajlar yeni stratejilerin geliştirilmesini teşvik edecektir (Emet & Nazlı, 2019, ss. 190-191). Ancak, sanal ortamların sınırlarını aşan gerçek dünya etkileriyle bağ kurmak ve bu hareketleri fiziksel değişimler için motive etmek, aktivistlerin yeni nesil stratejiler geliştirmesini zorunlu kılabilir. Dolayısıyla, teknolojik gelişmelerle şekillenecek yeni nesil aktivizm modelleri, daha kapsayıcı ve etkili bir küresel dayanışma ortamı sağlayabilir. Bu gelişmeler, ilerleyen yıllarda daha organize, bilinçli ve etik ilkeler çerçevesinde hareket eden aktivizm biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

12. Yeni Nesil Aktivizm Stratejileri

Dijital platformlar, küresel kamuoyunun dikkatini çekmek ve uluslararası dayanışmayı artırmak adına önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal medyada hızla yayılan hashtag'ler ve dayanışma mesajları, binlerce insanın sesi olmasını sağladı. Facebook ve Twitter gibi platformlar, olayların gerçek zamanlı takip edilmesine olanak tanıyarak, ayrıntılı bilgi akışını mümkün kıldı. Aynı zamanda online imza kampanyaları ve dijital protestolar uluslararası kamuoyunun ve karar vericilerin dikkatini çekti. Sivil toplum örgütleri, bu dönemde dijital aktivizm araçlarını kullanarak farkındalık yaratma ve acil insani yardım çağrılarını yapma konusunda etkin rol oynamaktadır.

Yeni nesil aktivizm stratejileri, dijital teknolojilerin gelişimiyle birlikte daha karmaşık ve etkileşimli hale gelmektedir. Bu stratejiler, klasik yöntemlerin sınırlarını aşarak, daha geniş kitlelere ulaşmayı ve farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Sosyal medyanın anlık iletişim ve paylaşım imkânları, aktivistlerin mesajlarını hızla yaymasını sağlayarak küresel bir hareket haline gelmesine imkan tanımaktadır. Ayrıca, hashtag kampanyaları ve online imza toplama aktiviteleri, kullanıcıların doğrudan ve etkili katılımını mümkün kılmaktadır. Bu yeni nesil yaklaşımların temelinde, etkileşim ve katılımın artırılması niyeti yatmaktadır (Mousavi & Törenli, 2023, s. 315). Ayrıca, bu stratejiler, farklı sosyo ekonomik ve kültürel gruplara erişim imkânı sağlayarak, en geleneksel aktivizm yöntemlerinin erişemediği kesimlere ulaşma avantajı sunmaktadır. Bununla birlikte, yeni nesil aktivizm stratejileri, dijital manipülasyonlar veya görsel anlatımlar aracılığıyla mesajın etkisini artırmayı hedeflemektedir. Bu yöntemler, özellikle mobil teknolojilerin entegre edilmesiyle, genç kuşaklar üzerinde daha etkili ve sürdürülebilir bir farkındalık yaratmaya odaklanmıştır (Çıkin, 2023, s. 122). Sonuç olarak,

yeni nesil aktivizm stratejileri, teknolojik gelişmeler ve dijital iletişim araçlarının kullanımına dayanarak küresel ölçekte etkin ve hızlı tepki verme imkânı sunmakta, aktivistlerin hem erişimini genişletmekte hem de etkisini pekiştirmektedir.

13. Dijital Aktivizm ve Etik

Dijital aktivizmin etik boyutu, günümüzde özellikle küresel çapta yaşanan insani krizler ve çatışmalarda önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Sosyal medya platformları ve online kampanyalar aracılığıyla yapılan farkındalık çalışmaları, kamuoyunun dikkatini çekmeyi ve görünür hale getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak, bu süreçte etik sorumluluklar ve riskler de ön plana çıkmaktadır. Sahte bilgi ve manipülasyonun yaygınlaşması, bilgi doğruluğu konusunda güvenin zedelenmesine yol açabilir. Aynı zamanda, duygusal tepki ve dikkat çekmek için kullanılan görsel ve anlatıların, mağdurların haklarını gölgede bırakma veya istismara uğrama riskleri bulunmaktadır. Bu noktada etik sorumluluk, dijital aktivistlerin yalnızca ses getirecek mesajlar üretmeleri değil; aynı zamanda doğruluk, saygı ve insan haklarına saygı ilkelerine uygun davranmalarıdır. Ayrıca, online ortamın sınırları ve ekonomik avantajları, bazen sorumsuz veya saldırgan tutumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle, etik ilkelerin gözetilmesi, dijital aktivizmin meşruiyetini ve etkinliğini artırmak açısından hayati önem taşımaktadır. Bilgi yayarken sorumluluk sahibi olmak, mağdurların onurunu korumak ve manipülatif içeriklerin önüne geçmek, bu süreçte dikkat edilmesi gereken temel noktalaradır.

Sonuç

Günümüz dünyasında dijital aktivizm, küresel toplumsal farkındalık yaratma ve politik baskı oluşturma kapasitesi açısından merkezi bir rol oynamaktadır. İnternet ve sosyal medya, farklı coğrafyalardaki kullanıcıları hızlıca bir araya getirerek imza kampanyaları, hashtag hareketleri ve online dayanışma yoluyla sesleri uluslararası kamoyunun dikkatine taşıma imkânı sunar. Bu süreçte medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünce becerileri, bilginin güvenilirliğini artırmada ve dezenformasyonun etkisini sınırlamada kritik birer araç olarak öne çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise dijital platformları koordine ederek küresel dayanışmayı güçlendirmek üzere stratejiler geliştirmiş; bu sayede insani yardım süreçleri hız kazanmış ve kriz bölgelerindeki müdahalelerin koordinasyonu daha etkili hâle gelmiştir. Bu kapsamda çalışmada şu sonuçlar vurgulanmıştır;

Dijital aktivizm, katılımı artırıcı ve kapsayıcı bir mekanizma sunarken, hızlı spekturumlu iletişim imkanı ile toplumsal farkındalığı ve kamu baskısını güçlendirmiştir.

Hashtag kampanyaları, online imza kampanyaları ve görsel-işitsel içerikler, küresel aktörlerin dikkatini toplumsal konulara yönlendirme konusunda etkili birer araç olarak işlev görmüştür.

Dijital araçlar, güvenlik ve anonimlik seçenekleriyle, tehdit altında olan grupların sesini yükseltmelerine olanak tanımıştır; buna karşılık dezenformasyon, manipölasyon ve çevrimiçi taciz riskleri de artmıştır.

Sivil toplum örgütlerinin koordine ettiği dijital kampanyalar, basın, hükümetler ve uluslararası örgütler üzerinde baskı oluşturarak politika değişikliklerini tetikleyebilmiştir. Bununla birlikte, kalıcı etki için dijital ve fiziksel alanların entegrasyonu gerekliliği vurgulanmıştır.

Online görünürlük ve yüzeysel farkındalık kısa vadede güçlü etki yaratabilir; ancak kalıcı politik değişiklikler için somut adımlar ve kurum içi süreçlerle bütünleşen stratejiler gerekir.

Bilgi kirliliği ve dezenformasyon riski, güvenilirlik kaybına yol açabileceğinden etik ilkelerin ve doğrulama süreçlerinin uygulanması zorunludur.

Güçlü ülkeler veya otoriter rejimler tarafından teknolojinin kısıtlanması veya hareketlerin engellenmesi riski sürekli bir tehdit olarak durmaktadır.

Sanal gerçeklik ve yeni nesil aktivizm teknolojilerinin kullanımı, etik sınırların belirlenmesi ve mağdurların haklarının korunması açısından dikkatli bir çerçeve gerektirir.

Yapay zeka, büyük veri analitiği ve sanal gerçeklik gibi teknolojilerin entegrasyonu, farkındalık yaratma ve küresel hareketleri destekleme kapasitesini güçlendirecektir. Ancak bu durum, etik ve güvenlik sorunlarını da yeniden boyutlandıracaktır.

Yeni nesil aktivizm stratejileri, daha kapsayıcı erişim sağlar ve farklı sosyoekonomik-kültürel bağlamlara uyum gösterebilir. Mobil teknolojilerin etkili kullanımı ile katılım ve etkileşim artırılabilir.

Doğruluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri her zaman öncelikli olmaya devam edecek; platformlar arası işbirlikleri ve uluslararası normlar sayesinde dezenformasyonla mücadele daha etkili hâle gelecektir.

Öneriler

- Dijital aktivizm çalışmaları için net hedefler belirlenmeli, ölçülebilir göstergeler (katılım, etki, politika değişikliği) üzerinden değerlendirme yapılmalıdır.
- Dezenformasyonla mücadele için doğrulama mekanizmaları ve medya okuryazarlığı programları pekiştirilmelidir.
- Etik kılavuzlar ve hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturularak mağdurların hakları korunmalıdır.
- Dijital ve fiziksel alanlar entegre edilerek yerel bağlamlarda sürdürülebilir hareketler inşa edilmelidir.

Kaynakça

- Akbiyık, N., & Öztürk, M. “Sivil Toplum ve Sosyal Medya Perspektifinde ‘Arap Baharı’ ve ‘Wall Street’i İşgal Et’ Eylemleri”. <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/NihatAkbiyikMusaOztUrk.pdf> . (Erişim Tarihi: 20.09.2025) .
- Başkır, Ş., & Akdağ, M. (2022). Sosyal Medya ve Yeni Toplumsal Hareketler İlişkisi: George Floyd Örneğinde Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 251-263.
- Coşkun Tuna, P., & Türkölmez, O. (2023). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211-240.
- Çelik, T., & Uyanık, G. (2020). Büyük Veri Işığında Dijital Aktivizm Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Üniversitesi Örneği. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E - Dergi*. 7. 4-30.
- Çıkm, M. (2023). Eski Amaçların Yeni Araçlarla Sürdürülmesi: Dijital Aktivizm Greenpeace Türkiye “NAc São Paulo” Analizi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 117-129.
- Emet, G., & Nazlı, A. (2019). Dijital Aktivizm: Change.org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 187-206.
- Eren, V., & Aydın, A. (2014). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 197.
- <https://turkiye.un.org/tr/250211-bm-kurulu%C5%9Flar%C4%B1ndan-gazze-i%C3%A7in-d%C3%BCnya-daha-fazlas%C4%B1n%C4%B1-yapmal%C4%B1-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1>
- <https://turkiye.un.org/tr/250211-bm-kurulu%C5%9Flar%C4%B1ndan-gazze-i%C3%A7in-d%C3%BCnya-daha-fazlas%C4%B1n%C4%B1-yapmal%C4%B1-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-kanada-ve-abnin-aralarinda-oldu-gu-27-ortak-gazzedeki-duruma-iliskin-ortak-aciklama-yapti/3657600>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-y-saldirilari-avrupa-siyasetinde-istifalara-neden-oldu/3669875>
- Garip, S. (2022). Dijital Aktivizm ve Sosyal Medya Aktivizm Kavramlarını Ayırmak: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 81-89.
- Şahin, E. G. (2021). Activist Public Relations İn The Age Of Digitalization: an Analysis on International Literature. *MEDIAJ*, 4(2), 108-138.
- Irak, H. (2022). Dijital Aktivizm Ve İran Kadın Hareketleri Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(2), 829-861.

- Karabulut, Y. E., & Küçükşille, E. (2018). Twitter Profesyonel İzleme ve Analiz Aracı. *Teknik Bilimler Dergisi*, 8 (2), 7-24.
- Karakoç, E., & Erdem, B. K. (2020). Yas ve Melankolide Sanal Gerçekliğin Duygulanımsal Boyutu. *Intermedia International e-journal*, 7(12), 252-269.
- Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivizm ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1-1.
- Mousavi, S., & Törenli, N. (2023). Sosyal Medya Eksenli Dijital Seferberlik Ve Protesto Hareketleri Üzerine Bir Literatür İncelemesi. *Intermedia International E-journal*, 10(19), 314-331.
- Özaktaş, F. D. (2025). *Dijital Aktivizm: Dijitalleşme Çağının Toplumsal Hareketi*. 6(özel sayı), 142-159.
- Özdemir, N., & Usanmaz, A. (2025). Dijital Aktivizm Konularını İçeren Çalışmaların Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi. *Selçuk İletişim*, 18(1), 462-491.
- Öztat, F. (2025). Siyasal İletişim, Dijital Aktivizm ve Sosyal Medya Kullanımı Kavramlarına Yönelik Bibliyometrik Bir İnceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (48), 257-277.
- Parlakıyıldız, S., & Koçak, F. (2024). 4. Dalga Feminizmin Sporda #Metoo Hareketi Üzerinden İncelenmesi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 7(2), 800-827.
- Salduz, A., Şimşekoğlu, M. F., & Yandır, G. (2024). Gazze’de sağlık Sistemi Ve Bu Sistemle Entegre Bir Sivil Toplum Kuruluşu: 7 Ekim Öncesi Ve Sonrasına İlişkin Yeryüzü Doktorları Derneği Deneyimi. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 29(Special Issue on Gaza), 73-79. <https://doi.org/10.21673/anadoluklin.1588905>
- Subaşı, H. (2024). Sosyal Medya Aktivizminin Çevrimdışı Aktivizme Etkisi ve Demografik Faktörlerin Rolü. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (66), 220-237.
- Tuna, P. C., & Türkölmez, O. (2023). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211-240.
- Yardıbi, F., & Adalı, G. (2025). Dijital Aktivizm ve Toplumsal Cinsiyet Odağındaki Araştırmaların Bibliyometrik Analizi: Mevcut Eğilimler ve Gelecek Yönelimler. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 8(1), 124-147.
- Yılmaz, B., DüNDAR, G., & Oskay, T. (2015). Dijital Ortamda Aktivizm: Online İmza Kampanyalarına Katılım Davranışlarının İncelenmesi (Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma). *E-Journal of Intermedia*, 2(2) 481 - 504.

Kamuya Açık Ama Kamusal Mı? Müşterek Dünya ile Akışkan Ağlar Arasında Kamusal Alanın Bugünü 6

Ahmet Özdemir¹

Özet

İletişimin hızı ve yoğunluğu, kamu meselelerinin görünürlüğünü artırsa da kalıcı ve derinlikli bir kamusal alan üretmek için tek başına yeterli değildir. Çalışma, Arendt'in görünürlük/müşterek dünya ayrımından ve Ranciere'in demokrasi paradoksundan hareketle Lippmann ve Sennett'in kamusal ilgisizleşme teşhisleri ile Habermas'ın yapısal dönüşüm okumasını bir araya getirir. Bu kuramsal hat, dijital platformların dikkat ve duygulanım ekonomileriyle birleştiğinde ortaya çıkan anlık dolaşım-kısa ömürlü tartışma gerilimini açıklar. Warner'ın kamular/karşı-kamular çerçevesi ve context collapse tartışması, çevrimiçi çoğulluğun nasıl parçalanabildiğini gösteriyor. Çalışma, kamusal alanın kalıcılığını ölçmek üzere üç gösterge önerir: Dolaşım süresi, karşı-argüman yoğunluğu, kurumsal yankılanma. Güncel vakalar, kamuoyu baskısının kararları tetikleyebildiğini; ancak tartışmanın kurumsal yapılara (meclis, yargı, düzenleyiciler, kamusal yayıncılık, STK'lar) taşınmadıkça sönümlendiğini ortaya koyar. Sonuç olarak hız tetikleyici, kurumlar ise kamusal alanın taşıyıcısıdır.

GİRİŞ

Bugün iletişim altyapılarının hızlanması ve dijital platformların yaygınlaşması, kamusal meselelerin görünürlüğünü artırdığı ölçüde onların tartışılma biçimlerini de dönüştürmektedir. Bu dönüşüm kimi gözlemcilerce kamusal alanın zayıflaması, hatta dağılması olarak okunurken; diğerlerince yeni biçimler altında sürekliliğini koruyan, fakat derinliği ve süresi kısalan “*ağlı kamusal alanlar*”ın ortaya çıkışı olarak değerlendirilir. Bu çalışma, kamusal alanın değersizleşmesi değil nasıl dönüştüğü sorusuna odaklanır: İletişim

1 Öğr. Gör. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksek Okulu
ORCID: 0000-0002-3488-8250

hızının ve platform ekonomisinin baskınlaştığı anlarda kamusalılık hangi koşullarda kalıcılaşır ya da yüzeysel hale gelir?

Tartışma, Arendt'in kamusalılığı “görünürlük” ve “müşterek dünya” etrafında iki fenomen olarak kavrayışından hareketle Ranciere'in demokrasinin içkin paradoksu, Lippmann ve Sennett'in kamusal ilgisizliğin artması ve mahremiyet yönelimli arka plana çekilme teşhisleri üzerinden ilerler. Ardından Habermas'ın Kamusalılığın Yapısal Dönüşümü ile sunduğu tarihsel-kurumsal çerçeve, medya-piyasa ilişkilerinin kamusal tartışmayı nasıl yeniden şekillendirdiğini göstermek için merkeze alınır. Bu kuramsal hat, dijital platformların dikkat mimarileri, hız ekonomisi ve duygulanımsal etkileşim mantığıyla nasıl kesiştiğini; “*context collapse*”, “*karşı-kamular*” ve linç kültürü gibi olguların kamusal akıl yürütmeyi nasıl zorladığını açıklığa kavuşturur.

Yöntem olarak çalışma, kavramsal bir çözümlemeyi olay temelli illüstrasyonlarla birleştirir. Çeşitli ülkelerden güncel örnekler—örneğin sanat etkinliklerinin iptali, parlamento vetolarının geri çevrilmesi, geniş katımlı imza kampanyaları veya büyük teknoloji platformlarının gizlilik dili değişiklikleri—kamuoyu baskısı ile kurumsal kararlar arasındaki ilişkiyi görünür kılar. Makalenin katkısı üç yönlüdür: (i) “kamusal derinlik” için dolaşım süresi, muhalif argüman yoğunluğu ve kurumsal yankılanma ölçütlerini önererek tartışmayı operasyonel bir zemine taşır; (ii) Arendt-Rancière-Habermas hattını Warner ve çağdaş platform çalışmalarıyla aynı analitik çerçevede birleştirir; (iii) normatif bir sonuç olarak, kamusalılığın kalıcılığının yalnızca kullanıcı sayısına değil, kurumsal taşıyıcılara (hukuk, STK'lar, meslek örgütleri, kamusal yayıncılık) eklemlenmesine bağlı olduğunu ileri sürer.

1. İletişimin Hızından Önce Bir Müzakere Mekânı: Kamusal Alanın Tarihsel ve Kuramsal Bir Çerçevesi

Demokrasi ideali dinamik bir sürecin ürünü olmasıyla ortalama bir yurttaşlık bilinci ve müştereklik varsaymaktadır. İdeal olmaklığıyla demokrasi, durağan değil her zaman geliştirilmesi gereken dinamik bir olgudur (Calhoun ve diğerleri, 2025, s. 21). Dinamizmini ise halktan gelen taleplere yanıt verebilmesi gücüyle pekiştirmektedir. Siyasetin amacı olan ortak iyiye ulaşma çabası ve bu çabanın en güçlü unsuru olan halkın katılımı ise müşterekliğin aktif bir şekilde oluşmasındaki bilinci yansıtmaktadır. Nitekim Hannah Arendt *İnsanlık Durumu* (2021) adlı eserinde *kamusallık* teriminin birbiriyle ilişkili ama tümüyle özdeş olmayan iki fenomen etrafında şekillenen yapısını bu bilinç ve müştereklik bağlarıyla açıklar. İlk fenomen kamusal alanda ortaya

çıkan her şeyin görülebilir ve duyulabilir olmasıdır. Görülen şeyin bireysel tüm arzulardan, isteklerden ve duygulardan bağımsız bir biçimde açığa çıkması gerekir. (s. 93-94). İkinci fenomen ise “*kamu*” teriminin müşterek bir dünyayı imlemesidir (s. 95). Kamusal alanda görülen şeyler müştereklik bağlarına o kadar sıkı sıkıya bağlıdır ki öznel meseleler otomatikman kamusal olandan ayrıştırılır, marjinal kılınır. Kamusal alan bizleri bir araya getiren bir ortak dünya yaratma amacının nihai yeridir. O halde kamusal alanı, ortak bir dünyada müşterek bir bağ yaratan, öznel deneyimlerin çokluğunu bu anlam etrafında biçimlendiren ve sahip olduğu dışsallık özelliğiyle bireyin arzularını ortak dünyanın korunması ve müştereklik bağlarının güçlenmesi için sınırdan tutulan politik bir mekân olarak tasavvur edebiliriz. Başka bir deyişle, kamusal alan demokrasi adına farklılıkları kabul etmekle birlikte ortak dünyada kamusal bir iyi yaratmanın yoludur.

Demokrasi ve kamusal alanın bu zorunlu korelasyonu –ikisi de birbirinin nedeni ve tamamlayıcısıdır- iki konseptin de hayatiyetlerini sürdürebilmeleri için idealize edilmelerinin koşulunu oluşturmaktadır. İnsanlar arasındaki farklılıkların müşterek bağlar yaratma suretiyle kamusal alan, demokrasi idealinin ilkelerini oluşturur. Demokrasinin ise bütünü hükümlerle olduğu bir yönetim biçimini imlemesiyle keyfiliğe-zorbalığa direnecek kamusal alanları yaratması gibi bir görevi vardır. Dolayısıyla demokrasi ve kamusal alan arasındaki korelasyon bağının, birinin diğeri aleyhine ağırlık kazanması ya da demokratik yaşamın *müşterek* değil de *aynı* düzlemde yoğunlaşması ya da kamusal alanın belirsizleşmesi gibi krizler yaratacaktır. Demokratik yoğunlaşma kamusal bir müşterek yaratılmadan terör örgütlerinin bile kendilerini demokrasi kahramanı görmelerinden kaynaklanır. Her şeyin ve herkesin kamusal düzlemde olmadan demokratik çerçevenin içine yerleşmesi müştereklik bağını koparacağı gibi yurttaşın bilincini tersyüz edecektir. Çok fazla demokrasi anlayışı ve bundan kaynaklanan demokratik yoğunluk arzusuyla dolmuş bireyin egemenliğine demokrasiyi kurban etme girişimidir. Jacques Ranciere *Demokrasi Nefreti* (2020) eserinde bu olgunun demokrasinin kendine içkin paradoksu olduğunu ifade eder. Çözüm ise demokratik yoğunluk nedeniyle müşterek değil de kendi kolektif aynılık bağlarını yaratan siyasal enerjileri bireysel hazzı ve mutluluğa odaklamaktır. Ancak bu çözümün etkisi de iki yönlü olacaktır. İlki, yurttaşları kamusal iyiye karşı ilgisiz hale getirir. Diğeriyse toplumdan çıkan çoklu ve çeşitlenen taleplere yanıt vermeye çağrı yapan yönetimlerin altının oyulmasıdır (s. 14). Paradoks bu noktada biraz daha görünürlük kazanmaktadır. Demokratik yaşam kamusal işlerin tartışılması adına halkın geniş katılımını şart koşar. Ancak bu yöneticilerin taleplere yanıt verme gücü bakımından iktidarı yıpratacaktır, yöneticiler iktidalarını kaybetmemek için popülizme kayacaktır. Öte yandan

kamusal iyi arayışına rağmen kamusal alan halkın siyasi enerjisini bireysel tatmine çeviren bir mekâna dönüşecektir. Ranciere için iyi demokrasi, “*bireysel geri çekilme aşırılığını*” ve “*kolektif etkinlik aşırılığını*” denetim altına alabilen bir toplumsal yaşam ve yönetim biçimini amaçlamalıdır (s. 15). Bu da ancak tartışılması gerekli demokratik araçların kamusalılık şeklinde görünmesi yoluyla olabilecektir.

Ranciere’in demokrasinin paradoksu olarak algıladığı ancak bu çalışmada demokrasi ve kamusal alanın çatışması olarak tercih edileceği olguyu esasında *Hayalet Kamu* (2024) eserinde Walter Lippmann Amerika kamuoyuna bakarak anlamaya çalışmıştır. Lippmann haklı gerekçelerle sadece seçimler yoluyla onu da seçmenlerin hepsinin oy vermeye gitmediği dar bir katılımı kamuoyu yaratan vatandaşların kamusalılıklarının derecesini sorgular. Ona göre yurttaşların demokratik yaşamda olan bitene ilişkin ne olduğuna dair bir bilgileri yoktur, demokrasi uğruna yapılan şeylerin bilincinde ve farkında değillerdir. Lippmann için yurttaşların eğitim ve belli başlı vatandaşlık bilinci yaratan etkenler kamusal alan için yeterli olmaz. Böyle bir yurttaşın kamusalılık yaratacağı fikri safça bir inanıştır. Dolayısıyla demokrasi dediğimiz şey ona göre *hayalet bir kamu* yaratmaktan fazla bir şey yapmamıştır. Lippmann bir adım öteye giderek kamusal alanı, yurttaş topluluğunun fikirlerini ifade etmekten çok yöneticiler tarafından alınan kararlara sadece lehte ve aleyhte görüş bildirdikleri bir kutuplaşma mekânı olarak tasvir eder (s. 13-41).

Lippmann’a benzer biçimde Richard Sennett de kamusal olana ilişkin değişimin umutsuz temsilcisi gibi görünmektedir. Her ne kadar kamusal alanın dönüşümünü tarihsel olarak iyi bir şekilde kavramış olsa da Sennett, kamusal alanın bireyin mahremine yönelik vurgusuyla içinin boşaldığını iddia etmiştir. Bu bağlamda birey kendine dönmüş ve sadece aile bağlarına duyduğu güvenle kamusal alandan uzaklaşarak mahrem bir anlayış geliştirmiştir. Kamusal tartışmalar ve meseleler birey için zorunluluk dışında bir ritüelden başka anlam ifade etmez olmuştur. Kamusal alan Sennett’e göre bireysel arzular için boş bırakılmıştır (2020, s. 15-26).

Sennett de Lippmann da görüşlerinde haksız sayılmaz. Ancak demokrasinin kamusal alanla göbekten bağımlılığı onu boşa çıkarmaz, hiç değilse kamusal alanı bu kadar etkisiz kılmaz. Kamusal alanın ve kamusalılıklara ilişkin bir değişim tabi ki söz konusudur, ancak kamusal alanın bu dönüşümü onu değersiz kılmamıştır. Kamusal alan hayatîyetini az da olsa sürdürebilmektedir. Demokrasi idealinin ve buna bağlı olarak kamusal alanın etki sahasının varlığını koruyan tarafı 2025 yılında da devam etmektedir. Küresel alana ilişkin kamusal bu kalkışmalar aşağıda Tablo 1’de verilmiştir. Kamusal olayların etki derecesine bakıldığında kamusal alanın

zayıf da olsa varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu noktada çalışmanın temel meselesi, kamusal alanın yokluğu değil onun nasıl dönüştüğü, etki alanının daraldıysa bu duruma hangi koşulların neden olduğu, iletişimin dijitalleşme veçhesiyle nasıl bir ilişki kurduğu oluşturacaktır. Çünkü kamusal alanların varlığı periyodik dönemlerde özellikle siyasetin ve toplumsal olanın kriz dönemlerinde azalmış veya güçlenmiştir. Ayrıca bugün iletişimin yoğunluğu ve hızı referans alındığında kamusal alanın dijital veçhesi önem kazanmıştır. En önemlisi ise Lippmann ve Sennett kamusal alanın söylemin (Foucault, 2023) taşıyıcısı olduğunu gözden kaçırmış gibidir. Söylem, iktidar düzeneklerinin nasıl kurulduğunu ve bu düzenekler karşısında söylemle mücadelede yurttaşın nasıl konumlanacağını belirleyen siyasi ortamlardır.

Tablo 1: Kamuoyu Baskısıyla Değişen/Tartışması Büyüyen Olaylar

KONU	TARİH
İstanbul: Robbie Williams konseri iptal (Reuters, Robbie Williams Istanbul concert cancelled over safety concerns, singer says, 2025).	5 Ekim 2025
Arjantin: Senato, Milei'nin üniversite ve pediatri fonlarını artıran yasalar üzerindeki vetolarını ezdi (Reuters, 2025).	2 Ekim 2025
Fransa: Duplomb Yasasına karşı imza 2 milyonu aştı (AFP, 2025).	28 Temmuz 2025
Google: Nayya/sağlık verisi paylaşım dili güncellendi (Livemint, 2025).	9 Ekim 2025

Tarihsel ve kuramsal çerçevede kamusal alan ve kamusalılık tartışmalarının nirengi noktası, kamusal alanın zayıflığı veya yokluğu değil; daha çok iletişimsel bağlamda ve bireyin değişen öncelikleri bağlamında aramak gerekmektedir. Bu anlamda önemli bir uğrak noktası olan Jürgen Habermas'ın düşünceleri çalışma için eşsiz bir kapı aralayacaktır. Nitekim Habermas'ın kamusal alanın dönüşümünü iletişim ve piyasa düzleminde düşünmüş olması bugün kamusal alanın ve kamusalılığı nasıl kavramamız gerektiğini de kolaylaştırmaktadır.

Habermas *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* (2003) eserinde kamusal alanın geçirmiş olduğu değişimi üç noktadan inceleyebiliriz. İlk kamusal alanın yapısal dönüşümü devlet ve ekonomi üzerinden anlaşılır. Buna göre modern devletin ekonomiyle ilişkisinde özgürlükleri güvence altına alan kamu erki ile özel hukuk yoluyla oluşturulmuş iktisadi toplumun yapısı kamu ve özel hukuk ayrımını zorunlu kılmıştır. Bu devletin bireylerin özgürlüklerini güvence altına

alan bir hukuk yaratmış olsa da onların tek tek siyasi kararlara katılabilecek bir mekanizma yaratamamasıyla sonuçlanmıştır. Devlet eliyle çizilmiş kamu ve özel hukuku ikiliği bireyin piyasadaki hakları düşünüldüğünde toplum ve devlet ayrımını aşılmasını gerektirmiştir (s. 25-26).

Habermas kuramsal ve tarihsel çerçevede Marksist bir perspektifle kamusal alanın burjuva toplumunun (sivil toplum) bütünüyle özel bir alan olarak kamu alanının karşısında konumlandığını ikinci bağlam olarak vurgulamıştır. Böylesine bir konumlanma ekonomik tabakalaşma düşünüldüğünde alt sınıf ve mülksüzlerin kamusal alanda burjuva toplumunda yeteri kadar temsil edilemeyeceği sorununu ortaya çıkarmıştır. Ekonomik açıdan bağımlı bir kitlenin en elverişli ideal iletişim koşullarında bile kendiliğinden bir kanaat oluşturamayacakları açıktır. O halde kamusal alan bir çeşitlik varsaymalıdır Habermas'a göre (s. 27-29).

Kamusal alanla ilişkin üçüncü nokta ise iletişimin kendisinin değişmesidir. Temelinde devlet ve toplumun entegrasyonu yatan bütünleşme iletişim olanaklarının artmasıyla mümkün olmuştur. Eğitim oranının artmasıyla paralel okur-yazar sayısındaki artış, basılı yayınların çeşitlenmesi, kitap basım sayısının artmasıyla birlikte gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması bizzat *"kamunun yapısal dönüşümünü"* sağlamıştır. Bu dönüşüm elektronik kitle iletişim araçlarının devreye girmesiyle, reklamın önem kazanmasıyla ve eğlenceyle bilginin iç içe geçmesiyle daha da derinleşmiştir. Tüm bunlar kamusal alanda devletin iktidar pratiklerini güçlendirirken medyanın kamusal alanı yapılandırıcı gücü iletişim ağının ticarileşmesini ve bu alana yatırılan sermayenin büyümesini de teşvik etmiştir. Sermayecilikle ticarileşen medya aracılığıyla yayın kuruluşların örgütlenmesi iletişim kanallarının yönlendirilme düzeyini ve söylem oluşturma kapasitesini artırdı (Atabek, 2002). Böylece medya iktidar alanına sadece bir nüfuz işlemi olarak değil egemen olduğu kamusal alanda davranışları yönlendirebilme gücüne erişti. İktidarın gücünü kamusal alanda zayıflatan yeni iletişim teknolojileri insan davranışlarını yönlendirme gücüne erişmesiyle kamusal alanı belirleyen bir araç haline de geldi (s. 29-33). Gerçekten de kendilerini kamu hizmeti yaptıkları iddiasıyla ortaya atan BBC, RAI veya Almanya'daki Länder yayıncılığı medyanın belirleyici gücünü göstermektedir (Keane, 2021, s. 115).

Habermas'ın açtığı çığır ve kamusal alanın dönüşümüne dair ortaya koyduğu düşünceler bugün kamusal alan bağlamında tarihsel olarak devam eden sorunların bir öncüsü gibidir. Kamusal alanın piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi, burjuva toplumunun bireylere içkin bir şekilde kamusal alanda yeni bir biçim kazanması, reklamın sosyal medya uygulamaları

ve dijitalleşmeyle birlikte yoğun bir şekilde kamusalılıkların belirleyicisi olması, iletişimin hızlanan dinamiğiyle kanaat oluşturamayan halk yığınları bugün kamusal alanın varlığını tehdit etmektedir. Kamusalılığa ilişkin bu yaklaşım ikinci bölümün konusunu oluşturacaktır.

2. Hızlanan Dolaşım ve İletişim Yoğunluğu Kamusal Alanın Yerini Alır mı?

Ortadoğu'nun çehresini değiştirecek *Arap Baharı* (2010) protestolarını gerek ülkeler içinde büyüyen gerekse diğer ülkelere sıçramasında Twitter ve diğer sosyal medya uygulamalarının rolü belirleyici olmuştu (Babacan, Haşlak, & Hira, 2014); (Bennett & AlexandraSegerberg, 2012). Aynı şekilde 2009 seçimlerinin hemen akabinde İran'da hükümete karşı başlayan ayaklanmalarda da Twitter protestocuların kendi aralarında haberleşmesi için çok önemli bir iletişim aracı olmuştu. Her iki olay da sosyal medyanın kamusal bir talep yaratabilme potansiyeli nedeniyle umutla karşılanmıştı. Ancak Arap Baharından sonra rejim değişikliği olan ülkelerde işlerin yolunda gitmeyişi bilinen bir olgu olarak Twitter'ın gücü sorgulanmaya başladı. İran'da ise Twitter kullanıcı sayısı düşünüldüğünde şüphe daha da arttı. 2010 öncesi İran'da Twitter kullanıcı sayısı sadece 19.235 idi. Protestoların Twitter üzerinden organize edildiği gibi iyimser inanç, protesto sırasında atılan tweetlerin İran'dan daha fazla yurt dışından atıldığı ortaya çıktığında yerini sosyal medyanın büyüyen gücünün eleştirisine bırakmıştı (Morozov, 2019, s. 38). Diğer bir vaka ise ABD'de 2024'te gerçekleşen ve bir sağlık şirketi CEO'sunun ölümüyle sonuçlanan olaydır. Luigi Mangione adlı suikastçı ABD sağlık sistemine ve sağlık şirketlerinin politikalarına yönelik gerçekleştirmişti. Ancak olaydan sonra konuşulan suikastçının fiziksel görünümü olmuştu (Tozzi, 2024). Sosyal medya böylesi kamusal bir sorundan kaynaklanan ve elim bir cinayetle sonuçlanan olayda dikkati kamusal tartışmadan daha çok estetik kaygılara kaydırdı.

Bu üç vaka Habermas'ın göstermiş olduğu gibi kamusal alanın iletişimsel olarak nasıl değiştiğini gösteren önemli örneklerdir. Arap Baharında olduğu gibi dijitalleşmenin bir olanak olarak sunduğu sosyal medyada ani bir kamusalılık oluşabilir ancak kamusalılığı sürekliliği normatif ilkelerle desteklenmediğinde kalıcı olmamaktadır. Kalıcı bir kamusal alan ve derinlik kazanabilecek bir kamusalılık ancak kurumsal taşıyıcılar (sivil toplum, kurumlar, hukuk) yoluyla mümkün olabilecektir. Dijitalleşme aynı zamanda bu kurumsal taşıyıcıları da beslemelidir. İran örneğinde ise kamusalılık dış bir yankıya dayanmıştır. Halihazırda mevcut kurumsal kısıtlılıklar İran'da hükümet protestolarını engellemeyi başarmıştır. Daha da önemlisi sosyal medya ağ merkezlerinin konumu sosyal medyayı tıpkı anaakım medya gibi

bir belirleyici noktasına ulaştırmıştır. Bu kamusal alanda bireyin kanaat oluşturma gücünü biraz daha zaafa uğratılmasıyla eş anlamlıdır. CEO suikastı olayında ise kamusalılığı belirleyen hız ve piyasa mantığıyla estetize duyuların devreye girmesi dikkatleri çabuk dağıtmıştır. Bu anlamda zanlının hastane görüntülerinden başlayarak mahkeme görüntülerinin hızlı bir şekilde yayılması kamusal bir meseleyi saptırmıştır. Sosyal medyanın hızlı etkisi Habermas'ın müzakereci (2023) kamusal alanını zayıflatırken gündem oluşturma ve gündem kurma sosyal medya ağları üzerinden gerçekleşir (Çelik, 2025) ; (Avcil, 2021).

O halde dijitalleşme araçları -özellikle sosyal medya uygulamaları- ile kamusal alanın arasındaki ilişkiyi sosyal medyanın kamusalılık ilişkisini yeniden tanımlarken aynı zamanda onu dönüştürdüğü yaklaşımıyla ele alabiliriz. Bu dönüşümün temelinde kamusalılığın derinleşmemesi, aynı zamanda iletişimin yoğun bir şekilde hızlanması ve kamusal meselelerin gündemde kalma süresinin bu hıza bağlı olarak çok az sürelerle düşmesi vardır. Sosyal medya kullanıcı sayısının yıllar geçtikçe artması kamusal alanda bir kayma yaratarak geleneksel siyasi gündem oluşturma çabalarının sosyal medyaya kanallılaşmasının önemli bir nedenidir. Önemli bir çalışmanın da (Mertek, 2024) gösterdiği gibi 2024 yılı itibariyle dünya üzerinde sosyal medya kullanıcı sayısı 5,04 milyar kişi sosyal medya kullanmaktadır. Ancak böylesine bir gelişme Habermas'ın normatif kamusalılık bağlamı çerçevesinde formel bir tartışma zemini ortaya çıkarmaz (Odabaş, 2018).

Sosyal medya kullanıcı sayısı artmasına ve buna bağlı olarak iletişimin hızlanmasına rağmen kamusal derinlik ve kamusal meselelerin niteliği budanmış gibi görünmektedir (Roy, 2024, s. 54). Habermas'ın medya ağlarının ticarileşmesi ve sermayenin medyaya yatırım yapması örneğinde olduğu gibi bugün sosyal medya uygulamaları aracılığıyla oluşturulan platform kamusal meseleleri bile ekonomik alana çekmiş bulunmaktadır. Ekonomik alan rekabetçidir ve hızı esas alır. Bu hızlanmada hiçbir kullanıcının geride kalma şansı yoktur. Nitekim yurttaş bir kullanıcıya dönüştürüldüğünde kamusal meseleler ve kamusalılıklar da anında tüketilebilecek bir nesne derekesini indirgenir. Derinlikli bir tartışmanın ortaya çıkması için müşterek zaman ufkuna ihtiyacımız olduğu düşünüldüğünde (Rosa, 2022, s. 37) viral olanın hızlı yayılımı bu zamanı oluşturmaya engellemektedir. Yurttaş kullanıcıya dönüştüğünde kamusal alan için gereklilik olan müşterek bağlar da bireyselleşir ve kamusal tartışmaların ortak bir bağlantısı kalmaz (Küçük, 2025).

Zaman ekonomisi ve platformlar üzerinden kamusal sürecin niteliğini okumak mümkündür. Kamusal derinlik için bir haberin ve olayın dolaşım

sürecinin ne kadar süreyle görünür olduğu, bu haberin veya olayın karşı argümanlarla ilişkisinin ne kadar olduğu ve kurumsal yankılanmasının sosyal medya uygulamalarından ne ölçüde parlamentoya veya sivil toplum kuruluşlarına taşındığıdır. Bu üç ölçek hızın kamusal müzakereyi nasıl bastırabileceğini ortaya koymaktadır (Helberger, 2019). Yine yurttaşın kullanıcıya dönüştüğü ekonomik temelli platformlar farklı haberlere farklı ilgiler gösterebilmektedir. Buna göre aynı kullanıcı kitlesi haber modunda başka eğlence modunda daha başka akış ve trend eğilimleri görebilmektedir. Hiçbir ortak bağı bulunmayan bu konular kamusal konularını da görünmez kılmaktadır (Helberger ve diğerleri, 2021).

Kamusal alanın hızla etkileşiminde duygulanımsal pratikler de önem kazanmıştır. Öfke, korku ve panik gibi duygulanımsal uyarıyı etkileyen içerikler paylaşım sayısını artırmakta, beğeni ve yorum yapmaya yönelik bir avantaj barındırmaktadır. Kamuların sadece bilgi değil müşterek bilinç vasıtasıyla duygular üzerine de kurulduğunu düşünürsek kanaat ve kanının gerekçesi önemini yitirerek duygusal durumların ve kimliklerin ön plana çıkmasına neden olacaktır. Duygulanımsal içerikler her ne kadar katılımı artırsa da büyük ölçüde anlık ve tepkisel kalacaktır. Sözgelimi Charlie Kirk ölümü ve Epstein vakası bu duygu durumlarını açığa vurup ilk başta çokça etkileşim olsa da 24 saat dolmadan haber değerleri kaybolmaya başlamıştır. Bu bağlamda kamusal alanı müşterek olarak bağlayacak gündem olay ve kişi üzerinden anlaşılmaya başlanır. Duygu durumlarının söz konusu olduğu içeriklerin nihai etkisi ise daha olumsuzdur; herhangi bir kanıta dayanmayan olaylar hakkında hüküm vermek, karşıt görüşleri hiç hesaba katmadan yok saymak ve gündemin hızlı değişimi nedeniyle sürdürülebilir politika yapımını zorlaştırmak (Bauer, 2022, s. 27). Böylelikle bir linç kültürü ortaya çıkması kolaylaşmaktadır (Blackford, 2022).

Platform ekonomisi ve sosyal medya uygulamaları kendi özgüllükleri olan bireyleri kitleye çevirerek ve onları dar bir çerçeve içine alarak “*context collapse*” (Marwick & boyd, 2010) denen bir durumla baş başa bırakır. Olayların ve durumların bağlamından ayrılması veya koparılmasıyla yaşanan bu kriz kullanıcı ve tüketici yurttaşları sosyal medyada kime konuştuğunu bilmeyen bireylere dönüştürmektedir. Dolayısıyla insanlar hayali ve imajinatif bir izleyici kitlesi yaratma eğilimine girerler. Böylece kullanıcı anlık durum veya haberlere göre öz-sunumunu anlık bağlamlarla kurgular (Marwick & boyd, 2010); (Turkle, 2024, s. 17). Kullanıcıların bu yöntemi bir yandan otantiklik vurgusunu derinleştirirken diğer yandan kişisel markalaşma yöntemi sunmaktadır. Farklı içerikler, belli bir kitleye hitap etme, kendi kimliklerini bilinçli olarak gizleme, anonim hesaplar açma gibi yöntemler de

kişinin bu kamusal sunumuna eşlik etmekte ve toplum bir gösteri toplumuna dönüşmektedir (Debord, 2022).

Bu ağı kamusalılıkta izleyici yalnızca takipçi listesi değildir: Retweet, arama ve platformlar arası taşıma sayesinde iletiler beklenmedik okurlara akar; böylece “gerçek” izleyici ile “hayal edilen” izleyici arasındaki kopukluk büyür. Kullanıcılar çoğu zaman tweetlerinin kimler tarafından görüldüğünü asla bilemez; bu da sahnenin ön/arka (frontstage/backstage) ayrımını bulanıklaştırıp, aşırı paylaşma normlarına ve mahremiyet kaygılarına çarpan bir gerilim üretir. Şeffaflık bu durumda engellenir olur (Ananny & Crawford, 2016). Kısacası Twitter, kişisel ve kamusal etkileşimi birleştirerek yeni bağlantı olanakları kadar, otantiklik—marka, samimiyet—gösteri ve görünürlük—gizlilik eksenlerinde yeni çatışmalar da yaratır (Marwick & boyd, 2010).

Kamuyu sabit bir cemaat değil de dolaşımla kurulan bir sesleme ilişkisi olarak düşünmeye davet eden Warner, bir metnin veya söylemin belirsiz sayıda yabancıya seslendiği ölçüde bir kamu yaratabileceğini vurgular. Kamu hazır hedef bir kitle değildir, söylemin muhatabını bulduğu ve dolaşımda uzunca kaldığı bir mekândır (Warner, 2002). Ancak dijitalleşme iletişimin aynılar arasında olduğu bir alan yaratmış ve sosyal medya bu alanı hazır bir kitleye seslenen bir yere dönüştürmüştür. Demokrasi farklılıklardan hareketle müşterek bir bağ yaratma yolu iken bugün aynıların oluşturduğu bir cemaat olmuştur (Han, 2022, s. 24). Bu yüzden kamunun birincil maddesi kişiler değil, metinlerin dolaşımıdır; söylem, kamusal olduğunu hem varsayar hem de kendi dolaşım pratikleriyle (alınıp-okunma, yeniden gönderim, tartışma) refleksif biçimde üretir. Bu kurulumun önemli sonuçları vardır. İlk olarak kamu, zamanla doğrudan ilişki kurar: Varlığı, metinlerin sürekli yeniden görünmesi ve takip edilmesine bağlıdır; ilgi düştüğünde kamu da çözülür. İkincisi, kamu poetiktir: yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz, dünya kurar—neye “biz” diyeceğimizi, hangi üslup ve normlarla konuşacağımızı belirleyen bir dil ufku yaratır. Üçüncüsü, kamu çirişimle değil, dolaşımla ölçülür: kimlerin dâhil olup olmadığı kadar, metnin nasıl yankılandığı, kimlerde ne uyandırdığı ve hangi bağlamlara taşındığını belirleyicidir. Böyle bakınca kamusalılık, kurumların önceden sağladığı bir sahneden ziyade, iletişimin yeniden ördüğü bir uzamdır. Kamuların normlarını paylaşmayan ya da onlardan dışlanan gruplar, karşı-kamular içinde alternatif hitap tarzları ve farklı dolaşım devreleri kurar. Karşı-kamular yalnızca “karşıt görüş” üretmez; başka bir kamusal rejimi—başka bir üslup ekonomisi, meşruiyet ölçüsü ve görünürlük siyaseti—inşa eder. Bu yüzden demokrasi, tek bir büyük kamudan çok, birbirini kesen çoklu kamular ve karşı-kamular arasındaki dolaşım mücadeleleriyle anlaşılmalıdır; güncel ağı ortamlar (hashtag’ler,

forumlar, bültenler) tam da bu çoğul dolaşım rejimlerini hızlandırır ya da bastırır (Warner, 2002).

SONUÇ

Çalışma, kamusal alanın güncel krizini kamusal alanın belirsizliği üzerinden değil, hız, dikkat ve duygulanım ekonomisi altında gerçekleşen bir yeniden-biçimlenme olarak okumayı önermiştir. Arendt'in müşterek dünya vurgusu, Ranciere'in demokratik paradoksu ve Habermas'ın iletişimsel-kurumsal dönüşümü; Warner'ın kamular/karşı-kamular tartışması ve platform çalışmalarının bulgularıyla eklemlendiğinde şu sonuç belirginleşir: Dijital ağlar kamusal alanın tetikleyicisi olabilir, fakat taşıyıcısı değildir. Kalıcı ve derinlikli bir kamusal tartışma; hızlı dolaşımın ötesinde karşı-argüman üretimini teşvik eden kurumlara, açık prosedürlere ve hesap verebilir araboluculuklara ihtiyaç duyar.

Buna göre önerilen "kamusal derinlik" ölçütleri (dolaşım süresi, karşı-argüman yoğunluğu, kurumsal yankılanma) hem ampirik analizler için bir çerçeve, hem de politika/tasarım için bir yol haritası sunar: Platformların şeffaflığı ve algoritmik çoğulluk; kamusal yayıncılığın bağımsızlığı ve niteliği, sivil toplumun arşivleme-izleme kapasitesi; meclis ve yargının katılıma açık işleyişi, kamusal alanın sürekliliğini güçlendirir. Son kertede mesele, iletişimin hızını düşürmek değil; hızın içinden müşterek bir zaman ufku ve müzakere zemini kurmaktır. Bu da yalnızca teknik bir sorun değil, anayasal-kurumsal ve kültürel bir tasarım meselesidir.

Kaynakça

- AFP, L. M. (2025, July 28). *French petition against pesticide reaches two million signatories*. October 3, 2025 tarihinde [www.lemonde.fr](https://www.lemonde.fr/en/france/article/2025/07/28/french-petition-against-pesticide-reaches-two-million-signatories_6743805_7.html). https://www.lemonde.fr/en/france/article/2025/07/28/french-petition-against-pesticide-reaches-two-million-signatories_6743805_7.html adresinden alındı
- Ananny, M., & Crawford, K. (2016). Seeing without knowing: Limitations of the transparency ideal and its application to algorithmic accountability. *New Media & Society*, 20(3), s. 973-989. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1461444816676645>
- Arendt, H. (2021). *İnsanlık Durumu*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atabek, N. (2002, January 1). Kamouyu, Medya ve Demokrasi. *Kurgu*, 19(1), s. 214-229.
- Avcil, C. (2021). Kamusal Alanı Dijitalleşme Çerçevesinde Yeniden Okumak. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(103), s. 81-100. <https://doi.org/https://doi.org/10.36484/liberal.954382>
- Babacan, M. E., Haşlak, İ., & Hira, İ. (2014, July 25). Sosyal Medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), s. 63-92.
- Bauer, T. (2022). *Dünyanın Tekdüzeleşmesi*. (M. Kaya, Çev.) İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Bennett, W. L., & AlexandraSegerberg. (2012). THE LOGIC OF CONNECTIVE ACTION: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), s. 739-768. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
- Blackford, R. (2022). *Görüş Zorbalığı ve Linç Kültürü*. (B. Akmeriç, Çev.) İstanbul: The Kitap.
- Calhoun, C., Gaonkar, D. P., & Taylor, C. (2025). *Demokrasi Yozlaşmaları*. (A. F. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Totem Yayınları .
- Çelik, E. (2025, June 12). Modern toplumda kamusal mekânın dönüşümü kimlik ve anonimleşme. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(53), s. 423-429. <https://doi.org/https://doi.org/10.31795/baunsobed.1643224>
- Debord, G. (2022). *Gösteri Toplumu*. (A. Ekmekçi, & O. Taşkent, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2023). *Cinselliğin Tarihi* (Cilt 1). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul : Ayrıntı Yayınları .
- Habermas, J. (2003). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (2023). *Kamusallığın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü ve Müzakereci Demokrasi*. (T. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Han, B. C. (2022). *Enfokrasi*. (M. Özdemir, Çev.) İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Helberger, N. (2019). On the Democratic Role of News Recommenders. *Digital Journalism*, 7(8), s. 993-1012. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/021670811.2019.1623700>
- Helberger, N., Drunen, M. v., Vrijenhoek, S., & Möller, J. (2021, February 26). *Regulation of news recommenders in the Digital Services Act: empowering David against the Very Large Online Goliath*. October 1, 2025 tarihinde Internet Policy Review. <https://policyreview.info/articles/news/regulation-news-recommenders-digital-services-act-empowering-david-against-very-large> adresinden alındı
- Keane, J. (2021). *Medya ve Demokrasi*. (H. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Küçük, A. (2025, Eylül 28). Post-Kamusal Çağda Bilgi İktidarı: Algoritmik Filtreleme ve Ortak Akıl Krizi. *İmgelem (Yeni Medya Çalışmaları)*. <https://doi.org/https://doi.org/10.53791/imgelem.1708061>
- Lippmann, W. (2024). *Hayalet Kamu*. (C. E. Aslan, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Livemint. (2025, October 9). *Google told employees to share health data with third-party AI partner to get benefits: Report*. October 9, 2025 tarihinde www.livemint.com. https://www.livemint.com/technology/tech-news/google-told-staff-to-share-health-data-with-third-party-ai-partner-to-get-benefits-report-11760014099981.html?utm_source=chatgpt.com adresinden alındı
- Marwick, A. E., & boyd, d. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New media & Society*, 13(1), s. 114-133. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1461444810365313>
- Mertek, S. (2024, December 15). Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 20(67), s. 38-58.
- Morozov, E. (2019). *Twitter'dan Sonra Bir Tarih Kaldı mı?* (M. Tekin, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Odabaş, U. K. (2018, Ekim 13). Tarihsel Süreçte Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü ve Habermas. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), s. 2051-2066.
- Ranciere, J. (2020). *Demokrasi Nefreti*. (U. Özmakas, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Reuters. (2025, October 3). *Argentina's Milei suffers veto overrides again, a blow before consequential midterms*. October 5, 2025 tarihinde www.reuters.com. <https://www.reuters.com/world/americas/argentinas-milei-suffers-veto-overrides-again-blow-before-consequential-midterms-2025-10-02/> adresinden alındı

- Reuters. (2025, October 25). *Robbie Williams Istanbul concert cancelled over safety concerns, singer says*. October 5 , 2025 tarihinde [www.reuters.com](https://www.reuters.com/world/uk/robbie-williams-istanbul-concert-cancelled-over-safety-concerns-singer-says-2025-10-05/). <https://www.reuters.com/world/uk/robbie-williams-istanbul-concert-cancelled-over-safety-concerns-singer-says-2025-10-05/> adresinden alındı
- Rosa, H. (2022). *Yabancılaşma ve Hızlanma*. (B. Konuk, Çev.) İstanbul: Albarak Yayınları.
- Roy, O. (2024). *Dünyanın Düzleşmesi*. (H. Bayrı, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sennett, R. (2020). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Durak, & A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tozzi, J. (2024, December 4). *UnitedHealth Executive Fatally Shot in NYC, Sparking Manhunt*. [news.bloomberglaw.com](https://news.bloomberglaw.com/insurance/unitedhealthcare-ceo-brian-thompson-fatally-shot-in-manhattan?utm_source=chatgpt.com). https://news.bloomberglaw.com/insurance/unitedhealthcare-ceo-brian-thompson-fatally-shot-in-manhattan?utm_source=chatgpt.com
- Turkle, S. (2024). *Ekrandaki Hayat*. (Ö. Çelik, Çev.) İstanbul: AA Kitap.
- Warner, M. (2002). Publics and Counterpublics (abbreviated version). *Quarterly Journal of Speech*, 88(4), s. 413-425.

Yönetişim ve Yerel Yönetimler: Belediyelerde Öne Çıkan Dijital Uygulama Örnekleri

Meryem Arslan¹

Özet

Yönetişim son otuz yıldır gündemde olan bir kavramdır. Yaşam kalitesinin artırılması, sorunların etkili bir şekilde çözülmesi yönetim mekanizmasının işleyişi ile mümkün olabilmektedir. Kamu yönetimi içerisinde halk odağında hizmet kurumları olarak yer alan yerel yönetimler bu işleyiş çerçevesinde karar alma süreçlerini yeniden gözden geçirmeli ve hizmet sunumu öncesi halkın katılımını zaruri görececek bir bakış açısına kavuşmalıdır. Tek taraflı bir yönetim süreci yerel halkın katılımını asgari düzeye indirmek ve yerel yönetimlerin hizmet sunum performanslarını olumsuz yönde etkilemektedir. Zira hizmetin muhatabı olan yerel halkın talepleri, değişen şartlar karşısında geri bildirimleri alınmadığı takdirde yerel yönetimin başarısından bahsedilemez.

Yönetişim ile yerel hizmet sunumundan bire bir etkilenen halk geleceğe ilişkin yapılan planlamalardan haberdar olmakta ve bu süreçte görüşlerini, taleplerini, ortaya çıkması muhtemel sorunları iletme yetisine sahip olabilmektedir. Bu durumda yerel yönetimler hazırladıkları stratejileri yönetim mekanizması ile uyumlu olarak revize etme imkânına sahip olmaktadır. Bu doğrultuda geleceğe yönelik projelerin başarılı olma ve halk tarafından kabul edilme imkânı da artmaktadır. Günümüzde internet ve bilgisayar teknolojisinin yaygın kullanımı yönetim mekanizmasını olumlu yönde etkileyebilecek güçtedir. Bu kapsamda yerel yönetimler özellikle paylaşımda bulundukları sosyal medya araçlarını bu doğrultuda kullanmakta ve geniş kitlelerin karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayabilmektedir. Kentli olma bilinci yönetim sürecini talep etmekte ve zamanla şekillendirmektedir. Dijitalleşme ile birlikte ise bu süreç hızlanmakta ve kolaylaşmaktadır.

Bu çalışmada yönetişimin belediyelerde dijital araçlarla nasıl kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yönetim kavramı, yerel yönetimlerde yönetim ve e-Yönetişim

1 Doç. Dr., Daire Başkanı, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, meryemarslan1934@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2877-0256

kavramları ele alınmış, yönetişimin faydalarına değinilmiş, iyi yönetişim ilkeleri, Türkiye’de öne çıkan yerel yönetişim araçları ve belediyelerde öne çıkan e-Yönetişim uygulama örnekleri anlatılmıştır. Sonuç ve öneriler bölümünde ise çalışma bulgularına ve önerilere yer verilmiştir.

1. Yönetişim Kavramı, Yerel Yönetimlerde Yönetişim ve e-Yönetişim

İngilizce “governance”, Fransızca “gouvernance” sözcüklerinden çevrilen yönetişim kelimesi köken olarak İngilizce “government”, Fransızca “gouvernement” “hükümet veya yönetim” kelimelerinden türetilmiştir (Ayhan, 2009). Yönetişim kavramı “bir tarafın diğer tarafı yönettiği bir ilişkiden, karşılıklı etkileşimlerin öne çıktığı bir ilişkiler bütününe doğru dönüşüm” olarak tanımlanmaktadır (TESEV, 2008). Kocaoğlu ve Fural’a (2018) göre yönetişim “kamuyu ilgilendiren konularda karar alınırken yetkilerin nasıl kullanılacağı ve hemşerilerin kendi görüş ve düşüncelerinin karar alma aşamasına nasıl dâhil edileceği sorununu ortadan kaldırmayı amaç edinen ve bu sorulara cevap arayan bir güç mekanizması” şeklinde tanımlanmaktadır (Kocaoğlu & Fural, 2018). İki kutuplu dünya düzeni sonrasında ortaya çıkan yönetişim kavramı önce batı sonra ise tüm dünya genelinde popüler hale gelen bir kavramdır (Batal & Tuğlu, 2018). Türkiye’de 1990’lı yıllarda konuşulmaya başlayan kavram Kuzey Avrupa’da ise 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

1980’li yıllarda yeni kamu yönetimi yaklaşımı paradigmasının ortaya çıkması ile birlikte 1990’lı yıllarda gündeme gelen yönetişim kavramı yerel yönetimlerin daha fazla önemsenmesi sonucunu doğurmuştur (Doğan, 2016). Yönetişim kavramının çoğu zaman dünya genelinde yaşanan siyasal sorunların çözülmesi için kullanıldığı gözlemlenmekte ve bu anlamda yerel düzeyde de kentsel sorunların çözümü için bir araç olarak kullanılmaktadır (Kocaoğlu & Fural, 2018). Bu dönemde geleneksel kamu yönetimi anlayışı yerini vatandaş odaklı yeni kamu yönetimi anlayışına bırakmış ve daha etkin ve verimli kamu hizmeti sunma yolunda ciddi adımlar atılmıştır. “İyi yönetişim” olarak adlandırılan bu süreç “şeffaflık, hesap verebilirlik, eşitlik, etkinlik, hukukun üstünlüğü, katılım, cevap verebilirlik” ilkeleriyle (Altan & Tülücoğlu, 2016) hizmet kalitesinin artırılması sağlanmaktadır.

Yönetişim türleri arasında sayılan iyi yönetişim “Good Governance” kelimelerinin karşılığı olarak ifade edilmektedir. Habitat II Konferansı hazırlık çalışmaları sırasında Türkçeye çevrilen iyi yönetişim “demokratik bir yönetimin kurulması için gerekli tüm ilkeleri içeren yeni bir anlayıştır” (TESEV, 2008).

Yerel yönetişimin asli unsuru yerel yönetimlerdir. Yeni kamu yönetimi yaklaşımı yerel yönetimlerin katılımcı bakış açısıyla yönetilmesini, demokratik bir ortamın oluşmasını ve vatandaş merkezli olmayı desteklemektedir. Sivil toplum kuruluşları ve özel sektör vatandaş odaklılık kapsamında öne çıkmakta katılımcı demokrasinin oluşmasını sağlamaktadır (Doğan, 2016).

Yönetişim, sosyoekonomik gelişmeler doğrultusunda yerel yönetimlerde halkın karşılaşılan sorunların çözüm sürecine katılımı; bu sürecin sorunsuz işlemesini sağlayabilen ve demokratikleşmeye katkı sunabilen bir mekanizma olarak kabul edilmektedir.

Toplumsal refah yönetişim anlayışında önemsenmektedir. Vatandaş katılımını ve memnuniyetini sağlamak ve bu yönde etkin ve verimli hizmet sunumunu gerçekleştirmek başlıca amaçlar arasındadır (Arslaner & Karaca, 2017). Yerel yönetişim ile birlikte paydaşlar arası bağ kuvvetlenmekte ve katılım daha yoğun hale gelmektedir (Doğan, 2016). Yerel yönetimlerin karar alma mekanizmalarına halkın katılımı önemli ölçüde önemsenen bir konudur. Bu doğrultuda yerel halkın katılımını artırmaya yönelik olarak çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Yerel yönetimlere güvenin ve yaşam kalitesinin artırılması yönetişim ile mümkün olmaktadır. Halkın yönetişim mekanizması ile yaşanan problemleri yönetim ile analiz etmesi, sorunların çözümü için yol haritalarının belirlenmesi yönetişim planlamasının iyi yapılması ile mümkün olabilmektedir. Halkın süreçlere katılımı yerel yönetimlerin başarısına katkı sağlamaktadır (Doğan & Yeşildal, 2020). Yönetişim “klasik hiyerarşik yönetim anlayışı yerine tüm toplumsal aktörlerin karşılıklı iş birliği ve uzlaşmasına dayanan, katılımcılığı ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkaran, saydamlığı, açıklığı, hesap verme sorumluluğunu yetki devri ve yerindenliği esas alan bir anlayışı anlatmak için” kullanılmaktadır (Doğan & Yeşildal, 2020). Yönetişim ile birlikte vatandaşlar karar süreçlerine öneriler sunarak katılabilmektedir. Öte yandan bu süreçte sorumluluk alan vatandaş, aktif vatandaş profili gündeme gelmektedir (Doğan & Yeşildal, 2020). Belediyelerde yönetişim halkla ilişkilerin etkili kullanımı ile desteklenmektedir (Öner, 2001).

Yerel yönetişim yerinden yönetimi güçlendirmekte ve vatandaşlara, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşlarına yönetime katılma hakkı vermektedir (Doğan, 2016). Yerel yönetimlerde yönetişim “Avrupa Birliği uyum süreci, demokratikleşme süreci, yolsuzluk, ekonomik nedenler” den dolayı önemsenmektedir. Yönetişimde hedeflenen demokratik bir toplum yaratmaktır. Dünya Bankası tarafından ilk olarak Afrika’da ülkelerin yönetim problemlerini çözmek için ortaya atılan iyi yönetişimde ise “kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi, kamunun hesap

verebilir bir şekilde yönetilmesi, hükümetin her kademedeki hukuka ve insan haklarına saygılı olması, çoğulcu bir kurumsal yapı olması, özgür basın” hedeflenmektedir (Altan & Tülücoğlu, 2016).

Elektronik yönetim (e-yönetişim) “yönetime ilişkin birtakım bilgi ve hizmetlerin sosyal platformlara bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile aktarılmasıdır.” e-Yönetişim hem merkezi hükümet hem de yerel yönetimler tarafından önemsenmektedir. e-Yönetişim uygulamaları ile birlikte yerel halk ile yerel yönetimler karşılıklı ve sürekli bir etkileşim sürecine girmiş, bilgi aktarımı, görüş bildirme, kaliteli, hızlı ve kesintisiz hizmet sunumu mümkün hale gelmiştir. e-Belediyecilik uygulamaları e-Yönetişimin en belirgin örneğidir. Bu kapsamda da yerel topluluğun istek, ihtiyaç, şikâyetleri en hızlı şekilde çözülmekte, zamandan ve mekândan bağımsız hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir (Şengül & Balıkçı, 2021).

e-Belediyeciliğe geçiş aşamaları aşağıda sıralanmaktadır:

- Belediyelerin bazı işlem ve hizmetleri dijital ortama taşınması 2001 yılında Yerel-NET Projesi ile mümkün hale gelmiştir
- Yerel Bilgi Projesi ile e-Belediyeciliğin gelişmesi yönünde ciddi bir adım atılmıştır
- 2017 yılında hayata geçirilen e-Belediye Bilgi Sistemi Projesi ile e-Belediyecilik alanında daha fazla gelişme sağlanmıştır (Şengül & Balıkçı, 2021).

1.1. İyi Yönetişim İlkeleri

İyi Yönetişim İlkeleri; katılımcılık, saydamlık, hesap verebilirlik, etkinlik, tutarlılık, adillik ve hukuka bağlılık şeklinde sıralanmaktadır. İyi yönetişimin kamu düzeyinde gerçekleşmesi devlet kurumlarının katılımcılığı teşvik etmesi ile başlamaktadır (TESEV, 2008).

Şekil 1. İyi Yönetişim İlkeleri

Kaynak: TESEV, 2008'den uyarlanmıştır.

Tutarlılık: Kamu otoritesinin uygulayacağı kuralların bugün için ve gelecekte birbiriyle uyumlu olmasını ifade eder. Vatandaşların güvenini sağlama noktasında tutarlılık önemli bir ilkedir.

Sorumluluk: Değişen yaşam koşullarına ve toplumda gözlenen değişimlere yönelik esnek ve hızlı cevap verme potansiyeline sahip olunmalıdır.

Hesap verebilirlik: Kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığına dair kamu otoritelerinin hesap verebilmesidir.

Adil olmak: Herkese eşit ve adil muamelenin yapılmasının sağlanması, kayırmacılığın engellenmesidir.

Şeffaflık: Kamu otoritesinin kararlarını paydaşlarla açık bir şekilde paylaşmasıdır.

Katılımcılık ve Yerindenlik: Karar alma süreçlerine katılımı ifade etmektedir.

Etkinlik ve oransallık: Kararların herkese eşit bir şekilde uygulanması, kaynakların adil dağılımını ifade etmektedir.

Hukuka bağlılık: Kararların hukuki denetime tabi olmasını ifade etmektedir.

Bu ilkeleri demokratik süreç, hiyerarşi, etik, içtenlik, iletişim, mutabakata yönelik olma, eşitlik ve kapsayıcılık, etkililik ve verimlilik, etkinlik, stratejik vizyon ilkeleri desteklemektedir (Özhan & Keser, 2021).

Yönetişim sürecinde merkezi idarenin karar alma aşamalarında yerel yönetimlerin de bulunması gerekmektedir. Vatandaşın bu kapsamda rolü ise bu süreçte sorumluluklar üstlenmesidir (Arslaner & Karaca, 2017). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesinde "hemşerilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme" hakkı olduğu ifade edilmektedir. Belediyenin kararlarına halkın katılımı burada önemle vurgulanmıştır.

Yönetişim mekanizması yerel demokrasinin gelişmesine katkı sunmaktadır. Diğer faydaları ise aşağıda sıralanmaktadır (TESEV, 2008):

- Vatandaş ile bütünleşen bir yönetim yaklaşımı
- Kamu yönetiminin etkin hale getirilmesi.
- Yönetişim mekanizması ile yolsuzlukların önlenmesi
- Çok paydaşlı yapı ile etkili karar mekanizmalarının oluşturulması
- Demokratik bir yapının oluşmasının sağlanması
- Halkın katılımı ile yönetimin meşruluğunun güçlenmesi
- Açık ve anlaşılır karar alma ve işlem yapma sürecinin mümkün hale getirilmesidir.

2. Türkiye'de Yerel Yönetişim Araçları

Katılımcı demokrasinin bir yansıması olan yönetim ile seçimler haricinde halkın karar ve uygulamalara katılımı söz konusu olmuştur (Batal, 2010). Yönetişim kavramı katılımcı demokrasi, hukukun üstünlüğü, şeffaflık,

sorumluluk, çeşitlik, etkinlik, hesap verebilirlik ve stratejik vizyon kavramları ile ilintilidir (Yıldırım, 2014). Yönetişim sürecinde halkın tüm gruplarının hizmet süreçlerine katılımı söz konusudur. Bu süreçler kentin sahiplenilmesini ve hizmetlerin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Kamu hizmetlerine katılım; yerel halkın görüşüne referandum yoluyla başvurma, halka açık meclis toplantıları, e-hizmetlere katılım, yerel hizmetlere gönüllü katılım ve kent konseyleri aracılığı ile katılım olarak sıralanmaktadır (Uysal & Atmaca, 2018). Türkiye’de yerel yönetim araçları; halk kurultayları, halk günleri, proje demokrasisi, semt danışma meclisleri, kişisel başvuru, muhtar toplantısı, dilekçe, kamuoyu araştırması, referandum şeklinde sıralanmaktadır (Kocaoğlu & Fural, 2018). Bu kapsamda Türkiye’de uygulanan yerel yönetim araçlarının bir kısmı aşağıda ifade edilmektedir (Güven & Alan, 2019):

Halk Günleri; 1990’lı yıllardan beri düzenlenen halk günleri halkın istek, ihtiyaçlarının belediye başkanına belli zamanlarda doğrudan iletebilecekleri etkinliklerdir.

Muhtar Toplantıları; Belediye başkanlarının belli zamanlarda muhtarlarla bir araya gelmesidir.

Kamuoyu araştırmaları; Belediyelerin internet sayfalarında anket yapmaları bu araştırmalara örnek verilebilir. Hızlı sonuç vermesi ve minimum maliyetli olması yöntemin bu araca sıklıkla başvurulmasını sağlamaktadır.

Referandum; Demokrasi anlayışının bir gereğidir. Belediyeler tarafından halkın onayının alınması için uygulanan bir yöntemdir.

e-Belediye uygulamaları; Belediye işlem ve hizmetlerinin dijital ortamda gerçekleştirilebilmesidir. Belediyeler ile vatandaşlar arasında iletişimi artırmaktadır. Online anketler, Başkana Ulaşın vb. uygulamalar örnekler arasında verilebilir.

m-Belediyecilik (Mobil Belediye); Mobil cihazlardan belediyeye erişimin sağlanması, mobil uygulamalar vasıtasıyla belediye hizmetlerinin sunulması, yönetim mekanizmasının pratik olarak uygulanmasıdır.

Beyaz Masa; Vatandaşın ilk temas noktasında sorunlarına çözüm bulmaya çalıştığı birimdir.

Sosyal medya; Bilgi ve hizmet sunumunda hızlı, kolay ve masrafsız bir iletişim yöntemi getiren sosyal medya araçları halkın ihtiyaçlarını ve isteklerini sosyal medya üzerinden almak, toplumun güncel sorunlarını takip edebilmek, daha hızlı ve etkili çözümler üretebilmek için kullanılan etkili araçlardır (Arslan, 2017).

Yerel meclis toplantıları, halk toplantıları, e-katılım yönetim araçları arasında sayılmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren kamu yönetimi reformları ile yerel yönetimlerde; birlikte meclis toplantılarına katılım, kent konseyi, halk toplantıları, e-katılım, e-belediyeçilik, beyaz masa, gönüllü katılım uygulamalarının rağbet gördüğü tespit edilmiştir (Korkut, 2011).

Öte yandan Ümraniye ve Şişli Belediyelerini araştırma evreni olarak konu edinen alan araştırması; yerel halkın katılım kültürünü benimsemediğini, belediyelerin ise gerekli yasal düzenlemeler olduğu halde katılım ve açıklık ilkelerini yeteri kadar uygulamadığını ortaya koymaktadır (Korkut, 2011).

Yönetişimde yönetilenler alınan kararlardan en çok etkilenen paydaşlar (stakeholder) olarak karar alma sürecinin merkezinde yer alırlar. Bu süreçte karar için gerekli bilgilendirmenin paydaşlara “eşit, açık, anlaşılır” bir şekilde sunulması gerekmektedir. Paydaşların da bunun karşılığında kararlara katılımının eşit olması beklenmektedir. Tüm bu süreç şeffaflık ilkesinin gereği olarak karşımıza çıkmaktadır ve paydaşlar alınan kararlardan sorumlu olmaktadır (Sobacı, 2007).

Yönetişim “çok aktörlü ve ortaklaşa yönetim” olarak tanımlanmaktadır. Yönetişim modeli ile yerelde kamu, özel sektör ve STK'lar kaynaklarını ve güçlerini bir araya getirerek kapasitelerini artırabilmektedir. Vatandaş taleplerine göre hizmetin yeniden tasarlanması yönetişimin olumlu yönleri olarak algılanmaktadır. Öte yandan kamu otoritesinin temsil etme ve hesap verme sorumluluğu seçilmişlerin rolünü ve önemini azaltıcı yönde etki göstermektedir (Özgökçeler, 2014).

3. Belediyelerde Öne Çıkan e-Yönetişim Uygulama Örnekleri

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi: Çalışmanın amacı yerel demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen yönetişim kavramının önemszenmesini sağlamak ve dijital uygulama örneklerinin ortaya konulması ile bu örneklerin benimszenmesi ve sayılarının artmasını sağlamaktır. Çalışma kapsamında Ankara, İzmir, İstanbul, Konya, Bursa, Kayseri ve Sakarya Büyükşehir Belediyelerinin yönetişime dair dijital uygulamaları incelenmiştir. Çalışmada nitel veri analiz yöntemi olan doküman analizi (belgesel tarama) kullanılmış adı geçen belediyelerin mobil uygulamaları ve internet siteleri incelenmiştir.

Araştırma Bulguları:

Ankara Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları

- Ankara Büyükşehir Belediyesinin saydamlık ve hesap verilebilirlik başlığı altında; meclis kararları, ihtisas komisyonu kararları, meclis

denetim komisyonu raporları, meclis tutanakları, meclis toplantısı davet/ duyuruları meclis faaliyetleri e-Yönetişim uygulamaları olarak yer almaktadır.

- Başkent 153 ile başvuru yapılması ve yapılan başvuruların sorgulanması söz konusudur.
- Ankara Tek Yürek uygulaması ile sosyal yardım faaliyetlerinde halkın birebir katılımı sağlanmakta, yardıma ihtiyacı olan ile yardım etmek isteyenler tek platformda bir araya gelmektedir.

Belediye aynı zamanda gazete ve meşrubat büfelerinin Ankara'ya yakışır bir tasarıma kavuşması için anket yöntemine başvurmuş hem internet hem de kentin farklı yerlerinde konuşlanan merkezlerde halkın fikirlerini almıştır (www.ankara.bel.tr, 2012).

Başkent Mobil uygulamasındaki Söz Hakkı platformundan sokak tabelalarının tasarım ve fontu halkın oyuna sunulmuştur (<https://sokaktakiankara.ankara.bel.tr/>, 2024).

Başkent Mobil uygulamasında Kent Konseyi'nin internet linkine erişim sağlanabilmektedir. Söz Hakkı ve Başkent Genç platformlarında tüm Ankaralıların fikir, öneri ve taleplerinin iletilmesi ve halkın katılımı mümkün olmaktadır (Duvar, 2021).

Belediye hizmetlerine, demografik ve kültürel hizmetlere ilişkin harita tabanlı açık verilere genç girişimcilerin ve akademisyenlerin uygulama üzerinden verilere ulaşması sağlanarak şeffaf yönetim ve proje üretimi ile Ankara'nın yönetim zemininin sağlamlaştırılması hedeflenmektedir. 7 kategoride 1000'den fazla veri dosyasının yer aldığı uygulamada örneğin belediyenin yaptığı kazı çalışmalarından, kaçak kazılardan haberdar olmak mümkün olmaktadır (www.ankara.bel.tr, 2022).

Şekil 2'de görüldüğü üzere sosyal medya üzerinden yapılan paylaşım ile yönetim ilkelerine vurgu yapılarak 2022 yılında 1.233 ihalenin canlı yayımlandığı ifade edilmektedir (Şeffaf Ankara, 2022).

Şekil 2. İhale Canlı Yayınları

Kaynak: X, Şeffaf Ankara, 2022.

Şekil 3. Söz Hakkı Uygulaması Tanıtımı

Kaynak: X @ankarabbld. 2022.

Şekilde kent sakinlerinin fikirlerini iletebildikleri Söz Hakkı platformuna ilişkin tanıtım mesajı yer almaktadır.

Şekil 4. Muhtar Ankara Uygulaması

Kaynak: X @ankarabbld. 2022.

Muhtar Ankara uygulaması ile yerel halkı temsil eden muhtarların bulundukları bölgelere ilişkin fikir, istek ve şikâyetlerini iletmeleri söz konusudur.

Şekil 5. Ideathon Yarışması

Kaynak: X @ankarabbld. 2022.

Kent konseyi çalışmaları kapsamında gençlerin kent yönetimine katılımı hedeflenmiş ve fikir maratonu düzenlenmiştir.

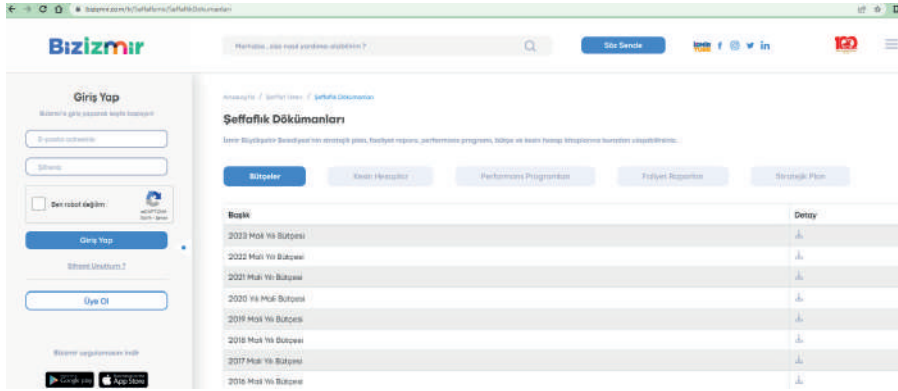
İzmir Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları

Kent politikasının belirlenmesi etkin karar verme süreçlerinin yönetimi için açık veri İzmir portalı oluşturulmuştur (<https://acikveri.bizizmir.com>, 2025).

Biz İzmir uygulaması ve web sitesi içerisinde belediye tarafından oylamaya sunulan kent projeleri, vatandaşların fikirlerini söylemeye imkân veren “söz sende” uygulaması, sunulan hizmetlere ilişkin geri bildirim imkânı sunan “Turna” uygulaması bulunmaktadır. Biz İzmir uygulaması ile vatandaşların anketlere katılıp düşüncelerini iletmesi, gönüllü çalışmalara katılmaları mümkün olabilmektedir (www.izmir.bel.tr, 2024).

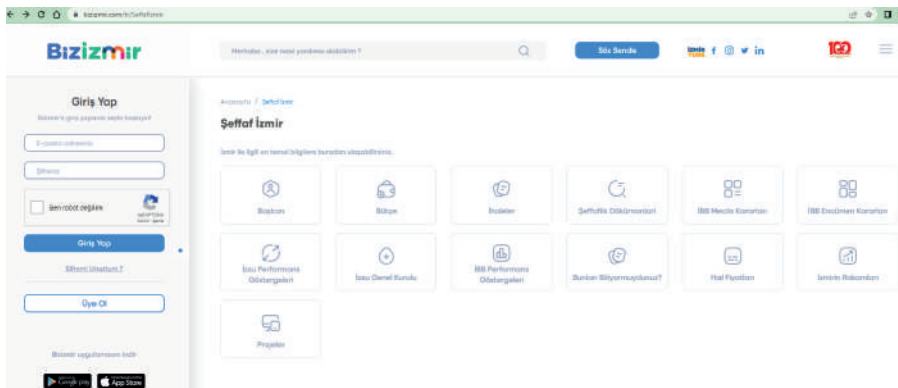
Ayrıca halkın yönetime katılmasını sağlamaya yönelik “Bir fikrim var” uygulaması hayata geçirilmiştir (Biz İzmir uygulaması, 2024)

Şekil 6. Şeffaf İzmir Uygulaması

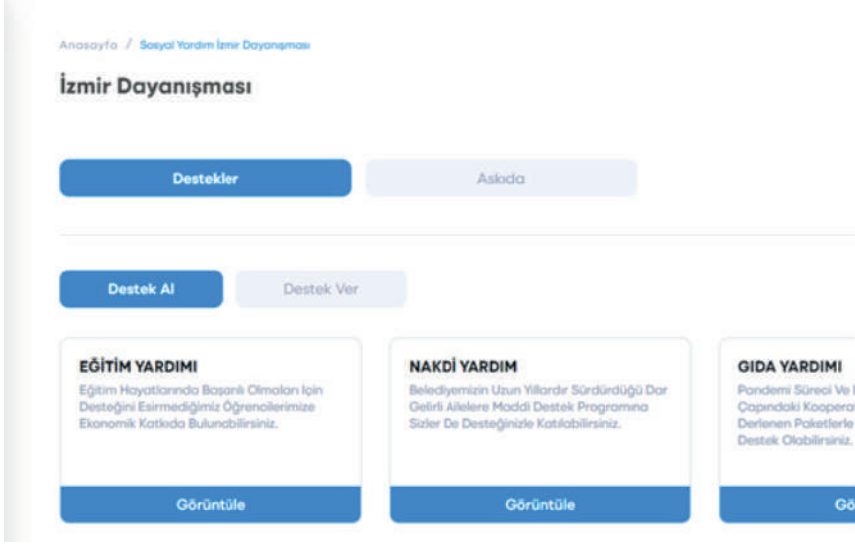
Kaynak: Şeffaf İzmir uygulaması, 2022

Şekil 7. Şeffaf İzmir Dokümanları

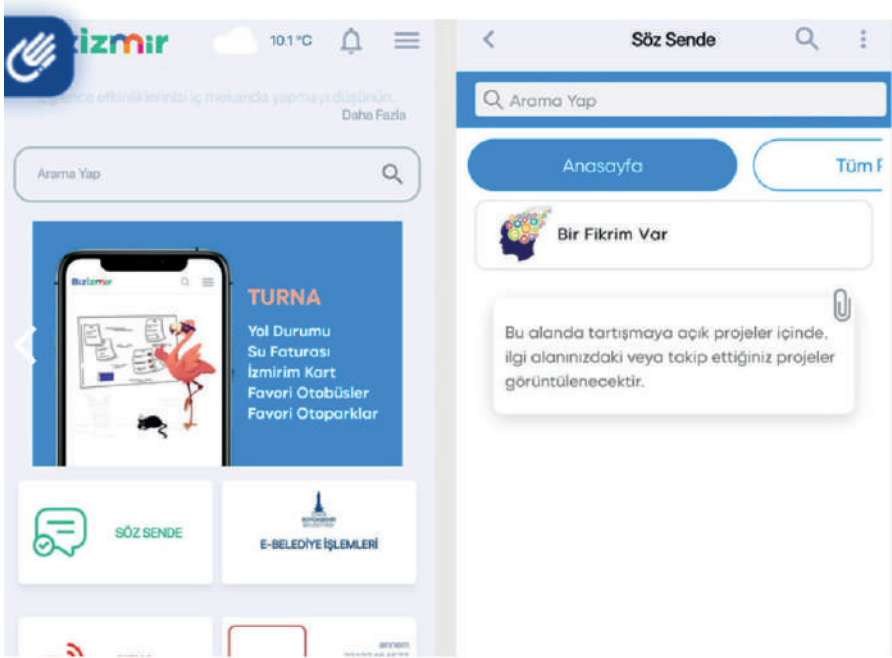
Kaynak: Şeffaf İzmir Dokümanları, 2022.

Şekil 9. Projeler

Kaynak: Projeler, 2022.

Şekil 10. Söz Sende Uygulaması

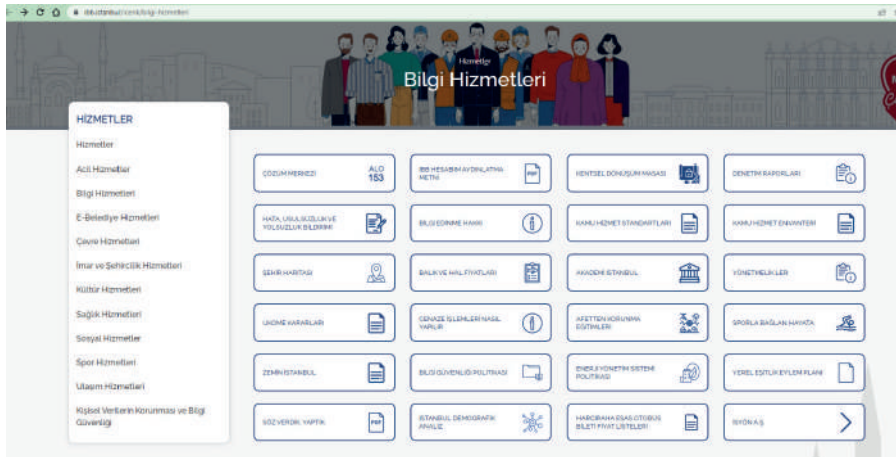

Kaynak: Söz Sende Uygulaması, 2022

İstanbul Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları

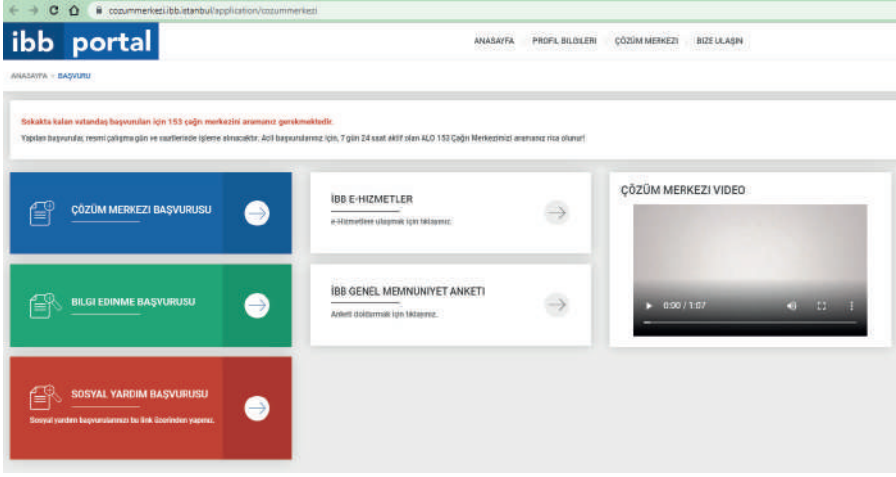
- İyi iletişim kapsamında akıllı şehirlik hizmetlerinin çok paydaşlı bir yapıyla geliştirilebilmesi için “Açık Veri Portalı” hayata geçirilmiş ve 34 adet veri seti fikirlerin projeye dönüştürülmesi için halkın kullanımına açılmıştır (Açık Veri Portalı, 2020).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi kentin belirli noktalarında vatandaşların kolay ulaşımını sağlayabilmek, talep, istek ve şikâyetlerini iletmeleri için 28 iletişim noktasını hizmete sunmuştur (İletişim Noktaları, 2023).
- “Teknoloji merkezi” olarak adlandırılan ve kent sorunlarına çözüm sürecinde girişimcileri destekleyen Zemin İstanbul faaliyet göstermektedir. Merkezde girişimcilerin vatandaşların deneyimlemesine imkân sunduğu “Deneyim Merkezi” alanı yönetim uygulamaları kapsamında örnek gösterilebilir (Zemin İstanbul, 2023).
- Askıda Fatura uygulaması ile halkın katılımı sağlanarak sosyal yardımlaşma alanında hizmetler sunulmuştur (Askıda Fatura, 2023).
- İBB Kentsel Dönüşüm Masası ile kentsel dönüşüm projelerine ilişkin katılımın sağlanması hedeflenmektedir (Kentsel Dönüşüm, 2023).

Şekil 11. İBB Bilgi Hizmetleri

Kaynak: Bilgi Hizmetleri, 2023.

Şekil 12. İBB Çözüm Merkezi

Kaynak: İBB Çözüm Merkezi, 2023.

Bursa Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları (Akıllı Şehir Bursa, 2020):

- Bursa'nın verilerini kamuoyu ile paylaşmak amacıyla Açık Yeşil Platformunu hayata geçirmiştir. Platformda Bursa Büyükşehir Belediyesi, belediye iştirakleri ve paydaşlar tarafından üretilen veriler yayınlanmaktadır.
- Akıllı kent Bursa vizyonu çerçevesinde üniversite-özel sektör ve belediye işbirliğinde belediye hizmet sunumunda teknolojinin kullanımına yönelik olarak Akıllı Şehircilik ve İnovasyon Merkezi kurulması hedeflenmektedir
- Akıllı Şehir Bursa portalında Fikrini İlet formu yer almaktadır. Gelin akıllı şehri beraber tasarlayalım sloganı ile yönetim, insan, yaşam, ulaşım, çevre, ekonomi vb. konularda vatandaşların şehre dair fikirleri alınmaktadır.
- Akıllı Şehir Yolunda Bursa başlığı ile anket yapılmaktadır. Ankette Bursa için Akıllı Şehir Uygulamaları arasında hangisinin öncelikli olarak hayata geçirileceğine dair sorunun yer alması yönetim açısından önemlidir.

Şekil 13. Akıllı Şehir Bursa

akillisehir.bursa.bel.tr/anket-doldur/

Akıllı Şehir Yolunda BURSA

Anasayfa Akıllı Şehir Şehir Kameraları FİKRİNİ İLET ANKET

Paylaşmıyor

Akıllı Şehir Anketi - 4 / 5

Bursa için Akıllı Şehir Uygulamaları hangi öncelikte hayata geçirilmelidir?

	Çok Önemli	Önemli	Az Önemli	Önemli	Fikrim Yok
ULAŞIM	☐	☐	☐	☐	☐
ÇEVRE	☐	☐	☐	☐	☐
YÖNETİM	☐	☐	☐	☐	☐
SAĞLIK	☐	☐	☐	☐	☐
TOPLUM	☐	☐	☐	☐	☐

Geri Sonraki Formu temizle

Kaynak: Akıllı Şehir Bursa, 2020.

Konya Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları (Akıllı Şehir Konya, 2021):

- e-Hemşerim uygulaması ile Konya ile ilgili projelerde farklı şehirlerde veya ülkelerde olan hemşerilerin görüşü alınmaktadır. Bu uygulamada amaç hemşerilerin fikirlerini alarak yönetime dâhil olmalarını sağlamaktır.
- Sunulan hizmetlerin vatandaşlar tarafından değerlendirilmesi için Müşteri Memnuniyeti Anketi yapılmaktadır. Hizmet alımı esnasında orada bulunan tabletler üzerinden puanlama yapılabilmektedir.
- Konya Açık Veri Portalı ile kente ait verilerin girişimciler, akademisyenler, yazılımcılar tarafından kullanılması ve daha etkin bir kamu hizmeti sunulması hedeflenmektedir. Afet ve acil durum yönetimi, çevre, enerji, ekonomi, hareketlilik, sağlık, sosyal belediyeçilik, tarım, yaşam, yönetim alanlarında veri seti ilgili kullanıcılarla paylaşılmaktadır.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları (Akıllı Şehir Kayseri, 2019):

- Akıllı Şehir Kayseri Mobil Uygulaması ile vatandaşların istek ve şikâyetlerini hızlı ve kolay bir şekilde iletmeleri sağlanmaktadır.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi e-Yönetişim Uygulamaları (Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2024):

- Belediye “Katılımcı Belediyecilik” sloganı ile 2025-2029 Stratejik Planı’nı katılımcı bir bakış açısı ile hazırlamayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda Dijital Yönetişim Ofisi e-Katılım modülü oluşturulmuştur. Modülde yer alan Vatandaş Memnuniyet Anketi ile kentin en önemli sorunları, sorunlara ilişkin öneriler, mevcut hizmetlere ilişkin değerlendirme yapılması söz konusudur.

Şekil 14. Vatandaş Memnuniyet Anketi

ula.kb.sakarya.bel.tr/WebBasurur/vatandasmemnuniyetweb/#/

ANKET SORULARI:

İlimiz Sakarya'nın sizce en önemli sorunları nelerdir?

1-

2-

3-

İlimiz Sakarya için önerileriniz nelerdir?

1-

2-

3-

İlk 5 yılda belediyenin kaynaklarını ayırması gereken öncelikli üç konu nedir?

1-

2-

3-

Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin aşağıdaki hizmetlerini sizin için ÖNEM derecesine ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi'ni o hizmetle ilgili olarak ne kadar BAŞARILI bulduğunuza göre değerlendirerek işaretler misiniz?

Yol Kaldırım Yapımı Bakım ve Onarımı - ÖNEM DERECESEL*

Önemsiz ☐ Az Önemli ☐ Orta Önemli ☐ Önemli ☐ Çok Önemli ☐ Fikrim Yok

Yol Kaldırım Yapımı Bakım ve Onarımı - BAŞARI DERECESEL*

Başarısız ☐ Az Başarılı ☐ Orta ☐ Başarılı ☐ Çok Başarılı ☐ Fikrim Yok

Toplu Temizlik Hizmeti - ÖNEM DERECESEL*

Önemsiz ☐ Az Önemli ☐ Orta Önemli ☐ Önemli ☐ Çok Önemli ☐ Fikrim Yok

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2024.

2025-2029 Stratejik Planı Katılım Anketinde de şehrin için ilk önceliğin nedir? Önceliğin için tespitin nedir, tespitin için çözüm önerin nedir? Şeklinde sorular sorularak yönetim mekanizması işletilmektedir.

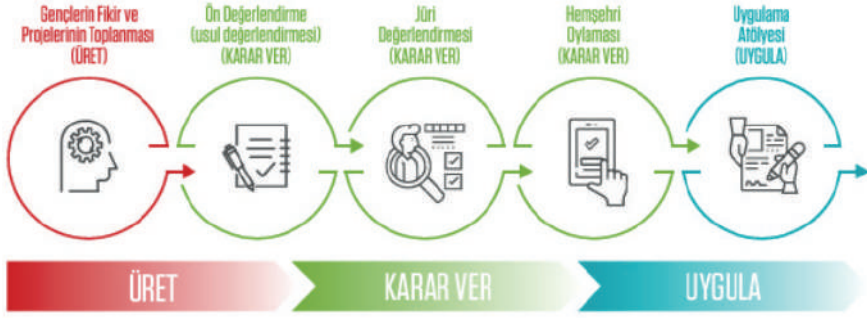
Şekil 15. 2025-2029 Stratejik Planı Katılım Anketi

ANKET SORULARI:	
ŞEHİRİN İÇİN İLK ÖNCELİĞİN NEDİR? *	☐ AFET YÖNETİMİ ☐ ÇEVRE KORUMA ☐ YENİLENEBİLİR ENERJİ VE ENERJİ VERİMLİLİĞİ ☐ SIFIR ATIK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ☐ KENTSEL DÖNÜŞÜM ☐ KIRSAL VE TARIMSAL KALKINMA ☐ ULAŞIM ☐ YOL BAKIM VE ALT YAPI KOORDİNASYON FAALİYETLERİ ☐ İMAR VE ŞEHİRCİLİK YÖNETİMİ ☐ MEKÂNSAL PLANLAMA VE KIYI REKREASYON ☐ STRATEJİ GELİŞTİRME-ARGE VE GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİ ☐ SÜRDÜRÜLEBİLİR AKILLI ŞEHİR UYGULAMALARI ☐ PARK VE BAĞÇELER HİZMETLERİ ☐ GENÇLİK, SPOR VE EĞİTİM HİZMETLERİ ☐ GÖÇ VE İSTİHDAM POLİTİKALARI ☐ KÜLTÜR, SANAT VE YAYGIN EĞİTİM ☐ SAĞLIK HİZMETLERİ ☐ TURİZM FAALİYETLERİ ☐ SOSYAL HİZMETLER, SOSYAL YARDIMLAR, AİLE, KADIN, ÇOCUK VE ENGELLİ HİZMETLERİ ☐ KURUMSAL GELİŞİM VE KAYNAK YÖNETİMİ ☐ KURUMSAL HİZMET ETKİNLİĞİ
ÖNCELİĞİN İÇİN TESPİTİN NEDİR?	Yorumla açık cevap en fazla 500 karakter yazılacaktır.
TESPİTİN İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİN NEDİR?	Yorumla açık cevap en fazla 500 karakter yazılacaktır.

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2024.

Genç Katımlı Proje Atölyesi 2024 ile kentin gereksinimlerinin tespitini yapma, halkın hayatını kolaylaştırma, proje geliştirme mümkün olabilmektedir. 15-30 yaş arası gençleri yönetime dâhil etme amacı güden projede altı kategoride (Gıda, çevre, su yönetimi, mimari kentsel tasarım, ulaşım ve kent içi hareketlilik, gençlik, spor ve kültür, sosyal hizmetler, dijitalleşme) şehrin önceliklerine göre proje geliştirilmesi, iyi yönetim uygulaması kapsamında kentin önceliklerinin gençlerin görüşleri ile tespiti sağlanmaktadır. Jüri tarafından beğenilen ve ilk 10'a giren fikirler halk oylamasına sunulmaktadır (Genç Katılım, 2024: 1-15).

Şekil 16. Genç Katılımlı Proje Atölyesi

Kaynak: Genç Katılım, 2024: 10

- Belediye Açık Veri Portalı ile toplumun verilerine erişmeyi kolaylaştırmakta, kent sakinlerinin veri analizi yoluyla proje üretmelerine katkı sağlamakta ve veri taleplerine karşılık vermektedir. Öne çıkan veri setleri: Sakarya il haritası, mahalle sınırları, yapı kat dağılışı haritaları, Sakarya yol sorumluluk haritası, tarihi ve turistik gezilecek yerler, Sakarya ilçe sınırlarıdır (Sakarya Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Sonuç ve Öneriler

1980’li yılların sonundan itibaren geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı değişime uğramaya başlamış ve değişen dünya koşullarına uyumlu olarak yeni kamu yönetimi yaklaşımı benimsenmeye başlanmıştır. Etkin ve verimli kamu hizmet sunumu için yönetim ön planda tutulmuştur. Yönetişim bir kültürdür. Bu kültürün oluşması için yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının bilgi sahibi olması, aktif rol alabilmeleri için eğitim görmeleri gerekmektedir.

İyi yönetim kapsamında; halkın katılımına açık süreçlerin oluşumunun sağlanması, etkin katılım mekanizmasının işleyebilmesi için sivil toplum örgütlerinin daha aktif hale getirilebilmesi, katılım mekanizması içerisinde bilgiye ulaşmanın kolaylaştırılması önem arz etmektedir (TESEV, 2008).

Yerel halkın ihtiyaçlarını en yakından izleyen birimler olan belediyeler yönetim alanında da ön planda olan uygulamalar üretmek zorundadır. Bu kapsamda sosyal medya ve mobil uygulamalar dijitalleşme alanında kaydedilen gelişmeler doğrultusunda öne çıkan e-Yönetişim araçları arasında yer almaktadır. Belediyeler geniş kapsamlı katılım sağlamak istedikleri projelerinde bu platformları kullanma yönünde davranış sergilemektedir.

Çalışma kapsamında incelenen belediyelerin dijital platformları yönetim bağlamında kullandıkları tespit edilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi; Başkent Mobil uygulaması üzerinden “Söz Hakkı”, Başkent Genç platformundan tüm Ankaralıların fikir, öneri ve taleplerinin iletilmesi ve halkın katılımı söz konusu olmaktadır. Saydamlık ve hesap verilebilirlik başlığı altında; meclis kararları, ihtisas komisyonu kararları, meclis denetim komisyonu raporları, meclis tutanakları, meclis toplantısı davet/ duyuruları meclis faaliyetleri, ihaleler yayımlanmaktadır. Belediye hizmetlerine ilişkin veriler açık veri portalı olarak araştırmacı ve girişimcilere açılmıştır. Muhtar Ankara projesi ile mobil platformdan muhtarların şikâyet, istek ve talepleri toplanmaktadır. Fikir yarışmaları ile gençlerin kent sorunlarına ilişkin görüşleri alınmakta ve yönetim mekanizması etkin bir şekilde uygulanmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi; web sitesi içerisinde belediye tarafından oylamaya sunulan kent projeleri, vatandaşların fikirlerini söylemeye imkân veren “söz sende” uygulaması, sunulan hizmetlere ilişkin geri bildirim imkânı sunan “Turna” uygulamasını hayata geçirmiştir. Biz İzmir uygulaması ile vatandaşların anketlere katılıp düşüncelerini iletmeleri, gönüllü çalışmalara katılmaları mümkün olabilmektedir. Halkın yönetime katılmasını sağlamaya yönelik “Bir fikrim var” uygulaması hayata geçirilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi; iyi yönetim kapsamında “Açık Veri Portalı”nı hayata geçirilmiş, Askıda Fatura uygulaması ile halkın katılımı sağlanmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi Açık Yeşil Platformu ile kente ilişkin verileri kamuoyu ile paylaşmakta Fikrini İlet formu ve Akıllı Şehir Yolunda Bursa anket uygulaması ile e-Yönetişim sürecini yürütmektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi ise e-Hemşerim uygulaması, müşteri memnuniyeti anketi ile kentin birlikte yönetilmesini sağlamakta Konya Açık Veri Portalı ile veri setlerini paylaşarak kente dair projeler üretilmesini sağlamaktadır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi mobil uygulama üzerinden vatandaşların yönetime katılımını hedeflemektedir. Öte yandan Sakarya Büyükşehir Belediyesi katılımcı belediyeçilik düsturundan hareketle gelecek dönem stratejik planın hazırlanmasını hedeflemiştir. E-Katılım modülü, Dijital Yönetişim Ofisi, vatandaş memnuniyet anketi, Genç Katılımlı Proje Atölyesi yönetişimi destekleyen ve öne çıkan çalışmalar arasındadır.

Yönetişim alanında belediyeler dijital ortamda halkın kendilerine her zaman erişim sağlayabilmeleri için anket, fikir öneri sunmak, şikâyet iletmek, sosyal yardımlara katılım sağlama, açık veri setiyle proje fikirlerini iletmek konusunda imkân sunmaktadır. Bu alanda kent konseylerinin belediye güdümünden çıkarak özerk kuruluşlar haline gelmeleri, liyakatli bir yapıya kavuşmaları, dijital ortamda da kent yönetimine katılmaları için proje üretmeleri sağlanabilir. Ayrıca fikir ve şikâyet iletmek dışında

yönetime katılımın inovasyon eşliğinde interaktif yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmesi yönetim mekanizmasının sağlıklı işleyebilmesine katkı sunacaktır. Yerel demokrasi bilincinin artırılması ile e-yönetişim uygulamalarının kullanımında artış olacaktır. Belediyeler tarafından bu bilincin artırılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmelidir. Belediyeler özellikle genç kullanıcıların yönetim mekanizmasına dâhil edilmesi için dijital kanalları, sosyal medya platformlarını sıklıkla kullanmalıdır. Basit ve zaman kaybına neden olmayan dijital uygulamalar bu anlamda seçilmesi gereken kanallar olmalıdır.

Kaynakça

- Açık veri İzmir portalı. (2025). <https://acikveri.bizizmir.com/tr/group/yonetisim>
- Açık Veri Portalı. (2020). <https://data.ibb.gov.tr/tr/group/about/yonetisim>
- Akıllı Şehir Bursa. (2020). Akıllı Şehircilik ve İnovasyon Merkezi <https://akilli-schir.bursa.bel.tr/project/akilli-schircilik-inovasyon-merkezi/>
- Akıllı Şehir Kayseri. (2019). <https://www.akillischirler.gov.tr/proje-envanteri/akilli-schir-kayseri/>
- Akıllı Şehir Konya. (2021). <https://akillischir.konya.bel.tr/>
- Altan, Y. & Tülüccoğlu, S. (2016). Türk kamu yönetiminde iyi yönetim algısı: Isparta Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 303-322.
- Altan, Y., & Tülüccoğlu, S. (2016). Türk Kamu Yönetiminde İyi Yönetişim Algısı: Isparta Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 16. 303-322.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2012). www.ankara.bel.tr
- Ankara'lı Büfesini Seçiyor (2012). <https://www.ankara.bel.tr/haberler/ankara-li-bufesini-seciyor-3425>
- Arslan, Ş. (2017). *Türkiye' de yerel yönetişim ve kent konseyleri: Adana örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Arslaner, H. & Karaca, Y. (2017). Türkiye kamu yönetiminde yönetim algısı: Aydın ili vergi dairelerinde bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 4 (128-151).
- Askıda Fatura. (2023). https://ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/sozverdik_10-01-23.pdf
- Ayhan, A. (2009). Kamuda yöneten- yönetilen kaynaklı kurumsallaşma sorunu-na tikel bir çözüm önerisi: Yönetişim. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (9), 85-103, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilad/issue/69050/1092863>.
- Başkent Mobil uygulaması. (2021). <https://www.gazeteduvar.com.tr/yavas-dijital-donusumu-baslatti-soz-hakki-senin-ankara-haber-1522760>
- Batal, S & Tuğlu, K. (2018). Türkiye'de yerel yönetimlerin çok düzlemli yönetişim ve kent diplomasisi bakımından değerlendirilmesi. *TESAM Akademik Dergisi. Yerel Yönetimler Özel Sayısı*. 189-214. ISSN:2148-2462.
- Batal, S. (2010). Yeni Kamu Yönetiminde yönetim kavramı ve Türkiye'de yerel yönetimler alanındaki uygulama örnekleri. *Mevzuat Dergisi*, (145), 1-13.
- Bilgi Hizmetleri. (2023). <https://ibb.istanbul/icerik/bilgi-hizmetleri>
- Biz İzmir uygulaması (2024). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/bizizmir/2607/4>

- Biz İzmir Uygulaması. (2024). <https://www.bizizmir.com/>
- Doğan, K.C. (2016). Postmodern Kamu Yönetimi, yerel yönetimler ve katılım: yerel yönetim odaklı bir yaklaşım. *İGÜSBD*, 3(2), 73-99. DOI: <http://dx.doi.org/10.17336/igusb.14844>
- Doğan, K.C. (2016). Postmodern kamu yönetimi, yerel yönetimler ve katılım: Yerel yönetim odaklı bir yaklaşım. *İGÜSBD* 3(2), 73-98.
- Genç Katılım. (2024). <chrome-extension://cfaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.sakarya.bel.tr/uploads/files/genckatirim2024.pdf>
- Gönüllülük Çalışmaları. (2022). <https://www.bizizmir.com/tr/Arama>
- Güven, A. & Alan, Ç. (2019). Türkiye’de yerel demokrasiyi güçlendirme aracı olarak yönetim ve yerel yönetimlerde işleyişi. *Hukuk ve iktisat araştırmaları dergisi*, 11(1), 47-61.
- İBB Çözüm Merkezi. (2023). <https://cozummerkezi.ibb.istanbul/application/cozummerkezi>
- İletişim Noktaları. (2023). <https://destekhizmetleri.ibb.istanbul/iletisim-noktaları/>
- Kentsel Dönüşüm. (2023). <https://ibb.istanbul/icerik/ibb-kenstel-donusum-masasi>
- Kocaoğlu, M & Fural, M. (2018). Yerel yönetimlerde yönetim uygulamaları: Serik Belediyesi örneği. *Asia Minor Studies- International Journal of Social Sciences*. 6. AGP özel sayısı. 150-165.
- Korkut, H. (2011). Belediyelerde yönetime katılma ve açıklık algısı: Ümraniye ve Şişli Belediyeleri örneği, *Öneri*, 9(36), 147-167.
- Öner, Ş. (2001). Belediyelerde yönetime katılmada halkla ilişkilerin rolü ve önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2). 100-114.
- Özgökçeler, S. (2014). Yerel kalkınmada etkin bir kavram: “Yerel Yönetişim” Bursa Kent Konseyi Örneği, *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 16(1), 67-82.
- Özhan, M. & Keser, Y. (2021). Bölgesel kalkınma ve yönetim. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(2), 19-36.
- Projeler. (2022). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/bizizmir/2607/4>
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi. (2024). <https://ulakbel.sakarya.bel.tr/WebBasvuru/seninplanin#/>
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi. (2024). <https://www.sakarya.bel.tr/tr/Sayfa/senin-schirin-senin-planin/59>
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi. 2024. <https://acikveri.sakarya.bel.tr/>
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim kavramı ve Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine değerlendirmeler. *Yönetim bilimleri dergisi*, 5(1). 219-235.

- Söz Hakkı platformu. (2024). <https://sokaktakiankara.ankara.bel.tr/>
- Söz sende Uygulaması. (2022). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/bizizmir/2607/4>
- Şeffaf Ankara. (2022). <https://www.ankara.bel.tr/haberler/dunya-da-ilk-ve-tek-harita-tabanli-acik-veri-paylasimi-seffaf-ankara-basla-di-15749>
- Şeffaf İzmir Dokümanları. (2022). <https://www.bizizmir.com/tr/SeffafIzmir/SeffaflikDokumanlari>
- Şeffaf İzmir uygulaması. (2022). <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/bizizmir/2607/4>
- Şengül, R. & Balıkcı, Ö. (2021). Yerel yönetimlerde e-Yönetişim üzerine bir araştırma. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 417-436.
- TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı) (2008). İyi yönetişimin el kitabı. TESEV Yayınları, İstanbul.
- Uysal, Y. & Atmaca, Y. (2018). Türkiye’deki merkezi ve yerel yönetim ilişkilerinin yönetim modeli çerçevesinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3). 411-424.
- Yıldırım, A. (2014). Türkiye’de yerel yönetişimin uygulanabilirliği ve yerel gündem 21 örneği üzerinden bir inceleme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 75-96.
- Zemin İstanbul. (2023). <https://ibb.istanbul/icerik/zemin-istanbul>

Sigorta Sektöründe Dijital Dönüşüm: Yapay Zekâ ve Blokzincir Tabanlı InsurTech Uygulamaları 6

Hülya Er¹

Özet

Sigorta teknolojisi (InsurTech), sigorta sektörünün geleneksel yapısını dönüştürerek özellikle operasyonel süreçlerde şirketlere verimlilik, maliyet avantajı ve gelişmiş müşteri deneyimi sağlamaktadır. Bununla birlikte, sektörün güvene dayalı yapısı nedeniyle şeffaflık, güvenilirlik ve erişilebilirliğe odaklanma anlamında dijital iletişim teknolojilerinin önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, sigorta sektöründe yeni nesil teknolojilerin etkin kullanımı, sigortalanma oranlarını artırarak tüketicilere daha erişilebilir, uygun fiyatlı ürünler sunmakta ve müşteri memnuniyetini güçlendirebilmektedir. Bu çalışma, InsurTech kavramını ele almakta, küresel ve yerel düzeyde yapay zekâ, blokzincir ve ilgili teknolojilerin dönüştürücü etkilerini incelemekte ve bu kapsamda uygulamalar, düzenlemeler ve güncel literatür bulgularını değerlendirerek sektörün gelecekteki rolüne ilişkin çıkarımlar sunmaktadır. Çalışma sonucunda, sigorta sektöründe yapay zekâ ve veri analitiğinin dolandırıcılığı önleme, kişiselleştirilmiş poliçeler geliştirme ve operasyonel verimliliğin artırılmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Blokzincir tabanlı çözümler ise sektörde şeffaflığı, güveni ve merkeziyetsiz sigorta modelleri aracılığıyla yeni iş yapış biçimlerini desteklediği görülmektedir. Ancak bu dönüşüm sürecinde, sigorta şirketlerinin siber güvenlik tehditleri, düzenleyici belirsizlikler ve asimetrik bilgi gibi riskleri dikkatle yönetmesi gerekmektedir. Gelecekte sektörün, teknolojinin sunduğu fırsatları etkin biçimde kullanması ve güçlü bir düzenleyici çerçeveye desteklenmesi, sürdürülebilir gelişim açısından belirleyici olacağı düşünülmektedir.

1 Doç. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Bolu, Türkiye, E-posta: hulyaer@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3715-2433

Giriş

Sigorta sektörü, finansal sistemin istikrarı ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir yere sahiptir. Ancak geleneksel sigortacılığın merkezi, karmaşık ve büyük ölçüde manuel işleyişe dayalı yapısı, yüksek operasyonel maliyetler, süreç verimsizlikleri, güven ve şeffaflık eksiklikleri ile taraflar arasında çıkar çatışmalarına yolaçabilmektedir (Alwis & Jinasena, 2022: 137). Teknolojideki gelişmelerle birlikte finans sektöründe yaşanan dijital dönüşüm, sigorta sektöründe de giderek belirginleştiği görülmektedir (Cosma & Rimo, 2024). Dijitalleşme, sigorta şirketlerinin verilerin artan öneminden yararlanarak iş modellerini yeniden şekillendirmesine ve ürün tasarımlarını dönüştürmesine olanak sağlamaktadır (Spender vd., 2019). Bu dönüşüm, sektörde süreçlerin hızlanmasına, müşteri ilişkilerinin güçlenmesine (Flückiger & Duygun, 2022: 495) ve veri kullanımının iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır. Müşteri hakkında edinilen bilginin artması ise, daha etkili iletişim kurulmasını ve risk transferi çözümlerinin geliştirilmesini mümkün kılmaktadır (Spender vd., 2019).

Sigorta teknolojisi (InsurTech), yeni teknolojiler aracılığıyla geleneksel sigortacılığı dönüştüren ve risk yönetimi boyutuyla kapsamlı araştırma gerektiren bir alan olarak öne çıkmaktadır (Cosma & Rimo, 2024). InsurTech, yalnızca yeni girişimlerin değil, aynı zamanda mevcut konumlarını korumak ve rekabet avantajı sağlamak isteyen geleneksel sigorta şirketlerinin benimsediği bir dönüşüm aracı olarak belirtilmektedir (Holland & Kavuri, 2025: 78).

Dijitalleşme, bilgiye anında erişim, uzaktan çalışma, yapay zekâ destekli otomasyon ve küresel iletişim gibi avantajlarla bireyler ve toplumlar için önemli fırsatlar sunmaktadır (Özdemir & Özyayın, 2025). Bu dönüşüm, günlük yaşamın yanı sıra ekonomik ve kurumsal yapıları da etkilemekte ve yeni girişimler yapay zekâ ve blokzincir gibi teknolojilerden yararlanarak yenilikçi ürünler, yüksek müşteri değeri ve gelişmiş müşteri deneyimi sunmaktadır (Holland & Kavuri, 2025: 78). Yapay zekâ çözümleri, sigorta şirketlerine fiyatlandırmayı optimize etme, kişiselleştirilmiş hizmetler sunma ve operasyonel verimliliği artırma imkânı sağlarken (Deloitte, 2025) blok zincir güvenilir işlem altyapısıyla henüz niş bir pazar olarak devam etmektedir (The Geneva Association, 2023: 37). Bu yeni nesil teknolojiler, risk değerlendirme, sigortalama ve talep yönetimi süreçlerinde otomasyon sağlayarak verimliliği artırmakta, sigortalanabilirliği genişletmekte (Braun & Jia, 2025: 2) ve şirketlere rekabet avantajı kazandırmaktadır (Deloitte, 2025).

2025 yılı itibarıyla sigorta sektörünün küresel pazar büyüklüğünün 8,21 trilyon ABD dolarına ulaşması ve kişi başına ortalama harcamanın

1,05 bin ABD doları olması beklenmektedir (Statista, 2025). İnovasyonun sigorta sektöründeki öneminin artması, teknoloji yatırımlarının verimlilik üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır (Neale vd., 2025: 9). Bu bağlamda dijital teknolojiler, sigorta sektörü açısından hem önemli bir fırsat hem de potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Doğru uygulandığında müşteri etkileşimini ve güveni artırarak yeni ürünler geliştirmeyi sağlarken, yanlış yönetildiğinde geleneksel sigortacıların yenilikçi rakipler karşısında pazar kaybına uğramasına neden olabilmektedir (Spender vd., 2019). Bununla birlikte, yeni nesil teknolojiler düzenlenmiş ve uyumlu bir çerçevede uygulandığında, finansal piyasa altyapısında verimlilik ve üretkenliği artırma potansiyeli taşımakta ve sigortacılıkta daha fazla araştırılması gereken yenilikçi çözümler sunmaktadır (OECD, 2024). Bu çalışma, sigorta sektöründe dijital dönüşümün etkilerini küresel ve yerel düzeyde ele alarak InsurTech kavramını tanıtmakta, yapay zekâ ve blokzincir tabanlı uygulamaları, düzenlemeleri ve güncel literatür bulgularını değerlendirerek sektörün gelecekteki rolüne ilişkin çıkarımlar sunmaktadır.

1. Sigorta Teknolojisi (InsurTech) Kavramı ve Gelişimi

Sigorta, poliçe sahiplerinin katkılarından oluşan fon aracılığıyla olası talihsizliklerin etkisini azaltan (Liedtke, 2007: 213) ve tüm katılımcılara hizmet sunan bir risk paylaşım mekanizması olarak tanımlanmaktadır (Feng vd., 2024: 157). Bu sistemde, sigortalılar risk profillerine göre prim ödemekte ve sigortalı olay gerçekleştiğinde tazminat alma hakkı kazanmaktadır (Liedtke, 2007: 213). Sigorta sözleşmelerinin temel amacı, riskten kaçınan bireyleri olumsuz olayların finansal sonuçlarından korumaktır (Spence & Zeckhauser, 1978). Sigorta sözleşmeleri hayat ve hayat dışı olarak ikiye ayrılmakta, hayat dışı sigortacılıkta sözleşmeler ise genellikle bir yıl süreyle belirli risklere karşı koruma sağlamaktadır (Chang & Schmeiser, 2025: 106). Sigorta sözleşmelerinin standardizasyonu ise risk havuzunu genişleterek maliyetleri öngörülebilir ve yönetilebilir olmasına katkı sunmaktadır (Feng vd., 2024: 157).

Finans sektöründe dijital dönüşüm özellikle bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarında hizmetlerin etkinliğini ve kapsayıcılığını artırdığı görülmektedir (Yazıcıoğlu, 2022: 508). Bu dönüşümün temel nedenlerinden biri bilişim teknolojilerinin sunduğu imkan sayesinde yeni iş modellerinin ortaya çıkmasıdır (Durmuş, 2023: 13). Teknolojik yenilikler, işletmelerin rekabet avantajı elde edebilmesi ve uzun vadede sürdürülebilirliğini koruyabilmesi için inovasyonu zorunlu hale getirmektedir (Er, 2024a: 221). Bu bağlamda, finansal teknolojiler (FinTech), bilgi ve iletişim

teknolojilerindeki ilerlemelerden en fazla yararlanan ve hızlı değişimin yaşandığı dinamik bir alan olarak öne çıkmaktadır (Özaydın, 2023: 201).

Eling & Lehmann (2018), sigorta sektörüne yönelik gerçekleştirdikleri araştırmada dijitalleşmenin getirdiği yenilikleri üç ana kategori altında sınıflandırmaktadır. İlk kategori, veri toplama ve analiz teknolojileri olup büyük veri, yapay zekâ ve nesnelerin interneti (IoT) gibi uygulamaları kapsamaktadır. İkinci kategori, veri depolama teknolojilerini içermekte olup blokszincir ve bulut bilişim bu grupta yer almaktadır. Üçüncü kategori ise sigorta şirketleri ile müşteriler arasındaki etkileşim biçimini dönüştüren dijital iletişim araçlarını kapsamaktadır. Bu araçlar arasında sosyal medya platformları, sohbet robotları, görüntülü görüşme ve mobil uygulamalar, video içerik platformları ve web siteleri bulunmaktadır.

Dijital dönüşüm, finans kurumlarının ürün ve hizmet sunum biçimlerini yeniden şekillendirerek tüketicilere dijital kanallar üzerinden daha hızlı, kolay ve etkili iletişim imkânları sağlamaktadır. Ayrıca teknolojik ilerlemeler, müşteri beklenti ve taleplerini dönüştürerek sektörde önemli değişimlere yol açmaktadır (Er & Altunışık, 2023: 42). Sigortacılıkta ise FinTech tabanlı çözümler, risk değerlendirme, fiyatlandırma ve hasar yönetimi gibi süreçlerde etkinliği artırmakta ve poliçe sahiplerine daha yenilikçi ve kişiselleştirilmiş hizmetler sunmaktadır (Er, 2024b: 90).

Sigorta teknolojisi (InsurTech), sigorta sektöründe risk yönetimi ve müşteri hizmetlerinde kullanılan dijital teknolojilerin yanı sıra, sigorta şirketleriyle iş birliği yapan veya onlarla rekabet eden teknoloji odaklı girişimleri de kapsamaktadır (Braun & Jia, 2025: 2). Teknolojik yeniliklerin entegrasyonu sayesinde sigorta şirketleri iş modellerini yeniden şekillendirmekte, ürün ve hizmet tasarımlarını dönüştürmekte ve rekabet gücünü artırmaktadır (Yazıcıoğlu, 2022: 509). Bazı InsurTech girişimleri müşteri odaklı yeniliklerle doğrudan sigorta şirketleriyle rekabet ederken, diğerleri yerleşik şirketlerle iş birliği yaparak dijital dönüşümü ve ürün geliştirme süreçlerini desteklemektedir. Dolayısıyla, sektörde, verimlilik artışı ve maliyet düşüşü sağladığı için işbirlikçi modellerin rekabetten daha yaygın olduğu görülmektedir (Braun & Jia, 2025: 3).

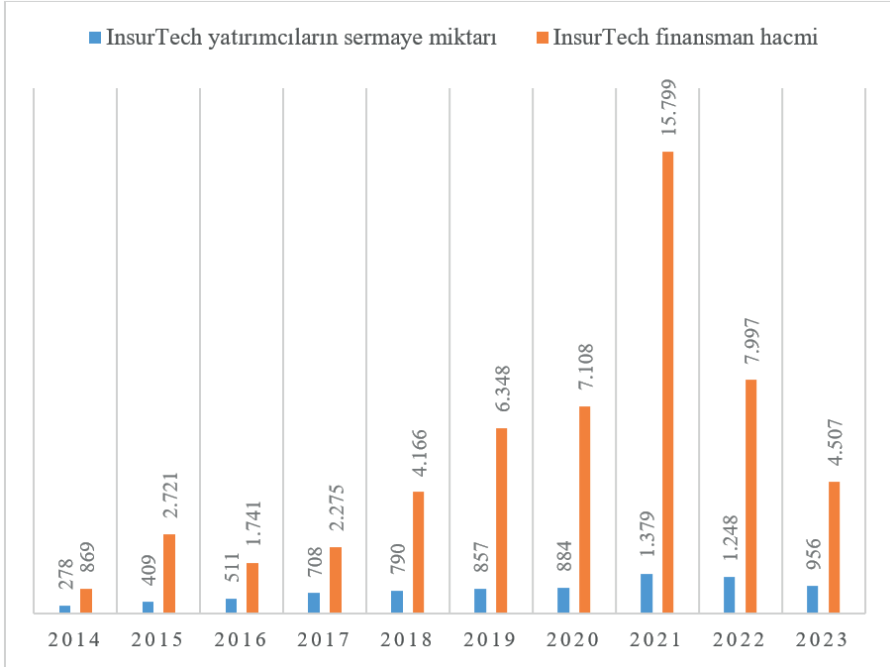
Finansal Teknoloji Raporu'na (2024) göre, sigorta sektörü InsurTech uygulamaları aracılığıyla otomasyon, bulut bilişim ve yapay zekâ odaklı dönüştürücü bir değişim sürecinden geçmektedir. Raporda, dünya genelinde yaklaşık 1.500 InsurTech girişiminin faaliyet gösterdiği ve bu girişimlerin hem işletmelere hem de tüketicilere uygun maliyetli sigorta çözümleri sunarak sektörün dijital dönüşümünde öncülük ettiği belirtilmektedir. Ayrıca bu şirketlerin, 2030 yılına kadar 166 milyar ABD doları büyüklüğe ulaşması

ve bu girişimlerin pazarda baskın aktörler haline geleceği öngörülmektedir (The Financial Technology Report, 2024).

Bu dönüşüm, yatırımlarda da görülmektedir. 2024 yılının üçüncü çeyrek verilerine göre, InsurTech finansmanının güçlü seyrini koruduğu ve sektörün teknolojik yeniliğe yönelik istekliliğini sürdürdüğü görülmektedir. Söz konusu ilgili dönemde, InsurTech girişimleri toplam 1,38 milyar ABD doları tutarında küresel finansman elde ederek, 2023 yılının ilk çeyreğinden bu yana kaydedilen en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bu finansmanın %55,5'inin 100 milyon dolar ve üzerindeki büyük yatırım anlaşmalarına yöneldiği, toplam 77 yatırım anlaşmasıyla son dört yılın en düşük işlem sayısının gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Ayrıca yapay zekâ odaklı InsurTech girişimlerinin, bu yatırımlar içerisindeki payının %63,4'e yükseldiği belirtilmektedir (Gallagher Re, 2024: 5).

Grafik 1'de 2014–2023 yılları arasında Sigorta Teknolojisi (InsurTech) sektöründeki toplam yatırımcı sermayesi ve toplam finansman hacmi (USD Milyon) gösterilmektedir.

Grafik 1: InsurTech Yatırımcı Sermayesi ve Finansman Hacmi

Kaynak: Gallagher Re (2024) raporunda yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından uyarlanmıştır.

Grafik 1’de görüldüğü üzere, 2014–2017 yılları arasında hem yatırımcı sermayesi hem de finansman hacmi düşük seviyelerde seyrederken, 2018 yılından itibaren artış olduğu gözlenmektedir. 2021 yılında finansman hacmi, bir önceki yıla göre %122 oranında artarak 15.799 milyon USD ile en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde yatırımcı sermayesi de %56 oranında büyüdüğü ve InsurTech sektöründe dijitalleşme odaklı yatırımların belirgin şekilde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. 2022 yılından itibaren finansman hacmi ve yatırımcı sermayesinde yaşanan azalmanın, küresel ekonomik belirsizlikler ve faiz oranlarındaki artış gibi faktörlerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, finansman hacminin yatırımcı sermayesine kıyasla daha yüksek seyretmesi, InsurTech projelerinin dış finansman ve risk sermayesine bir bağımlılık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 1’de, Dünya genelinde önde gelen InsurTech şirketlerine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: Dünya Genelinde Önde Gelen InsurTech Şirketleri

Şirket Adı	Uzmanlık Alanı	Öne Çıkan Özellikler ve Veriler
Vertafore²	Sigorta yazılımları, acente yönetimi, fiyatlandırma ve teklif platformu	55+ yıllık sektör deneyimi, 21.000’den fazla acente ve 1.300+ ortağı, en iyi 100 brokerin %98’i tarafından kullanılmakta, 1,6 milyon profesyonel ve 200.000+ yönetim sistemi kullanıcısı, fiyatlandırma ve teklif platformu ile acentelere hızlı ve doğru teklif/bağlama desteği
Majesco³	Sigorta yazılımları, yapay zekâ çözümleri	Yapay zekâ entegrasyonu ile operasyonel verimlilik, maliyet tasarrufu ve hızlı karar alma desteği, dijital iş dönüşümü ve müşteri deneyimi iyileştirmelerine odaklanma, Microsoft destekli GenAI asistanı Majesco Copilot ile hasar yönetimi, iletişim ve karar süreçlerinde otomasyon, dijital 360 çözümleri
Duck Creek Technologies⁴	Police ve hasar yönetim yazılımları (SaaS), Düşük kodlu sistemler, Yapay zekâ tabanlı fotoğraf/video doğrulama (Photocert AI)	Bulut tabanlı çözümlerle yenilikçi hizmetler sunmakta, düşük kodlu sistemler ve eklentilerle eksiksiz ürün paketi sağlamakta, Photocert iş birliğiyle dolandırıcılık önleme ve hasar süreci iyileştirmekte

2 <https://www.vertafore.com/about-our-story>

3 <https://www.majesco.com/about-us/>

4 <https://www.duckcreek.com/duck-creek-advantages/>

Hippo Insurance ⁵	Konut sigortası, yapay zekâ ve akıllı ev cihaz entegrasyonu	Veri analitiği ve yapay zekâ ile ev sahibi sigortasında modernizasyon, akıllı cihaz entegrasyonu ve kişiselleştirilmiş risk önlemleriyle proaktif koruma, 200.000'den fazla evi sigortalama kapasitesi, Xfinity, SimpliSafe, Better Mortgage gibi şirketlerle stratejik iş birlikleri
Vouch ⁶	Teknoloji odaklı ticari sigorta, AI tabanlı risk yönetimi	225 milyon dolar yatırım, 6.000'den fazla teknoloji şirketi müşterisi, AI Insurance ürünü: LLM tabanlı risk analizi ve yapay zekâ destekli süreçler, AI tabanlı fotoğraf/video doğrulama (Photocert) entegrasyonu, Teknoloji odaklı sigorta brokeri

Kaynak: İlgili şirketlerin resmi web sitelerinden derlenen veriler yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 1'de, dünya genelinde önde gelen InsurTech şirketlerinin farklı uzmanlık alanlarına odaklandığını göstermektedir. Ayrıca, InsurTech girişimlerinin sigortacılık süreçlerini hızlandırmasının yanı sıra müşteri deneyimini geliştirmeye yönelik farklı stratejiler de benimsediği görülmektedir.

Türkiye'de sigorta teknolojisinin dönüşüm etkileri küresel eğilimlerle benzerlik göstermekte olup, sigorta şirketleri dijital dönüşüm ve inovasyon odaklı projeler aracılığıyla uluslararası trendleri yakından takip etmektedir. Örneğin, 2024 Smart-i Awards'ta Anadolu Sigorta dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Şirket, 'AS'lı Yapay Zekâ ile Cam Onarım-Değişim Tespiti' projesiyle En İnovatif Ürün kategorisinde Altın Smart-i ödülünü, 'Yapay Zekâ ile Doluluk Hasar Tespiti' projesiyle ise aynı kategoride bir diğer ödülü kazandığı görülmektedir. Quick Sigorta, 'Quick Finansal Dijital Ekosistemi' projesiyle dijital dönüşüm alanında Altın Smart-i ödülünü kazanarak sektörün öncü InsurTech aktörlerinden biri olmuştur. Fibasigorta, 'Fibasigorta Mobil Uygulama' projesiyle Yenilikçi Müşteri Etkileşimi-Deneyimi kategorisinde Bronz Smart-i ödülüne layık görülürken, Neova Katılım Sigorta ise 'ConnectSure' çözümüyle en iyi altyapı dalında Altın Smart-i ödülünü alarak katılım sigortacılığında dijital dönüşümün öncüsü olarak öne çıkmaktadır (Smart-i Awards, 2024).

Türkiye'de InsurTech ekosisteminin son yıllarda güçlenmesinde Hepiyi Sigorta ve Wiyo gibi markalar dikkat çekmektedir. Hepiyi Sigorta,

5 <https://www.hippo.com/about>

6 <https://www.vouch.us/about>

sürdürülebilirliği merkeze alan dijital bir marka olarak, 2022'den itibaren kısa sürede sektörde yenilikçi ve çevre dostu çözümleriyle öne çıktığı görülmektedir (Hepiyi Sigorta, 2025). Turkcell Dijital Sigorta A.Ş. tarafından 2022'de kurulan Wiyo ise, Türkiye'nin akıllı cihaz sigortaları alanında uzmanlaşmış ilk sigorta şirketi olarak, geniş güvence kapsamı ve Turkcell'in teknolojik altyapısıyla yüksek müşteri memnuniyetini hedefledikleri görülmektedir (Wiyo, 2025).

Sigortam.net, Türkiye'nin önde gelen InsurTech örneklerinden biri olarak dikkat çekmektedir. 2000 yılında iLab Grup bünyesinde kurulan platform günümüzde 10 milyona yakın müşteri, 30'a yakın anlaşmalı sigorta şirketi ve 500'e yakın çalışanla hizmet vermektedir. Kasko, trafik, sağlık, DASK, konut ve yeşil kart sigortası gibi alanlarda teklif karşılaştırma ve poliçe yönetimi kolaylığı sunmaktadır. Ayrıca iLab Grup desteğiyle dijital dönüşümde önemli bir rol üstlenmekte ve internet kullanıcılarının %65'ine ulaştığı görülmektedir (Sigortam.net, 2025).

Türkiye'de 2023 yılında sağlık sigortasında dijital dönüşümün önünü açan ilk dijital sağlık sigortası olma özelliğini taşıyan AXA Sigorta ve Koç Healthcare ile iş birliği sağlandığı görülmektedir. AXA Dijital Sağlık Sigortası, sigortalılara hastaneye gitmeden, diledikleri yer ve zamanda uzaktan muayene olanağı sunarak tıp ve sigorta sektörlerinde dijitalleşmeyi birleştirmektedir (AXA Sigorta, 2023). Türkiye'deki uygulamalar, sigorta teknolojilerinin ürün ve hizmet çeşitliliğini artırarak sektörde dijital dönüşümü hızlandırdığını ortaya koymaktadır.

2. Sigortacılıkta Dijital Teknolojiler ve Uygulama Alanları

Büyük veri, insanlar ve makinelerden tarafından üretilen farklı türdeki çok büyük ölçekli veri kümeleri şeklinde ifade edilmektedir (Chen, 2024). Giyilebilir cihazlar dâhil farklı kaynaklardan elde edilen bu verilerin analizi, sigortalılara daha doğru risk değerlendirmesi ve kişiselleştirilmiş poliçe geliştirme imkânı sunmaktadır (Che, 2025: 204). Büyük veri ve veri analitiği, özellikle hayat dışı sigortalarda risk değerlendirmesini dönüştürerek sigortalama doğruluğunu artırmakta, dolandırıcılığı azaltmakta ve hasar yönetimini geliştirmektedir (Joginipalli, 2025). Sigorta Bilgi Enstitüsü'ne göre, veri analitiği sahte taleplerin tespit ve önlenmesi yoluyla sektörde yıllık ortalama 308,6 milyar ABD doları tasarruf sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca tahmin modellerinin geçmiş verilerle entegrasyonu risk azaltma stratejilerini güçlendirirken, yapay zekâ tabanlı otomasyon operasyonel verimliliği artırmakta ve gerçek zamanlı analitik kişiselleştirilmiş müşteri tekliflerini mümkün kılmaktadır (Tymofiiiev, 2024). Dolayısıyla büyük veri

ve yapay zekâ entegrasyonu, yenilikçi çözümler ve dönüşümsel sonuçlar üreterek (Chen, 2024) sigortacılıkta risk değerlendirmesi, poliçe uyarlaması ve müşteri etkileşimini artırmasına olanak tanımaktadır (Che, 2025: 206).

Nesnelerin İnterneti (IoT), sigorta şirketlerine sigortalı varlıklar ve bireyler hakkında gerçek zamanlı veri sağlayarak daha kesin risk değerlendirmesine imkân tanımaktadır. IoT tabanlı uygulamaların yaygınlaşmasıyla, sigorta poliçeleriyle entegre edilen yeni iş modelleri küresel ölçekte giderek daha fazla benimsenmektedir (Chen & Li, 2025: 232-233). Kitle Teknolojisi Liderlik Konseyi'ne göre IoT sigorta pazarının 2024'te 49,40 milyar ABD dolarından 2029'da 76,73 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir (Tymofiev, 2024).

Sigorta sektöründe kullanılan bir IoT uygulaması olan telematik, telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerini birleştirerek sürücü davranışlarını izlemektedir. Araçlara takılan cihazlar veya mobil uygulamalar aracılığıyla sürüş verilerinin toplanması güvenliği artırmakta, sürüşe dayalı prim indirimleri sağlamakta ve filo yönetiminde ticari verimlilik oluşturmaktadır (Lemonade, 2025). Örneğin, otomobil sigortası piyasalarında faaliyet gösteren teknoloji odaklı sigortacılar, sürüş mesafesi, hız ve frenleme gibi davranışsal verileri toplamak amacıyla araç içi veri toplayıcı cihazlardan yararlanmaktadır (Guillen vd., 2019; Eling vd., 2022). Türkiye'de telematik teknolojisinin sigortacılığa entegrasyonuna örnek olarak, AXA Sigorta'nın sürüş verilerine dayalı kişiselleştirilmiş kasko ürünü AXA GO gösterilebilir. Sürücülerin araçlarına takılabilen telematik cihaz ve mobil uygulama aracılığıyla sürüş davranışları (hız limit aşımı, sert fren, ani hızlanma, telefon kullanımı vb.) izlenmekte ve bu veriler güvenli sürüş puanı ile geri bildirim sağlanmaktadır. Ayrıca araç konum takibi, çalınma ve izinsiz kullanım durumlarında uyarı, servis noktalarının görüntülenmesi gibi ek hizmetler sunulmaktadır (AXA Sigorta, 2018).

Benzer şekilde giyilebilir teknolojiler ve veri toplayıcı platformlar, sağlık ve bakım sigortasında müşteri etkileşimi ve kişiselleştirilmiş hizmetler için önemli fırsatlar sunmaktadır (Spender vd., 2019). Giyilebilir cihaz sevkیاتlarının artması sigortacılara gerçek zamanlı sağlık ve yaşam tarzı verilerine dayalı poliçeler geliştirme imkânı sağlayabilecektir. Sonuç olarak, büyük veri, yapay zekâ, blokzincir ve IoT gibi sigortacılıkta yenilikçi uygulamaların temelini oluşturmaktadır (Tymofiev, 2024).

2. 1. Yapay Zekânın Sigorta Sektöründeki Uygulamaları

Yapay zekanın hızla yaygınlaşması, finans sektöründe önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Son yıllarda sektörde yapay zekâ kullanımındaki artış,

kaynakların daha etkin yönetilmesi, şüpheli işlemlerin azaltılması gibi alanlarda önemli kazanımlar sağlamaktadır (Özdemir, 2023: 57). Sigorta sektöründe ise yapay zekâ, tıbbi cihazlardan araç teknolojilerine kadar farklı alanlarda uygulanmakta olup, tüketicilere sağladığı fayda potansiyeli giderek artmaktadır (Li & Faure, 2025: 524). Bununla birlikte yapay zekâ, sigortacılara daha doğru ve kapsamlı veri sağlayarak asimetrik bilgiyi azaltabilme potansiyeline sahip olmakla birlikte bilginin çoğunlukla sigortacı lehine toplanması, tüketiciler açısından yeni riskler oluşturabilmektedir. Dolayısıyla, tüketici korumasının, uygun fiyat ve kalitesinin sağlanması ya da yapay zekâ destekli bilgi güçlendirme yaklaşımlarıyla desteklenmesi gerekmektedir (Zarifis vd., 2019: 3).

Gelişmiş teknolojiler, özellikle hava görüntüleri, coğrafi bilgi sistemleri ve gerçek zamanlı veri analitiği, sigortacılara riskleri daha doğru değerlendirme ve hasar yönetimini iyileştirme olanağı sunmaktadır. Bu durum, şirketlerin maliyetlerini azaltırken finansal performanslarını güçlendirmektedir (Deloitte, 2025). Örneğin, Majesco'nun geliştirdiği Copilot çözümü, Generative AI (GenAI) ve gömülü analitik modellerle operasyonel verimliliği önemli ölçüde artırmaktadır. Hayat dışı sigorta segmentinde, teklif hazırlama süresinin %70 oranında azaldığı, hasar ve fatura işlemlerinde %75'e varan zaman tasarrufu sağlandığı, sağlık ve hayat/emeklilik segmentinde ise görev ve hatırlatma sürelerinin %93, underwriting ve broker taleplerinin manuel işlem gereksinimlerinin %80 azaldığı ve iş kurallarının %90'a varan kısmının otomatikleştirildiği görülmektedir (Majesco, 2025).

Sigorta sektöründe yapay zekâ aynı zamanda müşteri deneyimini geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Günlük dijital etkileşimlerden elde edilen müşteri verileri, doğru kullanıldığında hizmet kalitesini artırmakta iken güvenlik önlemlerinin yetersizliği durumunda şirketlerin itibarına zarar verme riski taşımaktadır (Deloitte, 2025). Farmers Insurance, doğal afet sonrası değerlendirmelerde doğruluk ve verimliliği artırmak amacıyla hava görüntüleri ve dron teknolojilerinden yararlanmaktadır. Kespry tarafından sağlanan bu sistem, saha çalışanlarının güvenlik risklerini azaltırken hasar süreçlerinin hızlanmasını ve daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır (Farmers Insurance, 2017). Ayrıca şirket, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) teknolojilerini eğitim süreçlerine entegre ederek çalışanlarının öğrenme sürelerini kısaltmakta ve operasyonel verimliliği artırmaktadır (Farmers Insurance, 2019).

Sigorta sektöründe dijital dönüşümün iş gücü yapısını da dönüştürdüğü görülmektedir. Yapılan araştırmada katılımcıların %80'i yapay zekâ ve veri analitiğini geleceğin en önemli becerileri arasında değerlendirdiği

görülmektedir. Ayrıca, sigorta şirketlerinin büyük çoğunluğu çalışanların dijital yetkinliklerini artırmak için eğitim programlarına yatırım yapmakta ve müşteri odaklı dijital araçları yaygınlaştırmaktadır (Recamara, 2025). Bu kapsamda ABD'nin önde gelen sigorta şirketlerinden Progressive Insurance, 2022 yılında 2,2 milyar USD'lik bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımıyla dijital dönüşüm ve yapay zekâya odaklanmıştır. Bu yatırımlar, dinamik fiyatlandırma, risk değerlendirmesi, telematik uygulamaları ve müşteri hizmetlerinin geliştirilmesini kapsamaktadır (Pahuja, 2025). Benzer şekilde, Zurich Sigorta, Polonyalı InsurTech firması Quantec ile iş birliği yaparak fiyatlandırma süreçlerinde yapay zekâ tabanlı temelli kişileştirilmiş çözümler geliştirmeyi hedeflemektedir (Zurich Sigorta, 2024).

2. 2. Blokzincir Teknolojisinin Sigorta Sektöründeki Uygulamaları

Finans sektörü, blokzinciri teknolojisinin sunduğu yeniliklerle aracı kurumlara olan bağımlılığı azaltmakta ve dijital dönüşümü hızlandırmaktadır (Fettahlıoğlu, 2025: 1155). Merkeziyetsiz Finans (DeFi), akıllı sözleşmeler aracılığıyla süreçleri otomatikleştirerek verimliliği artırmaktadır (OECD, 2022). Blokzincir, işlem kayıtlarının ağdaki tüm katılımcılar arasında paylaşıldığı dağıtık defter yapısı olarak tanımlanmaktadır (Alwis & Jinasena, 2022: 137).

Blokzincir teknolojisi, sigorta sektöründe güvenlik, şeffaflık ve verimlilik gereksinimlerini karşılamak için giderek daha fazla kullanılmaktadır. Sigorta süreçlerinde, poliçelerin başlatılması, sürdürülmesi ve kapatılması çok taraflı etkileşimler gerektiğinden (Raikwar vd., 2018) geleneksel yöntemler araçların dâhil olduğu, yoğun manuel iş yükü, yüksek maliyet ve güven sorunları nedeniyle verimsizlik oluşturmaktadır (Alwis & Jinasena, 2022: 137). Bu sorunlara alternatif olarak geliştirilen merkeziyetsiz sigortacılık modelleri, risklerin sigortacı yerine katılımcılar arasında paylaşıldığı yeni bir yapı sunarken (Feng vd., 2024: 157) kontrolü merkezi kurumlar yerine eşler arası ağlara devretmektedir (Alwis & Jinasena, 2022: 137).

DeFi tabanlı sigortacılık ve IoT entegrasyonları, risk havuzu ve hasar yönetiminde verimliliği artırma potansiyeline sahiptir (Feng vd., 2024: 157). Dijital varlıkların kaybına yönelik artan talep, blokzincir tabanlı token sigortacılığını öne çıkarmaktadır. Bu çözümler yeni risklere teminat sağlarken sigortacılık ve hasar süreçlerini otomatikleştirerek sektörün dönüşümüne katkı sağlamaktadır (Cousaert vd., 2022: 237). Bununla birlikte, parametrik mahsul sigortası gibi zincir üzerinde uygulanan modeller teknik ve organizasyonel açıdan bazı zorluklar barındırmaktadır. Örneğin, Avalanche, Chainlink ve DAOstack gibi blokzincir uzmanları ile Lemonade, Etherisc,

Hannover Re ve Pula gibi sektör aktörleri iş birliği yaparak otomatik, yüksek doğrulukta hava durumu sigortası modelleri geliştirdikleri görülmektedir (Wininger, 2022).

Merkezi olmayan sigorta modelleri, literatürde giderek daha fazla ilgi görmektedir ve eşler arası (P2P) risk paylaşım modelleri geleceğin alternatif sigortacılık yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir (Feng vd., 2024; Abdikerimova vd., 2024). Örneğin, önerilen bir P2P sigorta platformunda, geleneksel poliçelerin yerini akıllı sözleşmeler almakta, katılımcılar prim, süre ve kapsam gibi şartlar katılımcılar tarafından önceden belirlenmekte ve değiştirilemez biçimde sözleşmeye kodlamaktadır. Katılımcılar, benzer ihtiyaçlara sahip kullanıcılarla yeni fonlar oluşturabilirken, poliçelerin yürürlüğe girmesi için belirli bir asgari üye sayısına ulaşılması gerekmektedir. Tüm süreç, blokzincir cüzdanına bağlı benzersiz adreslerle tanımlanan kullanıcılar aracılığıyla, hasar başvuruları ve oylama süreçleri şeffaf ve otomatik bir şekilde yürütülmektedir (Alwis & Jinasena, 2022: 139).

Blokzincir ayrıca, sigortacılıkla entegre edilen hayırsever bağış modellerinde de etkin kullanıldığı görülmektedir. Bu modeller, yardım faaliyetlerinin daha etkin uygulanmasına destek olmakta, operasyonel verimliliği artırmakta, asimetrik bilgiyi azaltmakta ve güvenilir geri bildirim mekanizmalarının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Yang vd., 2025a: 191-192).

Sağlık alanında geliştirilen B-SAHIC sistemi, sigortası taleplerinde veri gizliliğini eşsiz anahtarlarla şifreleyerek korumakta ve Hyperledger Explorer aracılığıyla ağ izleme imkânı sunmaktadır. Yapılan test sonuçları, sistemin hızlı, ölçeklenebilir ve düşük kaynak tüketimiyle çalıştığını ortaya koymuştur (Khatun vd., 2023). Sağlık sigortasında artan sahte talepler, manuel süreçlerin yetersizliğini göstermektedir. Bu soruna çözüm olarak blokzincir, değiştirilemez kayıt yapısı, veri bütünlüğü ve şeffaflık özellikleri sayesinde bu sorunlara çözüm sunmaktadır. Akıllı sözleşmeler ve dağıtılmış defter yapısı sayesinde blokzincir tabanlı talep yönetim sistemleri, paydaşlar arasında güvenli etkileşim sağlamak, süreç verimliliğini artırmakta ve dolandırıcılığın azaltılmasına katkıda bulunmaktadır (Raza vd., 2025: 1918).

Son olarak, Insurance Token (Insurance), yaklaşık 2,1 milyar dolar piyasa değeriyle ve 40 binden fazla kullanıcıyla blokzincir temelli sigorta ekosisteminde dikkat çekmektedir (CoinMarketCap, 2025). Insurance Token, blockchain tabanlı güvence sağlayarak hem dijital hem de fiziksel varlıklar için özel poliçeler sunmakta ve bu sayede yatırımcıların finansal piyasalarda daha güvenli hareket etmelerine olanak tanımaktadır (Insurance Token, 2025). Genel olarak değerlendirildiğinde, sigorta sektöründe

geliştirilen özellikle yapay zekâ ve blokzincir tabanlı çözümler, yalnızca mevcut süreçlerin iyileştirilmesini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda gelecekte yeni iş modelleri sunarak sigorta teknolojisinin rolünü daha da önemli hale getireceği değerlendirilmektedir.

3. Sigorta Teknolojisinin (InsurTech) Gelecekteki Rolü ve Etkileri

Sigorta sektörü, teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği siber güvenlik tehditleri, iklim değişikliğine bağlı afet riskleri, kişiselleştirilmiş hizmet talepleri, şeffaflık beklentileri ve yeni dolandırıcılık yöntemleri gibi zorluklara karşı sürekli gelişim göstermek zorundadır (Cousaert vd., 2022: 238). Bu kapsamda, dijital sigorta platformları, karşılaştırma siteleri ve gömülü sigorta portalları sektörde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak bu platformlar, düzenleyici gereklilikler ve yasal sorumluluklarla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu platformların tavsiye verme, çıkar çatışmalarını açıklama ve sıralamalarda şeffaflık sağlama yükümlülüklerini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, dijital platformların risk değerlendirme ve tazminat süreçlerini iyileştirerek müşteri deneyimini güçlendirdiği de ifade edilmektedir (Armbrüster, 2025).

He vd. (2025), siber sigorta sözleşmelerinde savaş istisnalarının oluşturduğu belirsizlikleri ele alarak, sigortalanabilirliği artırmak amacıyla hibrit bir model önermektedir. Bu modele göre, özel sigortacılar standart riskleri, devletler ise aşırı olaylarda reasürör rolünü üstlenmektedir. Böylece teminat kapsamı genişlerken tazminat güvencesi sağlanmaktadır. Li & Faure (2025), AB’de yapay zekâ kaynaklı risklerin sigortalanabilirliğini incelemekte ve otonom sistemlerin öngörülemeyen riskleri nedeniyle geleneksel sigorta modellerinin yetersiz kaldığını belirtmektedir. Çalışma, açık ve dengeli bir yasal çerçevenin gerekliliğini vurgulanırken, yeni düzenlemelerin asimetrik bilgi riskini de artırabileceğini ifade etmektedir. Tereszkievicz & Skalski (2025) ise AB’de robo-danışmanlık hizmetlerinin düzenlenmesini ele alarak mevcut yasal çerçevenin açıklanabilirlik, insan gözetimi ve sorumluluk açısından yetersiz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu alanda daha net ve uyumlu düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Dijital sigortacılığa yönelik yasal çerçeveler Avrupa Birliği’nin veri koruma kuralları yanı sıra Türkiye’de dijital sigortacılık uygulamalarının gelişimine örnek olarak, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) ve Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi (SBM) iş birliğiyle geliştirilen “Özel Sigortalarım” projesi gösterilebilir. 2025 yılında e-Devlet üzerinden kullanıma açılan bu uygulama ile bireyler, farklı şirketlerdeki araç, sağlık, konut, yangın poliçelerinin yanı

sıra DASK, TARSİM ve BES sözleşmelerine tek ekrandan erişebilmektedir. Böylece poliçe yenileme tarihleri, hasar detayları ve şikâyet süreçleri dijital ortamda yönetilerek şeffaflık ve erişilebilirlik artırılmaktadır (SEDDK, 2025).

DeFi ve blokzincir teknolojilerinin sigortacılık sektöründeki potansiyel faydaları henüz tam anlamıyla ortaya çıkmadığı görülmektedir. Bu teknolojiler, şu anda ağırlıklı olarak büyük pazarlarda ve kripto para riskleri gibi niş alanlarda yoğunlaşmaktadır. Beklenen verimlilik kazanımlarının sınırlı kalması ve kripto piyasasındaki başarısızlıklar, yatırımcı güvenini zayıflatmaktadır. Kısa vadede güven, şeffaflık ve maliyet etkinliği sorunlarının giderilmesi öncelikli görünürken, uzun vadede blokzincir teknolojisinin sigorta değer zincirine entegre edilerek yeni iş modelleri geliştirmesi beklenmektedir (The Geneva Association, 2023: 6). Bununla birlikte OECD (2022), DeFi ekosisteminin düzenleyici uyumsuzlukları nedeniyle aşırı oynaklık, kaldıraç kullanımı, piyasa manipülasyonu ve dolandırıcılık gibi riskler barındırdığını vurgulamaktadır.

Yeni teknolojilerin sigorta sektöründeki etkilerinin çok boyutlu olduğu görülmektedir. Giyilebilir cihazlar ve Nesnelerin İnterneti (IoT), tek başına davranış değişikliği sağlamasa da süreç iyileştirmeleri ve motivasyon mekanizmalarıyla etkili olabilmektedir (Spender vd., 2019). Teknoloji tabanlı modeller, düşük riskli bireylerin teknoloji odaklı sigorta şirketlerini, yüksek riskli bireylerin ise geleneksel şirketleri tercih etme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, teknoloji maliyetlerindeki düşüşün pazar paylarını artırdığı görülmektedir (Eling vd., 2022). Teknoloji yatırımlarının verimlilik üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular ise, harcama niteliğindeki yatırımların pozitif, varlık olarak sınıflandırılan yatırımların ise kısa vadede olumsuz sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, sigorta acentelerine ödenen komisyonların azaltılmasının teknoloji yatırımlarının verimlilik üzerindeki etkisinde aracı bir rol oynamadığı da belirtilmektedir (Neale vd., 2025).

IoT tabanlı çözümler, bireylerin sağlık verilerinden hareketle uzun vadeli bakım sigortasında prim indirimleri sağlayarak sağlıklı yaşamı teşvik etmektedir (Chen & Li, 2025). Dijitalleşme, şirketlerin müşteri bilgilerini daha etkin toplayarak fiyatlamayı iyileştirmesine ve hasar oranlarını düşürmesine katkı sağlamaktadır (Yang vd., 2025b). Öte yandan, talep üzerine sigortalar kısa vadeli teminatlarla esneklik sunmakla birlikte, bireylerin riskten kaçınma eğilimini artırabilmektedir (Chang & Schmeiser, 2025).

Blockchain'in potansiyeli yalnızca süreçleri iyileştirmekle sınırlı kalmayıp, merkeziyetsiz sigorta ve hayır modelleri gibi yeni iş yapış biçimlerinin

gelişmesine de olanak tanımaktadır. Örneğin, akıllı sözleşmeler aracılığıyla taleplerin otomatik yürütülmesi sağlanarak süreçler daha şeffaf ve adil hale getirilmektedir (Yang vd., 2025a). Bununla birlikte, dijital dönüşümün bir diğer boyutu olan büyük veri analitiği yatırımları da sigortacıların kayıp rezervi tahmin doğruluğunu önemli ölçüde artırmakta ve risk değerlendirmesinde önemli bir araç haline gelmiştir (Che, 2025).

Teknolojik gelişmelerin, birçok sigorta şirketinin dijital dönüşüm stratejilerini hızlandırdığı görülmektedir. Örneğin, 2017’de Lloyd’s of London, yapay zekâ tabanlı bilişsel otomasyon alanında Expert System ile yaptığı anlaşmayla sektörde önemli bir ilke imza atmış ve bu girişim, yapay zekânın sigortacılıktaki potansiyelini gösteren ilk örneklerden biri olmuştur (Expert System, 2017). Lloyd’s Lab destekli Akıllı Yapay Zekâ Platformu, hayat dışı sigortacılıktaki yetersiz sigortalama sorununa yenilikçi bir çözüm sunduğu görülmektedir. Yapılan incelemelerde mülklerin yaklaşık %80’inin ciddi oranda yetersiz sigortalandığı belirtilmektedir. Geliştirilen platform ile doğru maliyet tahminleri yapılarak hem düşük sigorta riskini azaltmakta hem de portföy yönetimini güçlendirdiği ifade edilmektedir (Lloyd’s, 2024).

Yapay zekâ, mesleki sorumluluk sigortası alanında hasar yönetimi, risk değerlendirmesi ve poliçe düzenleme süreçlerini de iyileştirmektedir (Okorie, 2025). Sağlık alanında, Bupa yapay zekâyı özellikle onkoloji tedavilerinde proaktif risk tahmini ve kişiselleştirilmiş çözümler için kullanmaktadır. Şirket ayrıca “B Disruptive” hackathon programıyla çalışanlarının yapay zekâ becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır (Bupa, 2024). Mobilite alanında, Aviva ve Darwin Innovation Group, sürücüsüz projesi ile otonom araç sigortacılığında veri tabanını zenginleştirmektedir. Yapay zekâ destekli yazılım kullanarak, otonom araçlar için sigorta ürünlerini geliştirmesine yönelik veri tabanını zenginleştirmektedir (Aviva, 2024).

Kurumsal dönüşüm bağlamında, Swiss Re yapay zekâ destekli kod tamamlama araçlarının iş gücü rollerini dönüştürdüğünü, üretkenliği %20’ye kadar artırdığını raporlamaktadır (Ladva & Grasso, 2024). Benzer şekilde, AXA XL, yapay zekâyı risk analizi, hasar yönetimi ve portföy süreçlerinde kullanarak dönüşüm stratejisini desteklemektedir. Özellikle jeo-uzamsal uydu ve haritalama verilerinin yapay zekâ ile zenginleştirilmesi, orman yangını risklerinin öngörülmesinde ve müşteri mülklerinin savunmasızlık düzeylerinin daha isabetli biçimde değerlendirilmesinde önemli bir örnek teşkil etmektedir (Barkatz & Louis, 2024).

Manulife, Evident AI tarafından hazırlanan Belirgin Yapay Zeka Endeksi’nde sigorta alanında birinci sırada yer alarak yapay zekâyı büyük ölçekte uyguladığı görülmektedir. Manulife, yapay zekâ destekli dijital

yatırımlarının ve yeteneklerinin, dünya çapındaki dijital müşteri liderlik girişimlerinden 2024'te 600 milyon ABD dolarının üzerinde fayda sağladığını ve bu yatırımların 2027'ye kadar beş yıllık dönemde üç kat getiri üretmesini beklemektedir (Manulife, 2025).

Son olarak, iletişim ve satışa yönelik teknoloji destekli yenilikler, özellikle sigorta sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin müşteri hizmetlerini dönüştürmesine olanak sağlamaktadır. Sosyal ağlar, görüntülü aramalar, mobil uygulamalar ve web siteleri aracılığıyla bilgi ve satış kanallarının otomatikleştirilmesiyle, müşteri kazanımı için yeni iletişim kanallarının etkin kullanımı ve ürün duyuruları ile marka itibarı yönetiminde video platformlarından yararlanılması, dijitalleşmenin sektördeki etkisini güçlendirebilmektedir (Gómez & Pineda, 2023).

Sigorta teknolojisi (InsurTech), mevcut süreçleri dönüştürmenin yanı sıra sigortacılığın gelecekteki yönünü belirleyeceği ve gelişimine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç

Sigorta teknolojileri (InsurTech), sigorta sektörünün geleneksel yapısını dönüştürerek ürün ve hizmetlerin tasarımında geleceğe yön veren önemli bir alan haline geldiği görülmektedir. Bu çalışmada incelenen literatür ve uygulama örnekleri genel olarak değerlendirildiğinde, dijitalleşmenin sigorta sektöründe yalnızca operasyonel süreçleri değil, aynı zamanda iş modelleri ve düzenleyici çerçeveleri de dönüştürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Dijital dönüşüm, sigorta şirketlerine operasyonel verimlilik, maliyet avantajı ve gelişmiş müşteri deneyimi sağlarken, sektörün güvene dayalı yapısı nedeniyle şeffaflık, güvenilirlik ve erişilebilirlik ilkelerine daha fazla odaklanmayı da zorunlu kılmaktadır. Yeni nesil teknolojilerin etkin kullanımı, sektörde sigortalanma oranlarını artırarak tüketicilere daha uygun fiyatlı ve erişilebilir ürünler sunmakta ve müşteri memnuniyetini de güçlendirebilmektedir.

Büyük veri, yapay zekâ, blokzincir ve nesnelerin interneti (IoT) gibi teknolojiler, risk değerlendirmesinin doğruluğunu artırmakta, süreçleri hızlandırmakta ve müşteri odaklı hale getirdiği görülmektedir. Özellikle yapay zekâ ve veri analitiği, sahte taleplerin önlenmesi, kişiselleştirilmiş poliçelerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. Blokzincir tabanlı çözümlerde ise sektörde aracılardan ortadan kaldırılmasıyla güveni ve şeffaflığı güçlendirdiği ve uzun vadede sektöre entegre edilebilecek alternatif risk paylaşım mekanizmaları sunabileceği değerlendirilmektedir.

Son yıllarda InsurTech sektöründe yatırımcı sermayesi ve finansman hacminde gözlenen dalgalanmalar, teknolojik yeniliklerin küresel ekonomik koşullara duyarlılığını göstermektedir. 2021 yılında zirveye ulaşan yatırım hacminin ardından 2022 yılı ve sonrası yaşanan düşüş göz önünde bulundurulduğunda, InsurTech girişimlerinin gelişimi için güçlü bir sermaye yapısına ve uzun vadeli yatırım stratejilerine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

InsurTech girişimleri incelendiğinde, sigorta sektörünün inovasyon kültürünü güçlendirdiği ve iş modellerinin yeniden tasarlanmasına öncülük ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, dijitalleşme süreci sigorta sektöründe siber güvenlik tehditleri, düzenleyici belirsizlikler, asimetrik bilgi ve etik sorunlar gibi yeni riskleri de beraberinde getirdiği gözlenmektedir. Özellikle yapay zekâ uygulamalarında açıklanabilirlik, insan gözetimi ve sorumluluk konularının netleştirilmesi gerekmekte blokzincir tabanlı çözümlerde ise güçlü düzenleyici çerçevelerle desteklenmesi önem arz etmektedir. Teknolojinin sunduğu fırsatların etkin biçimde kullanılması, risklerin dengeli yönetilmesi, müşteri odaklı yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi ve düzenleyici çerçevenin güçlendirilmesi, sigorta sektörünün gelecekteki gelişiminde önemli rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Abdikerimova, S., Boonen, T. J., & Feng, R. (2024). Multiperiod peer-to-peer risk sharing. *Journal of Risk and Insurance*, 91, 943–982. <https://doi.org/10.1111/jori.12460>
- Alwis, S., & Jinasena, T. M. K. K. (2022). A Blockchain-Based Decentralized Insurance Platform. *2022 International Research Conference on Smart Computing and Systems Engineering (SCSE) IEEE.*, 5, 137–142. <https://doi.org/10.1109/SCSE56529.2022.9905219>
- Armbrüster, C. (2025). Digital platforms and the requirements of the IDD and of solvency II, in particular with regard to the duties of a platform operator to provide information and advice—a German perspective. *The Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice*, 50, 565–594. <https://doi.org/10.1057/s41288-025-00350-7>
- Aviva, (2024). Aviva and Darwin expand autonomous vehicle insurance project. 11 Mar 2024. <https://www.aviva.com/newsroom/news-releases/2024/03/aviva-and-darwin-expand-autonomous-vehicle-insurance-project/>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- AXA Sigorta, (2018). AXA’dan Türkiye’de bir ilk: AXA GO ile kişiselleştirilmiş kasko ürünü. 14.06.2018. <https://www.axasigorta.com.tr/basin-bultenleri/axadan-turkiyede-bir-ilk-axa-go-ile-kisisellestirilmis-kasko-urununu>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- AXA Sigorta. (2023). AXA Sigorta ve Koç Healthcare’dan Türkiye’nin İlk Dijital Sağlık Sigortası. 13.09.2023. <https://www.axasigorta.com.tr/basin-bultenleri/axa-sigorta-ve-koc-healthcare-den-turkiye-nin-ilk-dijital-saglik-sigortasi>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Barkatz, L. and Louis, S.P. (2024). AI; helping us to protect what matters. July 09, 2024. <https://axaxl.com/fast-fast-forward/articles/ai-helping-us-to-protect-what-matters>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Braun, A., & Jia, R. (2025). InsurTech: Digital technologies in insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 1–7. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00344-x>
- Bupa, (2024). Can healthcare set the standard for AI innovation? 31 October 2024. <https://www.bupa.com/news-and-press/news-and-stories/2024/can-healthcare-set-the-standard-for-ai-innovation>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- Chang, H., & Schmeiser, H. (2025). Risk attitude toward on-demand insurance: an experimental study. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 106–141. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00335-y>
- Che, X. (2025). Investment in big data analytics and loss reserve accuracy: evidence from the U.S. property-liability insurance industry. *The Geneva Pa-*

- pers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 203–231. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00336-x>
- Chen, Michael. (2024). What Is Big Data? Content Strategist, September 23, 2024. <https://www.oracle.com/big-data/what-is-big-data>. Erişim Tarihi: 06.09.2025
- Chen, Y. C., & Li, X. (2025). The impact of health-promoting efforts by older individuals on the design of long-term care insurance: the application of IoT technology. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 232–257. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00331-2>
- CoinMarketCap,(2025). <https://coinmarketcap.com/currencies/insurance/>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Cosma, S., & Rimo, G. (2024). Redefining insurance through technology: Achievements and perspectives in Insurtech. *Research in International Business and Finance*, 70, 102301. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2024.102301>
- Cousaert, S., Vadgama, N., & Xu, J. (2022). Token-Based Insurance Solutions on Blockchain. In H. (eds) Lacity, M.C., Treiblmaier (Ed.), *Blockchains and the Token Economy. Technology, Work and Globalization* (pp. 237–260). Springer International Publishing. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-95108-5_9
- Deloitte, (2025). Tech Trends 2025, A perspective for the Insurance Sector. <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone3/us/en/docs/services/consulting/2024/us-insurance-technology-trends-pov.pdf?nc=42>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Durmuş, H. (2023). Dijital Dönüşümün Finans Sektöründeki Rolü. In H. Yücel, R. & Ayyıldız, Y. & Er (Ed.), *Dijitalleşmenin Finans Sektörüne Getirdiği Yenilikler* (pp. 13–37). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub298.c1466>
- Eling, M., Lehmann, M. (2018). The Impact of Digitalization on the Insurance Value Chain and the Insurability of Risks. *Geneva Pap Risk Insur Issues Pract* 43, 359–396. <https://doi.org/10.1057/s41288-017-0073-0>
- Eling, M., Jia, R., Lin, J., & Rothschild, C. (2022). Technology heterogeneity and market structure. *Journal of Risk and Insurance*, 89, 427–448. <https://doi.org/10.1111/jori.12369>
- Er, H. (2024a). Finansal İnovasyonun Artan Önemi ve Finans Sektörünün Geleceğine Etkileri. In R. Yücel & Y. Ayyıldız (Eds.), *Dijital Çağda Muhasebe: Dijitalleşme, Enflasyon ve Sürdürülebilirlik Üzerine Çalışmalar* (pp. 221–234). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub597.c2519>
- Er, H. (2024b). Katılım Sigortacılığı. In İ. Yıldırım (Ed.), *Sigortacılığa Giriş* (pp. 75–92). Akademisyen Kitabevi. <https://books.akademisyen.net/index.php/akya/catalog/download/3260/6881/80174?inline=1>

- Er, M., & Altunışık, R. (2023). Dijital Bankacılık Hizmetleri. In H. Özer, G. & Yücel, R. & Er (Ed.), *Finans Sektöründe Dijital Dönüşüm* (pp. 21–48). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub245.c1058>
- Expert System, (2017). Lloyd's of London Signs First Ever AI Deal with Expert System. <https://content.expert.ai/lloyds-london-signs-first-ever-deal-expert-system/>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Farmers Insurance. (2017). Drone Program Takes Flight at Farmers Insurance. WOODLAND HILLS, Calif., Aug. 2, 2017. <https://newsroom.farmers.com/2017-08-02-Drone-Program-Takes-Flight-at-Farmers-Insurance-R>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Farmers Insurance, (2019). Farmers Insurance and Talespin Announce Collaboration on Leadership and Communication Skills Training with AI-Powered Virtual Human Technology. WOODLAND HILLS, Calif., May 1, 2019. <https://newsroom.farmers.com/2019-05-01-Farmers-Insurance-R-and-Talespin-Announce-Collaboration-on-Leadership-and-Communication-Skills-Training-with-AI-Powered-Virtual-Human-Technology>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Feng, R., Liu, M., & Zhang, N. (2024). A unified theory of decentralized insurance. *Insurance: Mathematics and Economics*, 119, 157–178. <https://doi.org/10.1016/j.insmatheco.2024.08.008>
- Fettahlioğlu, T. (2025). Merkeziyetsiz Finans (Defi) Ekosisteminde Likidite Sağlayıcılarının Stratejik Rolü ve Riskler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 12(119), 1155–1162. <https://orcid.org/0000-0003-1974-5152>
- Flückiger, I., & Duygun, M. (2022). New technologies and data in insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 47, 495–498. <https://doi.org/10.1057/s41288-022-00274-6>
- Gallagher Re, (2024). Global InsurTech Report. The role of AI in the (re) insurance industry. November 2024, Q3. <https://www.ajg.com/gallagherre/-/media/files/gallagher/gallagherre/news-and-insights/2024/november/global-insurtech-report-q3-2024.pdf>, Erişim Tarihi: 06.09.2025
- Sosa Gómez, I., & Montes Pineda, Ó. (2023). What is an InsurTech? A scientific approach for defining the term. *Risk Management and Insurance Review*, 26(2), 125–173.
- Guillen, M., Nielsen, J. P., Ayuso, M., & Pérez-Marín, A. M. (2019). The Use of Telematics Devices to Improve Automobile Insurance Rates. *Risk Analysis*, 39(3), 662–672. <https://doi.org/10.1111/risa.13172>
- He, Q., Faure, M., & Chen, C. Y. (2025). Insuring the “uninsurable” cyberwarfare: rethinking war exclusions in cyber policies and the role of insurance in global cybersecurity governance. *The Geneva Papers on Risk and*

- Insurance: Issues and Practice*, 50, 470–501. <https://doi.org/10.1057/s41288-025-00346-3>
- Hepiyi Sigorta. (2025). Bizi Tanıyın. <https://hepiyi.com.tr/hakkimizda/bizi-taniyin>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Holland, C. P., & Kavuri, A. S. (2025). Insurtech strategies: a comparison of incumbent insurance firms with new entrants. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 78–105. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00341-0>
- Insurance Token, (2025). <https://insurance.game/>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Joginipalli, S. K. (2025). Harnessing Big Data for Enhanced Risk Assessment in Property and Casualty Insurance : A Strategic Framework. *International Journal of Management, IT & Engineering*, 15(1), 72–80.
- Khatun, M., Islam, R. A., & Islam, S. (2023). B-SAHIC: A blockchain based secured and automated health insurance claim processing system. *Journal of Intelligent and Fuzzy Systems*, 44, 4869–4890. <https://doi.org/10.3233/JIFS-220690>
- Li, S., & Faure, M. (2025). The insurability of AI-related risks: implications from the recent legislation in the European Union. *The Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice*, 50, 524–544. <https://doi.org/10.1057/s41288-025-00352-5>
- Ladva, P. & Grasso, A. (2024). The Power of AI Upskilling in insurance: Skills we need to develop. 03 Apr 2024. <https://www.swissre.com/risk-knowledge/advancing-societal-benefits-digitalisation/ai-upskilling-in-insurance.html>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Lemonade, (2025). Telematics. <https://www.lemonade.com/car/explained/info-on-telematics/>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- Liedtke, P. M. (2007). What's insurance to a modern economy? *Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice*, 32, 211–221. <https://doi.org/10.1057/palgrave.gpp.2510128>
- Lloyd's, (2024). Harnessing the power of AI to unlock solutions for property reinsurance. March 2024. <https://www.lloyds.com/about-lloyds/our-purpose/stories/innovation/intelligent-ai>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Majesco, (2025). Majesco CoPilot – GenAI Insurance Solutions. <https://www.majesco.com/eguides/majesco-copilot/>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- Manulife, (2025). Manulife Named #1 Life Insurance Company for AI Maturity by Evident. June 23, 2025. <https://www.manulife.com/en/news/manulife-named-number-1-life-insurance-company-for-ai-maturity-by-evident.html>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Neale, F. R., Drake, P. P., Jin, L., & Lai, G. (2025). Technology investment and insurer efficiency. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 8–33. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00327-y>

- OECD (2022), Why Decentralised Finance (DeFi) Matters and the Policy Implications, OECD Paris, Why-Decentralised-Finance-DeFi-Matters-and-the-Policy-Implications.htm. Erişim Tarihi: 05.09.2025
- OECD (2024). The Limits of DeFi for Financial Inclusion: Lessons from ASEAN, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f00a0c7f-en>. Erişim Tarihi: 05.09.2025
- Özaydın, H. (2023). Halkla İlişkiler ve Finansal Teknoloji (FinTech) Özgür Yayınları. In H. Yücel, R. & Ayyıldız, Y. & Er (Ed.), *Dijitalleşmenin Finans Sektörüne Getirdiği Yenilikler* (pp. 201–218). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub298.c1474>
- Özdemir, A. (2023). Finans Sektörünü Yapay Zekâ İle Birlikte Okumak: Yenilikler, Fırsatlar ve Engeller. In H. Yücel, R. & Ayyıldız, Y. & Er (Ed.), *Dijitalleşmenin Finans Sektörüne Getirdiği Yenilikler* (pp. 57–70). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub298.c1468>
- Özdemir, A., & Özaydın, H. (2025). Dijitalleşmenin İki yüzü: Olanaklar ve Olanaksızlıklar. In E. Terzioğlu (Ed.), *İletişim Çalışmaları, Alanında Uluslararası Araştırmalar-IV* (ss. 11–21). Eğitim Yayınevi.
- Pahuja, R. (2025). Artificial Intelligence at Progressive Insurance – Two Use Cases. January 13, 2025. <https://emerj.com/artificial-intelligence-at-progressive-insurance/>. Erişim Tarihi: 17.09.2025
- Raikwar, M., Mazumdar, S., Ruj, S., Sen Gupta, S., Chattopadhyay, A., & Lam, K. Y. (2018). A Blockchain Framework for Insurance Processes. *2018 9th IFIP International Conference on New Technologies, Mobility and Security (NTMS)*, 1–4. <https://doi.org/10.1109/NTMS.2018.8328731>
- Raza, A. A., Arora, B., & Irfan, M. T. (2025). Securing Health Insurance Claims with Decentralization and Transparency: A blockchain-based Approach. *Procedia Computer Science*, 259, 1918–1926. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2025.04.147>
- Recamara, J. (2025). Is the insurance industry ready for AI to take over? Jan 20, 2025. <https://www.insurancebusinessmag.com/uk/news/technology/is-the-insurance-industry-ready-for-ai-to-take-over-521168.aspx>. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- SEDDK, (2025). Özel Sigortalarım. https://www.seddk.gov.tr/upload/Ozel_Sigortalarim.pdf, Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Sigortam.net. (2025). Hakkımızda Erişim tarihi: Eylül 2025 <https://www.sigortam.net/hakkimizda>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Smart-i Awards, (2024). https://smartiawards.com/_uploads/SmartiAwards24_Kazananlar.pdf?v=4. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Spence, M., & Zeckhauser, R. (1978). Insurance, information, and individual action. In *Uncertainty in economics* (pp. 333–343). Academic Press.

- Sponder, A., Bullen, C., Altmann-Richer, L., Cripps, J., Duffy, R., Falkous, C., Farrell, M., Horn, T., Wigzell, J., & Yeap, W. (2019). Wearables and the internet of things: considerations for the life and health insurance industry. *British Actuarial Journal*, 24(c22), 1–31. <https://doi.org/10.1017/s1357321719000072>
- Statista, (2025). Insurances – Worldwide. https://www.statista.com/outlook/fmo/insurances/worldwide?srsId=AfmBOOpNvnDFfo3r5a1N7RbW-dG_vIoJ9a8O5F0hSTwDD69hcmrIMGBp7. Erişim Tarihi: 10.09.2025
- Tereszkiewicz, P., & Skalski, S. (2025). Robo-advisory services in the insurance sector under the EU regulatory framework. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*, 50, 545–564. <https://doi.org/10.1057/s41288-025-00358-z>
- The Financial Technology Report, (2024). The Top 25 InsurTech Companies of 2024. May 14, 2024. <https://thefinancialtechnologyreport.com/the-top-25-insurtech-companies-of-2024/>. Erişim Tarihi: 06.09.2025
- The Geneva Association. (2023). Assessing the Potential of Decentralised Finance and Blockchain Technology in Insurance. Author: Ruo (Alex) Jia. August. https://www.genevaassociation.org/sites/default/files/2023-08/DeFi%20insurance_WEB.pdf. Erişim Tarihi: 05.09.2025
- Tymofiiiev, D. (2024). Data Analytics in Insurance: A Strategic Advantage for Risk Management Transformation. (29.11.2024). <https://spd.tech/data/data-analytics-in-insurance-a-strategic-advantage-for-risk-management-transformation/>. Erişim Tarihi: 06.09.2025
- Okorie, N. (2025). Artificial intelligence and the impacts on professional indemnity insurance. May 29, 2025. <https://www.wtco.com/en-gb/insights/2025/05/artificial-intelligence-and-the-impacts-on-professional-indemnity-insurance>. Erişim Tarihi: 15.09.2025
- Yang, C., Lin, C., Zhao, W., & Cui, J. (2025a). A novel blockchain-based charitable model combined with insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice* (2025), 50, 185–202. <https://doi.org/10.1057/s41288-024-00337-w>
- Yang, F., Ren, J., & Xia, C. (2025b). Digitalisation and cream skimming adverse selection in the property-casualty insurance industry: evidence from China. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 50(2), 302–334. <https://doi.org/10.1057/s41288-023-00310-z>
- Yazıcıoğlu, İ. E. (2022). Sigortacılık Sektöründeki Dijital Dönüşüm: Insurtech. *IDEA Studies Journal*, 8(44), 503–510. <http://dx.doi.org/10.29228/ideas.63734>
- Zarifis, A., Holland, C. P., & Milne, A. (2019). Evaluating the impact of AI on insurance: The four emerging AI- and data-driven business models [version 1; peer review: 2 approved, 1 approved with reservati-

ons]. *Emerald Open Research*, 1(15), 1–19. <https://doi.org/10.35241/emeraldopenres.13249.1>

Wininger, S. (2022). Fighting World Hunger with Blockchain. <https://www.lemonade.com/blog/lccc-world-hunger>. Erişim Tarihi: 10.09.2025

Wiyo. (2025). Hakkımızda. Erişim tarihi: Eylül 2025, <https://wiyo.com.tr/hakkimizda>. Erişim Tarihi: 15.09.2025

Zurich Sigorta, (2024). Zurich collaborates with. <https://www.zurich.com/about-us/our-strategy/innovation-and-technology-at-zurich#ai>. Erişim Tarihi: 17.09.2025

<https://www.majesco.com/eguides/majesco-copilot/>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

<https://www.hippo.com/about>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

<https://www.vouch.us/about>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

<https://www.duckcreek.com/duck-creek-advantages>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

<https://www.vertafore.com/about/our-story>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

<https://www.majesco.com/about-us/>. Erişim Tarihi: 01.09.2025

Dijitalleşen Dünyada Terapist ve Danışan Arasındaki Sınırlar: Sosyal Medya ve Çift Taraflı Etkileşimler

Özge Nur Muslu¹

Özet

Bu kitap bölümü, dijitalleşen dünyada terapist ve danışan arasındaki profesyonel sınırların nasıl yeniden tanımlandığını ve sosyal medya aracılığıyla ortaya çıkan çift taraflı etkileşimlerin etik, klinik ve ilişkisel düzeyde doğurduğu riskleri incelemektedir. Dijital teknolojilerin özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, terapistlerin mesleki sınırlarını daha görünür, geçirgen ve kimi zaman muğlak hale getirmiştir. Danışanların terapistleri sosyal medya üzerinden takip etmesi, terapistlerin kişisel içerik paylaşması ya da çevrimiçi etkileşimlere doğrudan ya da dolaylı olarak katılması, terapötik çerçevenin esnemesine ve çift taraflı ilişkilerin dijital versiyonlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bölümde, sosyal medya kaynaklı sınır ihlallerinin aktarım-karşı aktarım süreçlerine, terapötik güvene, mahremiyetin korunmasına ve güç dengesi gibi temel ilkelere etkisi değerlendirilmektedir. Ayrıca, APA ve BPS gibi kuruluşların sunduğu mevcut etik kılavuzlar incelenmiş; Türkiye bağlamında sosyal medya kullanımına özgü güncel düzenlemelere duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. Bölüm, dijitalleşmenin sunduğu olanaklardan yararlanırken, etik ilkelere bağlı kalarak sınırların nasıl korunabileceğine yönelik somut öneriler sunmaktadır. Sosyal medya politikası oluşturma, profesyonel kimlik yönetimi ve dijital mahremiyet konularında terapistlere rehberlik edecek bu çalışma, dijital çağda etik farkındalığın artırılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1 Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Trabzon, ozgenuriskenderoglu@gmail.com, 0000-0002-1297-8669

1. Giriş

Dijital teknolojilerin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, klinik psikoloji uygulamalarında da derin ve çok katmanlı dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle sosyal medya platformlarının yaygın kullanımı, terapistlerin mesleki sınırlarını yeniden tanımlamalarını zorunlu kılmakta; bir yandan topluma ulaşma, bilgi paylaşımı ve görünürlük gibi olanaklar sunarken, diğer yandan etik ikilemleri ve mesleki riskleri beraberinde getirmektedir (Barnett, 2020; Zur, 2018). Terapistlerin dijital ortamlarda kişisel içerik paylaşmaları, danışanlarla çevrimiçi etkileşim kurmaları ya da danışanların terapistlerin çevrimiçi kimliklerine erişmeleri, geleneksel sınır anlayışını sarsmakta ve yeni bir profesyonel farkındalık gerektirmektedir (Kolmes, 2012; Tunick ve ark., 2011).

Uzun süredir klinik etiğin temel taşlarından biri olarak kabul edilen profesyonel sınırların korunması ilkesi, dijitalleşen dünyada daha belirsiz ve çok boyutlu hale gelmiştir. Sosyal medya, e-posta, mesajlaşma uygulamaları ve görüntülü görüşmeler gibi araçlar, terapötik ilişkinin mekânsal ve zamansal sınırlarını esnetmiş, bu da hem terapist hem de danışan için yeni sorumluluk alanları doğurmuştur (Gabbard ve ark., 2011; Reamer, 2019). Çift taraflı ilişkiler (dual or multiple relationships), terapist ile danışan arasında profesyonel ilişkinin ötesine geçen sosyal, finansal ya da kişisel bağlantılar anlamına gelmekte olup, bu tür ilişkiler etik sorunlara, güç dengesizliklerine ve terapötik ilişkinin bozulmasına yol açabilir (American Psychological Association [APA], 2017; Zur, 2007).

Geleneksel yüz yüze terapötik çerçevede bu tür ilişkiler daha somut biçimlerde tanımlanabilirken, dijital ortamda sınır ihlalleri daha örtük ve öngörülemez biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Instagram gibi görsel içerik temelli sosyal medya platformlarında terapistlerin kişisel yaşamlarına dair içerik paylaşmaları ya da danışanların terapistleri takip etmesi, etik açıdan gri alanlara neden olmakta ve sınırların bulanıklaşmasına zemin hazırlamaktadır (Farber, 2020; Kolmes ve Taube, 2014).

Bu kitap bölümünde, dijitalleşen dünyada terapist ve danışan arasındaki profesyonel sınırların nasıl evrildiği ele alınacak; sosyal medya kullanımının çift taraflı etkileşimler üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Ayrıca, dijital bağlamda ortaya çıkan etik riskler irdelenerek, mevcut meslek etiği ilkelerinin bu yeni durumlara nasıl yanıt verdiği analiz edilecektir. Son olarak, terapötik çerçevenin dijital ortamda sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla sınır yönetimi ve etik karar verme süreçlerine yönelik öneriler sunulacaktır. Böylece, klinik uygulamalarda dijitalleşmenin yarattığı dönüşümlere duyarlı, güncel ve pratik bir çerçeve sunmak hedeflenmektedir.

1.1. Klinik Psikolojide Profesyonel Sınırlar: Geleneksel Perspektif

Klinik psikolojide profesyonel sınırlar, terapötik ilişkinin etik, güvenli ve etkili bir biçimde sürdürülebilmesi için temel bir çerçeve sunmaktadır. Bu sınırlar, terapistin danışanla olan ilişkisinde mesafeyi, tarafsızlığı ve rol bütünlüğünü korumasını sağlamaktadır. Terapötik ilişki asimetrik bir yapıya sahiptir; danışan çoğu zaman kırılgan, savunmasız ve güven arayışı içinde olurken, terapist bilgi, güç ve otorite konumundadır (Pope ve Keith-Spiegel, 2008). Bu bağlamda, sınırların korunması yalnızca danışanı korumakla kalmaz, aynı zamanda terapistin etik sorumluluğunu ve klinik öngörüsünü sürdürebilmesi açısından da yaşamsal bir işleve sahiptir (Barnett, 2014).

Çift taraflı ilişkiler (dual relationships), terapist ile danışan arasında profesyonel ilişkinin ötesinde sosyal, ticari, ailevi ya da başka rollerin de yer aldığı durumlardır. Bu tür ilişkiler, danışan-terapist dinamiğinde rol karmaşası yaratabileceği gibi, terapistin nesnel karar alma kapasitesini de zayıflatabilmektedir. Amerikan Psikoloji Derneği'nin Etik İlkeleri'ne göre, çift taraflı ilişkiler, danışanın zarar görmesine ya da terapistin profesyonel yargısının zedelenmesine neden olma potansiyeli taşıdığı sürece etik dışı kabul edilmektedir (American Psychological Association [APA], 2017). Çoğu zaman iyi niyetle başlayan bu etkileşimler, terapötik ittifakı zedeleyerek danışanın güvenliğini sarsabilir (Knapp ve ark., 2017).

Çift taraflı ilişkilerin oluşturduğu etik risk yalnızca açık sosyal etkileşimler ya da fiziksel ortamlarla sınırlı değildir. Özellikle bilgi asimetrisi, duygusal bağımlılık ya da sosyal rollerin çakışması gibi daha örtük süreçler de sınır ihlallerine neden olabilmektedir (Behnke, 2004). Terapistin danışana karşı aşırı empati göstermesi, kendilik açıklamalarıyla süreci kişiselleştirmesi ya da danışanla terapötik bağ dışında bir ilişki geliştirmesi; aktarım ve karşı aktarım dinamiklerini karmaşıktırarak sürecin güvenliğini tehlikeye atabilir (Langs, 2019).

Geleneksel terapötik çerçevede profesyonel sınırların korunması genellikle fiziksel ortamda daha belirgin ve izlenebilir şekillerde tanımlanırken, dijitalleşme ile birlikte bu sınırlar daha esnek ve muğlak hale gelmiştir. Özellikle çevrimiçi platformlar üzerinden gerçekleşen etkileşimler, çift taraflı ilişkilerin yeni biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, terapistin kişisel sosyal medya hesabında yaptığı bir paylaşımın danışan tarafından görülmesi, sınırlara doğrudan bir müdahale gibi olmasa da terapötik ilişkiyi etkileyebilir ve danışanda yanlış anlamalara veya duygusal tepkilere neden olabilmektedir (DiLillo ve Gale, 2011). Dijital çağda profesyonel sınırların yalnızca korunması değil, aynı zamanda yeniden tanımlanması da etik sorumluluklar arasına girmiştir (Lannin ve Scott, 2013).

Bu nedenle, klasik profesyonel sınır anlayışının dijital bağlamda gözden geçirilmesi, terapistlerin dijital mecralarda nasıl bir duruş benimsemeleri gerektiğine ilişkin etik rehberlerin geliştirilmesi gereklidir. Teknolojik araçların getirdiği kolaylıklar, profesyonel ilişkilerdeki mesafeyi ve mahremiyeti tehdit edebilirken; bu tehditlerin farkında olmak, terapistin dijital çağın gerektirdiği etik farkındalığı geliştirmesi açısından kritik öneme sahiptir.

1.2. Dijitalleşmenin Getirdiği Yeni Etkileşim Biçimleri

Son on yılda dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler, bireylerin sosyal yaşamlarını yeniden şekillendirdiği gibi, profesyonel ilişkiler üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. Klinik psikoloji uygulamaları da bu dönüşümden etkilenmiş; sosyal medya platformları, e-posta, anlık mesajlaşma ve çevrimiçi terapötik ortamlar gibi araçlar, terapist ile danışan arasındaki iletişimi hem biçim hem de içerik açısından değiştirip dönüştürmüştür (Luxton ve ark., 2012; Reamer, 2015). Bu teknolojik gelişmeler, psikolojik hizmetlerin erişilebilirliğini ve esnekliğini artırarak yeni olanaklar sunarken, aynı zamanda terapötik sınırların korunmasını zorlaştıran yeni etik ikilemler doğurmuştur (Goss ve Anthony, 2003; Kolmes, 2012).

Sosyal medya, terapistlerin hem mesleki görünürlüklerini artırmak hem de bilgi paylaşımında bulunmak amacıyla kullandıkları güçlü bir araç haline gelmiştir. Bazı profesyonel uygulamalar üzerinden profesyonel geçmişin sergilenmesi, sosyal medya kanallarından eğitsel içerik paylaşılması ya da video uygulamaları aracılığıyla psikoloji temelli bilgilendirmeler yapılması, halkla ilişkiler açısından olumlu katkılar sağlayabilmektedir. Ancak, bu tür platformlarda paylaşılan kişisel ya da sınırları belirsiz içerikler, danışanların terapistleri farklı rollerle algılamalarına neden olarak çift taraflı ilişki riskini artırmaktadır (Taylor ve ark., 2010).

Bu noktada “çevrimiçi geçiş nesneleri” (online transitional objects) kavramı, danışanların dijital içerikleri kullanarak terapistleriyle kurdukları psikolojik bağın uzamına işaret etmektedir (Stedmon ve Dallos, 2009). Danışanlar, terapistlerinin sosyal medya paylaşımlarını takip ederek terapötik ilişki dışında bir duygusal yakınlık geliştirebilirler. Bu durum, hem aktarım (transference) hem de karşı aktarım (countertransference) süreçlerinde yeni karmaşıklıklar yaratabilmektedir (Zur ve ark., 2009).

Bununla birlikte, dijital çağda ortaya çıkan yeni olgulardan biri olan “siber arama” (cyber-searching) davranışı, danışanların terapistlerine dair çevrimiçi bilgiler edinme çabalarını tanımlar (Lehavot ve ark., 2010). Bir terapistin medeni durumu, siyasi eğilimleri, dini görüşleri ya da kişisel

yaşamına dair başka detaylar sosyal medya veya arama motorları aracılığıyla kolayca ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu durum, danışanların beklentilerini şekillendirmekte, idealizasyon ya da düş kırıklığı gibi duygusal tepkilere neden olabilmekte ve terapötik sürecin yönünü değiştirebilmektedir (Tunick ve ark., 2011).

Dijitalleşme, yalnızca teknik bir araçsal gelişim değil; aynı zamanda klinik uygulamalarda etik ilkelerin yeniden yorumlanmasını gerektiren bir meydan okuma haline gelmiştir. Terapistlerin çevrimiçi varlıklarını nasıl düzenleyecekleri, danışanlarının onları sosyal medyada takip etmeleri halinde nasıl bir tutum sergileyecekleri ya da çevrimiçi etkileşimlerin mahremiyet sınırlarını nasıl etkileyeceği gibi sorular, günümüz klinik pratiğinde kaçınılmaz biçimde karşılaşılan etik ikilemlerdendir (Lannin ve Scott, 2013).

1.3. Sosyal Medyada Terapist-Danışan İlişkilerinde Çift Taraflı Etkileşimler

Sosyal medya platformlarının hayatın hemen her alanına nüfuz etmesi, terapist-danışan ilişkilerinde de yeni ve karmaşık etkileşim biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle sosyal medya gibi çevrimiçi mecralar, terapistlerin hem mesleki görünürlüklerini artırmak hem de kişisel yaşamlarına dair içerikler paylaşmak amacıyla sıklıkla kullandıkları alanlar haline gelmiştir (Anthony ve ark., 2010; Kolmes, 2012). Bu dijital etkileşim ortamı, danışanların terapistlerine erişimlerini kolaylaştırmış, ancak aynı zamanda çift taraflı ilişkilerin dijital versiyonlarını gündeme getirmiştir. Danışanların terapistleri takip etmesi, gönderilerini beğenmesi ya da yorum yapması gibi etkileşimler; görünüşte önemsiz gibi dursa da, terapötik çerçevenin sınırlarını bulanıklaştıracak niteliktedir (Farber, 2020; Tunick ve ark., 2011).

1.3.1. Danışanın Terapisti Takip Etmesi

Danışanların terapistlerini sosyal medya üzerinden takip etmesi, terapötik ilişkinin yönünü danışan lehine kontrolsüzce genişletebilir. Terapistin kişisel yaşamına dair erişilen içerikler, danışanın aktarımlarını etkileyerek aşırı idealizasyon, kıskançlık, hayranlık ya da hayal kırıklığı gibi duygusal tepkileri tetikleyebilmektedir (Zur, 2008). Bu duygular, terapötik ittifakı zayıflatırabilir, terapiye yönelik motivasyonu düşürebilir ya da terapistin profesyonel rolüne yönelik beklentileri değiştirebilir (Miralles ve ark., 2020). Danışan, terapistin paylaşımlarını referans alarak, onun “gerçek yaşam” kimliğine ilişkin varsayımlar geliştirebilir; bu da terapötik ilişkinin tarafsız doğasını tehdit edebilmektedir (Gabbard, 2014).

1.3.2. Terapistin Danışanla Etkileşime Girmesi

Terapistin danışanı sosyal medya üzerinden takip etmesi, gönderilerini görüntülemesi ya da içeriklerine yorum yapması gibi eylemler, mesleki sınırların açık ihlali olarak değerlendirilebilir. Bu tür etkileşimler, danışanın mahremiyetini tehdit edebilir, içgüdüsel olarak “izlenme” hissi yaratabilir ve güvenli bir terapötik ortam algısını zedeleyebilmektedir (Reamer, 2019). Terapistin terapi dışı yollarla danışana dair bilgi edinmesi, bilinçli olmasa da terapi sürecine önyargılı yaklaşmasına neden olabilir ve etik olarak tarafsızlığı sorgulanır hale getirebilir (Knapp ve ark., 2013). Özellikle danışanın rızası olmadan dijital takibin yapılması, güç dengesizliğini artırarak danışanın özerkliğini zayıflatabilmektedir.

1.3.3. Terapistin Kendi Paylaşımlarının Etkisi

Terapistin sosyal medya platformlarında yaptığı kişisel paylaşımlar, danışanlar tarafından erişildiğinde, istemsiz öz-açıklama (unintentional self-disclosure) olarak değerlendirilebilir. Kişisel tatil fotoğrafları, ailevi içerikler, siyasi yorumlar veya duygusal gönderiler, danışanın terapistle ilişkin algılarını şekillendirebilmektedir (Barnett, 2014; Zur ve ark., 2009). Bu gibi durumlar, danışanın bağımsız karar verme kapasitesini etkileyebilir, terapi sürecinde kendini kıyaslamaya veya onay arayışına sürükleyebilir.

Bu dijital etkileşim biçimleri, yüz yüze terapötik çerçevede kolaylıkla denetlenebilen sınır ihlallerinin artık daha örtük ve kontrolsüz biçimlerde karşımıza çıktığını göstermektedir. Etik kuralların yalnızca fiziksel ortamları sınırlı olmadığı, aynı zamanda dijital alanlarda da özenli bir biçimde uygulanması gerektiği açıktır. Bu nedenle, terapistlerin dijital kimlik yönetimi konusunda etik farkındalık geliştirmeleri; kişisel ve profesyonel içerikleri dikkatle ayırt etmeleri ve çevrimiçi etkileşimlerin sınırlarını net biçimde belirlemeleri gerekmektedir (Miller ve ark., 2019).

Sosyal medyada şekillenen bu yeni nesil çift taraflı ilişkiler, terapistlerin dijital ortamdaki varlıklarını nasıl yönettiklerinin yalnızca imaj değil, aynı zamanda etik güvenilirlik açısından da belirleyici hale geldiğini göstermektedir.

1.3.4. Çift Taraflı İlişkilerin Klinik ve Etik Riskleri

Terapist ile danışan arasındaki çift taraflı ilişkiler, profesyonel sınırların ötesine geçen sosyal, kişisel ya da dijital etkileşimler aracılığıyla kurulduğunda hem terapötik sürecin kalitesini hem de etik ilkelere olan bağlılığı ciddi biçimde tehdit edebilmektedir. Özellikle dijital ortamlarda yaşanan bu etkileşimler, sınırların geleneksel biçimlerde tanımlanmasını zorlaştırmakta;

terapötik ilişkinin tarafsızlık, güven ve güvenlik gibi temel bileşenlerini zayıflatmaktadır (Reamer, 2019; Zur, 2007). Klinik psikoloji bağlamında, sosyal medya üzerinden şekillenen çift taraflı ilişkiler, aşağıda detaylandırılan dört temel risk alanında etkili olmaktadır.

1.3.5. Aktarım ve Karşı Aktarım Süreçlerinde Bozulma

Aktarım (transference), danışanın geçmiş yaşantılarından gelen duygusal kalıpları terapistte yansıtmasıdır. Karşı aktarım (countertransference) ise terapistin, danışana karşı geliştirdiği kişisel ve genellikle bilinçdışı duygusal tepkilerle ilgilidir (Gabbard, 2014). Sosyal medya üzerinden terapistin kişisel yaşamına dair edinilen bilgiler, aktarım süreçlerini daha kırılgan ve karmaşık hale getirebilmektedir. Örneğin, terapistin sosyal medya profiline yansıttığı “ideal yaşam” imgeleri, danışanda kıyaslama, yetersizlik ya da imrenme gibi duygular yaratabilir (Lehavot ve ark., 2010). Terapistin danışanın sosyal medya içeriklerine erişmesi de karşı aktarım riskini artırır; çünkü bu içerikler, terapistin kişisel önyargılarını tetikleyebilir ya da süreci yönlendiren farkında olunmayan duygusal tepkilere neden olabilmektedir (Lannin ve ark., 2019).

1.3.6. Güç Dengesinin Kaybı ve Bağımlılık Riski

Terapötik ilişkideki asimetrik güç yapısı, danışanın iyilik halini gözetmekle yükümlü olan terapistin etik duyarlılığı ile ilişkilendirilmelidir (Knapp ve ark., 2017). Ancak sosyal medyada yaşanan etkileşimler, danışanın terapisti daha erişilebilir ve kişisel bir figür olarak algılamasına yol açabilmekte bu da danışanda bağımlı ilişki dinamiklerinin gelişmesine ya da terapisti idealize etmesine neden olabilmektedir (Goss ve Anthony, 2003). Böyle durumlarda danışan, kendi duygusal ihtiyaçlarını bağımsız olarak karşılama becerisinden uzaklaşabilir; terapi, gelişim odaklı bir süreçten çok duygusal bağımlılık zeminine dönüşebilmektedir (Barnett, 2014).

1.3.7. Mahremiyetin İhlali ve Terapötik Güvenin Zedelenmesi

Terapist ile danışan arasındaki terapötik ilişki, güven ve mahremiyet ilkelerine dayanır. Ancak sosyal medya ortamında danışanların terapistlerin kişisel yaşamlarına dair içeriklere istemsizce ya da merakla ulaşmaları, bu mahremiyetin yönünü tersine çevirebilir. Danışan, terapistin kendisi hakkında içeriklere eriştiğini öğrendiğinde, kontrol kaybı ve izleniyor olma duygusunu deneyimleyebilir (Farber, 2020). Bu durum, danışanın terapötik ortamı güvenli bir alan olarak görmesini zorlaştırır; açık iletişimi, öz-farkındalığı ve duygu paylaşımını engelleyebilmektedir (Recine, 2015).

1.3.8. Tedavi Sürecine Etkiler

Sosyal medya üzerinden kurulan kontrolsüz ve sınırları net olmayan etkileşimler, terapötik sürecin verimliliğini doğrudan etkileyebilir. Danışan, terapistle yönelik güvenini kaybedebilir, terapistin profesyonelliğini sorgulayabilir ya da seanslara olan bağlılığı zayıflayabilir (Kolmes ve Taube, 2014). Ayrıca, dijital mecralardan edinilen bilgi, seans içeriğinin terapötik çerçeveden sapmasına neden olabilir. Danışan, sosyal medyada gördüklerini yorumlamak veya bunları terapistle açıkça konuşmak yerine içselleştirip ilişkide belirsizlik ve kafa karışıklığı yaşayabilir.

Bu nedenlerle dijital ortamdaki çift taraflı ilişkilerin tanımlanması ve yönetilmesi, yalnızca sınır ihlallerini önlemek açısından değil; terapötik ilişkinin güvenliğini, etik bütünlüğünü ve psikolojik etkinliğini korumak açısından da kritik bir sorumluluk haline gelmiştir. Terapistlerin sosyal medya kullanımında önceden belirlenmiş sınırlara sahip olması, bu sınırları danışanla açık bir şekilde paylaşması ve gerektiğinde dijital politikalarını yazılı hale getirmesi hem danışan haklarını gözetmekte hem de terapistin etik duruşunu güçlendirmektedir (Lannin ve Scott, 2013; Zur ve ark., 2009).

1.4. Etik Kılavuzlar ve Sosyal Medya Politikaları

Klinik psikolojide profesyonel sınırların korunması, mesleki etiğin temel yapı taşlarından biri olarak uzun süredir önemini korumaktadır. Ancak dijital teknolojilerin yükselişi, özellikle sosyal medya ve çevrimiçi iletişim araçlarının terapötik ilişkilere nüfuz etmesiyle birlikte, mevcut etik ilke ve yönergelerin dijital bağlamda yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır (Kolmes, 2012; Miller ve ark., 2019). Terapistlerin sosyal medya kullanımında karşılaştıkları belirsizlikler, mahremiyet ihlalleri, güç dengesinin bozulması ve dolaylı çift taraflı ilişkiler gibi riskler, bu yeni iletişim biçimleriyle ilgili açık, bağlam duyarlı ve pratik etik düzenlemelere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

1.4.1. APA Etik Kuralları

American Psychological Association (APA) tarafından yayımlanan Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct belgesi, profesyonel sınırların korunmasına yönelik genel ilkeler sunmakta; özellikle “Çift Taraflı İlişkiler” başlığı altında terapistlerin danışanla ilişkilerini etkileyebilecek her türlü ek rol ve ilişkinin dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (APA, 2017). Ancak bu metin, sosyal medya gibi dijital mecralara ilişkin özel ve bağlam-spesifik düzenlemeler içermemektedir. Son yıllarda APA çevresinde yürütülen bazı tartışmalar bu boşluğu gündeme getirmiş olsa

da, henüz resmî ve kapsamlı bir sosyal medya rehberi yayımlanmamıştır (Barnett, 2020).

1.4.2. British Psychological Society (BPS) Sosyal Medya Rehberi

British Psychological Society (BPS), bu alandaki boşluğu tanıyarak 2017 yılında yayımladığı *Guidelines on the Use of Social Media* belgesiyle psikologların dijital mecralardaki davranışlarını düzenlemeye yönelik somut ilkeler sunmuştur. Rehberde, psikologların danışanları sosyal medyada takip etmemeleri, kişisel içerik paylaşımında profesyonel rolü zedelememeleri ve dijital etkileşimlerde açık rızaya dayalı sınırlı iletişim kurmaları önerilmektedir (BPS, 2017). Ayrıca, terapistlerin sosyal medya kullanımıyla ilgili politikalarını önceden belirlemeleri ve danışanlarla bu konuda şeffaf iletişim kurmaları da rehberin temel önerileri arasındadır (Anthony ve ark., 2010).

1.4.3. Türk Psikologlar Derneği (TPD) Etik Yönetmeliği

Türk Psikologlar Derneği'nin 2004 tarihli Etik Yönetmeliği, çift taraflı ilişkiler, gizlilik ve profesyonel sorumluluklara ilişkin genel hükümler içermekle birlikte, sosyal medya ya da dijital ortamlar üzerinden şekillenen profesyonel sınır ihlallerine özel bir düzenleme sunmamaktadır (TPD, 2004).

1.4.4. Mevcut Boşluklar ve Güncel İhtiyaçlar

Günümüzde birçok ulusal ve uluslararası etik belge, dijital çağın getirdiği özgül durumlar karşısında soyut ilkeler düzeyinde kalmakta, sosyal medya temelli sınır ihlallerine yönelik doğrudan uygulama yönergeleri sunmamaktadır. Özellikle terapistlerin sosyal medya hesaplarında kişisel içerik paylaşımı, danışanların çevrimiçi takibi ve danışanların terapistin dijital geçmişine erişimi gibi durumlar, etik gri alanlar yaratmakta ve terapistleri karar alma süreçlerinde yalnız bırakmaktadır (Lannin ve Scott, 2013).

Bu bağlamda, psikologların sosyal medya politikalarını bireysel düzeyde yapılandırılmaları önerilmektedir. Terapistler, hangi platformlarda ne tür içerikler paylaşacaklarını önceden belirlemeli; bu sınırları danışanlarla terapötik sürecin başında açık biçimde paylaşmalıdır (Kolmes, 2012). Özellikle bilgilendirilmiş onam (informed consent) formlarında dijital etkileşim politikalarına yer verilmesi hem danışanın beklentilerini netleştirmekte hem de terapistin etik sorumluluğunu sistematik biçimde tanımlamaktadır (Zur, 2018).

1.5. Etik Kılavuzların Güncellenmesine Yönelik Öneriler

Dijital çağda psikolojik hizmetlerin yaygınlaşması, etik kılavuzların durağan değil, dinamik ve pratik bir biçimde yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Sosyal medyanın terapötik sınırları esnetme potansiyeli dikkate alındığında hem ulusal hem de uluslararası düzeyde şu başlıklarda güncellemeye ihtiyaç vardır:

- Dijital platformlarda danışanlarla dolaylı ve doğrudan etkileşimin sınırları
- Terapistlerin kişisel paylaşımlarına yönelik mesleki duruş ilkeleri
- Sosyal medya politikalarının yazılı hale getirilmesi ve danışanla paylaşılması
- Dijital etik ihlal örneklerine dair vaka temelli rehberlerin geliştirilmesi

Bu tür güncellemeler, yalnızca danışanların mahremiyetini korumaya değil, aynı zamanda terapistlerin etik karar alma sürecinde daha güçlü bir zemine sahip olmasına katkı sağlayacaktır.

1.6. Dijital Dünyada Profesyonel Sınırların Korunması İçin Öneriler

Dijitalleşen dünyada terapistlerin profesyonel sınırları etkili bir şekilde yönetmeleri, yalnızca bireysel etik sorumluluk açısından değil, aynı zamanda psikoterapötik sürecin güvenliği, etkililiği ve sürdürülebilirliği açısından da kritik bir öneme sahiptir. Sosyal medyanın sağladığı erişim kolaylığı, şeffaflık ve görünürlük avantajları; terapistin profesyonel rolünü güçlendirebilirken, kişisel sınırların aşılmasına ve terapötik çerçevenin zedelenmesine de yol açabilmektedir (Kolmes, 2012; Miller ve ark., 2019). Bu bağlamda, dijital ortamlarda profesyonel sınırların korunmasına katkı sağlayacak temel stratejiler aşağıda sunulmaktadır:

1.6.1. Sosyal Medya Politikası Oluşturulması

Terapistlerin sosyal medya kullanımıyla ilgili açık, tutarlı ve profesyonel bir politika geliştirmeleri önerilmektedir. Bu politika; danışanlarla sosyal medya aracılığıyla bağlantı kurmama ilkesini, kişisel ve profesyonel hesapların ayrımını, paylaşımlarda mahremiyetin gözetilmesini ve terapötik süreçte doğrudan etkisi olmayan içeriklerin kısıtlanmasını içermelidir (Kolmes, 2012; Zur, 2008). Terapistin bu politikayı hem kendi mesleki sınırlarını korumak hem de danışan beklentilerini yönetmek için açıkça tanımlaması, etik ihlallerin önlenmesinde koruyucu bir rol oynar.

1.6.2. Danışanlarla Açık ve Şeffaf İletişim

Terapötik sürecin başlangıcında, danışanlarla sosyal medya politikası hakkında açık bir iletişim kurulması; sınırların sağlıklı bir şekilde tanımlanmasını sağlar (Farber, 2020). Özellikle bilgilendirilmiş onam süreçlerine sosyal medya etkileşimlerine ilişkin maddelerin dahil edilmesi, danışanın dijital ortamdaki beklentilerini yönetmeye ve olası sınır ihlallerini önlemeye katkıda bulunur (Zur, 2018). Şeffaflık, etik güvenin inşasında temel bir ilkedir.

1.6.3. Profesyonel ve Kişisel Kimliğin Ayırıştırılması

Terapistin dijital ortamda profesyonel kimliğini kişisel kimliğinden açıkça ayırması hem etik sınırların korunmasını hem de danışanların terapisti yalnızca mesleki rolüyle ilişkilendirmesini sağlar. Profesyonel hesapların içerik bakımından bilgi verici, eğitici ve terapötik süreci destekleyici nitelikte olması; kişisel paylaşımların ise danışan erişiminden izole tutulması önerilmektedir (Lannin ve Scott, 2013). Bu ayrım, terapötik rol netliğini güçlendirir.

1.6.4. Öz-Açıklama (Self-Disclosure) Sınırlarının Belirlenmesi

Sosyal medya üzerinden gerçekleşen öz-açıklama (self-disclosure), doğrudan kontrol dışı gelişebileceğinden dolayı özel dikkat gerektirir. Terapistlerin kişisel yaşamlarına dair aşırı bilgi paylaşımları, danışanlarda kıyaslama, hayal kırıklığı ya da bağımlılık geliştirme gibi olumsuz etkilere neden olabilir (Gutheil ve Gabbard, 1998). Bu nedenle, öz-açıklama yalnızca danışanın yararına hizmet edecek, terapötik hedeflerle örtüşen ve bilinçli olarak seçilmiş içeriklerle sınırlandırılmalıdır.

1.6.5. Etik Eğitim ve Süpervizyonun Sürekliliği

Dijital çağın hızla değişen dinamikleri, etik bilgi ve refleksiyonun sürekliliğini zorunlu kılmaktadır. Terapistlerin sosyal medya kullanımına ilişkin etik ikilemler hakkında güncel bilgilerle donatılmaları, meslek içi eğitimlere katılmaları ve süpervizyon süreçlerine sosyal medya temelli durumları entegre etmeleri önerilmektedir (Reamer, 2015). Özellikle yeni mezun terapistler için bu tür destek mekanizmaları, profesyonel sınırların dijital bağlamda güvenli biçimde uygulanmasını kolaylaştırabilir (Knapp ve ark., 2017).

Bu öneriler, dijitalleşen dünyada terapistlerin etik ilkelere bağlı kalarak mesleki kimliklerini koruyabilmelerine, danışanların mahremiyetine saygı göstermelerine ve güven temelli terapötik ilişkiler kurmalarına katkı sağlamaktadır. Sosyal medya ortamlarında sınırların korunması yalnızca

bireysel farkındalıkla değil, sistematik olarak belirlenmiş ilke ve uygulamalarla mümkün olacaktır. Klinik psikoloji uygulamalarının dijital evrimi sürerken, etik standartların da bu dönüşüme paralel olarak güncellenmesi ve uygulayıcılar tarafından içselleştirilmesi, mesleki güvenilirlik ve halk sağlığı açısından hayati önemdedir.

2. Sonuç

Dijitalleşme, klinik psikoloji uygulamalarına erişilebilirlik, esneklik ve bilgilendirme açısından önemli fırsatlar sunmakla birlikte; özellikle profesyonel sınırların korunması, mahremiyetin sağlanması ve terapötik çerçevenin sürdürülmesi konularında yeni etik zorluklar doğurmuştur. Sosyal medya platformları, terapistlerin hem profesyonel hem de kişisel yönleriyle daha görünür hale gelmelerine neden olurken; bu durum terapist-danışan ilişkilerinde geleneksel sınırların ötesine geçen, daha az görünür ancak aynı ölçüde etkili çift taraflı etkileşim biçimlerini beraberinde getirmiştir. Bu dijital sınır bulanıklıkları, terapötik ittifakın temel bileşenleri olan güven, mahremiyet ve mesleki mesafenin korunmasını daha karmaşık ve yönetilmesi güç bir hale getirmektedir.

Bu derleme çalışması, sosyal medya aracılığıyla şekillenen yeni nesil sınır ihlallerini hem klinik hem de etik yönleriyle ayrıntılı biçimde incelemiş; dijital ortamlarda profesyonel sınırların korunmasına yönelik somut öneriler sunarak, terapistlerin sosyal medya kullanımına ilişkin etik farkındalıklarını artırmayı hedeflemiştir. APA (2017) ve BPS (2017) gibi önde gelen meslek örgütlerinin mevcut kılavuzları, genel ilkelere dayalı bir çerçeve sunmakla birlikte; sosyal medya çağının dinamiklerine uygun, bağlama duyarlı ve uygulamaya yönelik ayrıntılı düzenlemelere duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Türkiye bağlamında, Türk Psikologlar Derneği'nin Etik Yönetmeliği'nin güncellenerek sosyal medya kullanımına özgü profesyonel standartlar ve rehber ilkelerle desteklenmesi gereklidir. Bu güncellemeler, dijital iletişim ortamlarında karşılaşılan etik ikilemlerin önlenmesi ve psikologların karar alma süreçlerinde belirsizliği azaltmaları açısından yaşamsaldır.

Gelecek yıllarda, klinik psikoloji lisans ve lisansüstü eğitim programlarının da sosyal medya etiği, dijital sınır yönetimi ve çevrimiçi terapötik etkileşimler gibi temaları sistematik biçimde ele alması, mesleki etik refleksiyonun güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Dijitalleşmenin sunduğu olanaklardan yararlanırken, etik ilkelere ödün vermeksizin terapötik sınırların özenle korunması hem danışan iyiliğine öncelik veren hem de psikoloji mesleğinin etik bütünlüğünü sürdüren bir klinik anlayışın temel dayanağı olmayı sürdürecektir.

Kaynakça

- American Psychological Association. (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. <https://www.apa.org/ethics/code>
- Anthony, K., Nagel, D. M., & Goss, S. (2010). The use of technology in mental health: Applications, ethics and practice. <http://doi.org/10.1080/15228835.2011.616940>
- Barnett, J. E. (2014). Renewing one's ethical sensibilities. In R. J. Wicks & E. A. Maynard (Eds.), *The clinician's guide to self-renewal: Essential advice from the field* (ss. 439-460). Oxford University Press.
- Barnett, J. E. (2020). Ethical and legal issues in the clinical use of technology. In K. S. Myers & M. J. Reeves (Eds.), *Technology and mental health* (pp. 230-247). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429020537-13>
- Behnke, S. (2004). Multiple relationships and APA's new ethics code: Values and applications. *Monitor on Psychology*, 35(1), 66-67.
- British Psychological Society. (2017). *Supplementary Guidance on the Use of Social Media*, <https://www.bps.org.uk/guideline/supplementary-guidance-use-social-media>
- DiLillo, D., & Gale, E. B. (2011). To Google or not to Google: Graduate students' use of the Internet to access personal information about clients. *Training and Education in Professional Psychology*, 5(3), 160. <http://doi.org/10.1037/a0024441>
- Farber, B. A. (2020). Disclosure, concealment, and dishonesty in psychotherapy: A clinically focused review. *Journal of Clinical Psychology*, 76(2), 251-257. <http://doi.org/10.1002/jclp.22891>
- Gabbard, G. O. (2014). *Psychodynamic psychiatry in clinical practice*. American Psychiatric Pub. <http://doi.org/10.1176/appi.books.9781615378395>
- Gabbard, G. O., Kassaw, K. A., & Perez-Garcia, G. (2011). Professional boundaries in the era of the Internet. *Academic Psychiatry*, 35, 168-174. <http://doi.org/10.1176/appi.ap.35.3.168>
- Goss, S., & Anthony, K. (Eds.). (2003). *Technology in counselling and psychotherapy*. New York: Palgrave Macmillan. 10.1007/978-0-230-50015-0
- Gutheil, T. G., & Gabbard, G. O. (1998). Misuses and misunderstandings of boundary theory in clinical and regulatory settings. *American Journal of Psychiatry*, 155(3), 409-414. <http://doi.org/10.1176/ajp.155.3.409>
- Knapp, S. J., VandeCreek, L. D., & Fingerhut, R. (2017). Boundaries and multiple relationships. In S. J. Knapp, L. D. VandeCreek, & R. Fingerhut (Eds.), *Practical ethics for psychologists: A positive approach* (3rd ed., pp. 97-123). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000036-006>

- Knapp, S., Younggren, J. N., VandeCreek, L., Harris, E., & Martin, J. N. (2013). *Assessing and managing risk in psychological practice: An individualized approach*. The Trust.
- Kolmes, K. (2012). Social media in the future of professional psychology. *Professional Psychology: Research and Practice*, 43(6), 606-612. <http://doi.org/10.1037/a0028678>
- Kolmes, K., & Taube, D. O. (2014). Seeking and finding our clients on the Internet: Boundary considerations in cyberspace. *Professional Psychology: Research and Practice*, 45(1), 3-10. <http://doi.org/10.1037/a0029958v>
- Langs, R. (2019). *Ground rules in psychotherapy and counselling*. Routledge. <http://doi.org/10.4324/9780429475344>
- Lannin, D. G., & Scott, N. A. (2013). Social networking ethics: Developing best practices for the new small world. *Professional Psychology: Research and Practice*, 44(3), 135-141. <http://doi.org/10.1037/a0031794>
- Lchavot, K., Barnett, J. E., & Powers, D. (2010). Psychotherapy, professional relationships, and ethical considerations in the myspace generation. *Professional Psychology: Research and Practice*, 41(2), 160-166. <http://doi.org/10.1037/a0018709>
- Luxton, D. D., June, J. D., & Fairall, J. M. (2012). Social media and suicide: a public health perspective. *American journal of public health*, 102(S2), S195-S200. <http://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300608>
- Miller, K. E., Kuhn, E., Yu, J., Owen, J. E., Jaworski, B. K., Taylor, K., ... & Possemato, K. (2019). Use and perceptions of mobile apps for patients among VA primary care mental and behavioral health providers. *Professional Psychology: Research and Practice*, 50(3), 204-209. <http://doi.org/10.1037/pro0000229>
- Miralles, I., Granell, C., Díaz-Sanahuja, L., Van Woensel, W., Bretón-López, J., Mira, A., ... & Casteleyn, S. (2020). Smartphone apps for the treatment of mental disorders: systematic review. *JMIR mHealth and uHealth*, 8(4), e14897. <http://doi.org/10.2196/14897>
- Pope, K. S., & Keith-Spiegel, P. (2008). A practical approach to boundaries in psychotherapy: Making decisions, bypassing blunders, and mending fences. *Journal of clinical psychology*, 64(5), 638-652. <http://doi.org/10.1002/jclp.20477>
- Reamer, F. G. (2015). Digital technology in social work. In *Encyclopedia of social work*. <http://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.1160>
- Reamer, F. G. (2019). Social work education in a digital world: Technology standards for education and practice. *Journal of Social Work Education*, 55(3), 420-432. <http://doi.org/10.1080/10437797.2019.1567412>

- Recine, A. C. (2015). Designing forgiveness interventions: Guidance from five meta-analyses. *Journal of Holistic Nursing*, 33(2), 161-167. <http://doi.org/10.1177/0898010114560571>
- Stedmon, J., & Dallos, R. (2009). *Reflective practice in psychotherapy and counseling*. McGraw-Hill Education (UK).
- Taylor, L., McMinn, M. R., Bufford, R. K., & Chang, K. B. (2010). Psychologists' attitudes and ethical concerns regarding the use of social networking web sites. *Professional Psychology: Research and Practice*, 41(2), 153-159. <http://doi.org/10.1037/a0017996>
- Tunick, R. A., Mednick, L., & Conroy, C. (2011). A snapshot of child psychologists' social media activity: Professional and ethical practice implications and recommendations. *Professional Psychology: Research and Practice*, 42(6), 440-447. <http://doi.org/10.1037/a0025040>
- Türk Psikologlar Derneği. (2004). *Etik yönetmelik*. <https://psikolog.org.tr/belgeler/etik-yonetmeliqi-qbf8w.pdf>
- Zur, O. (2007). Boundaries in psychotherapy. *Ethical and clinical explorations*. Washington, DC: APA.
- Zur, O. (2008). Bartering in psychotherapy and counseling: Complexities, case studies and guidelines. *New Therapist*, 58, 18-26.
- Zur, O. (2018). *Therapeutic boundaries and dual relationships in rural practice*.
- Zur, O., Williams, M. H., Lchavot, K., & Knapp, S. (2009). Psychotherapist self-disclosure and transparency in the Internet age. *Professional Psychology: Research and Practice*, 40(1), 22-30. <http://doi.org/10.1037/a0014745>

Dijital Güvenlik Bilincinin Eğitim Yoluyla Oluşturulması

Aysel Güney¹

Özet

Dijital teknolojilerin yaygınlaşması bireylerin dijital ortamlarda karşılaştığı güvenlik tehditlerini de artırmıştır. Özellikle çocuklar ve gençler, interneti aktif kullanan gruplar arasında yer almakta ve çeşitli siber risklere karşı savunmasız kalabilmektedir. Bu nedenle dijital güvenlik bilincinin erken yaşlarda kazandırılması büyük önem taşımaktadır.

Eğitim, dijital güvenlik konusunda bireylerin farkındalık kazanmasını, riskleri tanımasını ve güvenli internet kullanımı alışkanlıklarını geliştirmesini sağlar. İlkokuldan üniversiteye kadar dijital güvenlik temelli içeriklerin eğitim müfredatlarına entegre edilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin ve ailelerin bu konuda bilinçli olması, öğrencilerin dijital dünyada karşılaşılabilecekleri tehditlere karşı korunmasında önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, eğitim yoluyla dijital güvenlik bilincinin nasıl geliştirilebileceğini ortaya koymak ve bu sürecin bireyler üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu amaçla da dijital güvenlik eğitimlerinin nasıl tasarlanabileceği, uygulamada karşılaşılan zorluklar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Aynı zamanda, dünyadan ve Türkiye’den örneklerle de yer verilmiştir. Sonuç olarak, dijital güvenlik bilinci kazandırmak, sadece bireyleri değil, toplumu da ilgilendirmektedir ve bu bilinç, etkili bir eğitim süreciyle gerçekleştirilebilir.

GİRİŞ

Dijital teknolojilerin günlük yaşamın her alanına entegre olması, bireylerin dijital ortamda daha fazla vakit geçirmesine neden olmuş, bu durum beraberinde ciddi güvenlik tehditlerini de getirmiştir. Özellikle çocuklar ve gençler gibi dijital araçlara erken yaşta maruz kalan gruplar, bilinçsiz

1 Doç. Dr. Aysel Güney, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, aysel.guncu63@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7017-8435

kullanım nedeniyle çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır ki dijital güvenlik bilincinin oluşturulması, bireylerin hem kendilerini hem de dijital toplumu koruyabilmeleri açısından hayati bir öneme sahiptir (Korucu,2021).

Dijital çağda bireylerin ve kurumların güvenliğini sağlamak, bilgi teknolojilerinin doğru ve bilinçli kullanımına bağlıdır. Dijital güvenlik bilinci oluşturmak, sadece teknik önlemler almakla sınırlı değildir; bu bilinç bireylerin dijital dünyadaki riskleri anlamaları ve bu risklere karşı doğru davranış biçimlerini benimsemeleriyle mümkündür. Günümüzde siber saldırılar, veri hırsızlığı, kimlik dolandırıcılığı gibi tehditler hızla artmaktadır. İnsan hatası veya bilgisizlik, bu tür saldırılara karşı en zayıf halka olabilmektedir. Bu nedenle bireylerin (Solmaz, 2023):

- Kişisel verilerinin korunması,
- Güvenli şifre kullanımı,
- E-posta ve sosyal medya dolandırıcılıklarına karşı dikkatli olmaları,
- Güncel yazılım ve sistemleri kullanmaları gibi temel dijital güvenlik önlemlerini öğrenmeleri

Dijital güvenlik bilincinin oluşturulmasında eğitim önemli bir role sahiptir. Tüm eğitim süreçlerinde dijital dünyaya ilişkin bilinçli bir bakış açısı kazanılması, teknolojiyi etik ve güvenli bir şekilde kullanılması açısından önemlidir. Özellikle dijital okuryazarlık kavramı altında değerlendirilen dijital güvenlik, bireylerin yalnızca bilgiye erişmesini değil, aynı zamanda bu bilgiyi güvenli ve sorumlu bir şekilde kullanmasını da kapsamaktadır (Özaydın.2021).

1. Dijital Güvenlik Nedir?

Dijital güvenlik, bireylerin ve kurumların dijital ortamlarda kişisel verilerini, gizliliğini ve bilgi sistemlerini korumaya yönelik alınan önlem ve stratejilerin bütünüdür (Vikipeia). Gelişen teknolojiyle birlikte bilgiye erişim kolaylaşmış; ancak aynı zamanda kötü niyetli kişilerin bu bilgilere erişme ve kullanma yolları da gelişmiştir. Bu nedenle dijital güvenlik, yalnızca teknik bir konu değil, aynı zamanda bireylerin farkındalığını, davranış biçimlerini ve toplumsal sorumluluklarını da kapsayan çok boyutlu bir alandır. Güvenlik duvarı kullanmak, yazılımları güncel tutmak, önemli verilere erişimlerde şifre kullanmak vb. yöntemler siber saldırılardan korunmak için alınabilecek basit dijital güvenlik önlemleridir (Teymurlouci, 2015). Siber saldırılardan korunmak için, teknolojiyi kullanan kişilere saldırı yöntemleri ve tehditler konusunda eğitimler verilmesi ve dijital veri güvenliği farkındalıklarının arttırmak gerekmektedir (Hart, Margheri, Paci, Sassone, 2020).

Dijital güvenlik, sadece teknolojik bir mesele değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve pedagojik bir konudur. Günümüzde siber zorbalık, kişisel verilerin kötüye kullanımı, kimlik hırsızlığı, ortalama (phishing) saldırıları ve zararlı yazılımlar gibi tehditler, bireylerin güvenli dijital yaşamlarını tehdit etmektedir. Bu tehditlerle baş edebilmenin en etkili yollarından biri ise bireylere bu konularda erken yaşta bilgi ve farkındalık kazandırmaktır (Taha, Dahabiyeh, 2021).

Dijital güvenlik bilincinin oluşturulmasında eğitim önemli bir role sahiptir. Tüm eğitim süreçlerinde öğrencilerin dijital dünyaya ilişkin bilinçli bir bakış açısı kazanması, teknolojiyi etik ve güvenli bir şekilde kullanabilmeleri açısından gereklidir. Özellikle dijital okuryazarlık kavramı altında değerlendirilen dijital güvenlik, bireylerin yalnızca bilgiye erişmesini değil, aynı zamanda bu bilgiyi güvenli ve sorumlu bir şekilde kullanmasını da kapsamaktadır (Mulenga, Marbán, 2020).

Eğitim sürecinin her aşamasında dijital güvenlik konularının yer alması, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmekte, dijital ortamlardaki potansiyel tehlikeleri önceden fark etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu aşamada öğretmenlere ve ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin dijital güvenlik konusunda yeterli donanıma sahip olmaları, öğrencilere doğru rehberlik edebilmeleri açısından önemlidir. Aynı şekilde, ailelerin de çocuklarını ev ortamında dijital dünyadaki risklere karşı hazırlamaları ve önlemler almaları da gerekmektedir (Korlu, 2019).

Dijital güvenlik bilinci kazandırmasında ayrıca eğitim teknolojileri de önemli yer tutmaktadır. Simülasyonlar, etkileşimli içerikler, dijital oyunlar ve siber güvenlik uygulamaları, öğrencilere hem teorik hem de pratik bilgi kazandırarak onların aktif öğrenmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, okullarda düzenlenecek seminerler, atölye çalışmaları ve dijital farkındalık kampanyaları ile bu bilincin pekiştirilmesi de mümkündür (Dönmez, 2019). Dijital güvenlik, sadece teknoloji uzmanlarının değil, toplumun her kesiminin sorumluluğundadır. Bu güvenliği sağlamanın en etkili yolu ise bilinçli bireyler yetiştirmektir. Bireylerin küçük yaşlardan itibaren dijital riskleri tanınması, çevrim içi ortamlarda etik ve güvenli davranışlar geliştirmesi yapılandırılmış ve sürdürülebilir bir eğitim süreciyle mümkündür (Karanfil, Uyar, 2023).

Birçok ülkede dijital güvenlik eğitimi, öğretim programlarına entegre edilmekte, öğrencilere pratik bilgiler ve davranış modelleri kazandırılmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde “dijital vatandaşlık” kavramı çerçevesinde çocuklara siber güvenlik, kişisel verilerin korunması, dijital ayak izi gibi konular öğretilmektedir. Ülkemizde de son yıllarda bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır; özellikle ortaokul ve lise düzeyinde

bilişim teknolojileri derslerinde güvenli internet kullanımı gibi konulara yer verilmektedir (Canogulları, 2021). Ancak bu eğitimlerin sistematik hale getirilmesi ve uygulama odaklı olması, gerekmektedir.

1.1 Dijital Güvenliğin Temel Unsurları

Dijital güvenlik, genel olarak şu ana başlıklar altında ele alınabilir:

- **Kişisel Veri Güvenliği:** Bireylerin ad, adres, kimlik numarası, banka bilgileri gibi özel verilerinin izinsiz toplanması, saklanması veya paylaşılması ciddi bir güvenlik sorunudur Aynı zamanda e devlet de bulut bilişimde, dijital, akıllı ev ve kent uygulamalarında, sosyal ağlarda kişisel verilerin korunması önem taşımaktadır (Bilir,2021)
- **Kimlik Doğrulama ve Erişim Kontrolü:** Güvenli şifreleme sistemleri, iki aşamalı doğrulama yöntemleri gibi uygulamalar, kişisel hesapların korunmasında önemli rol oynar. Authentication (doğrulama), istemcilerin ağ ile bağlantı kurmadan önce denetimden geçerek kimlik doğruluğunu kanıtlamasıdır. Bu işlem için genellikle kullanıcılara ait veriler ve şifre alınarak veri tabanı kaydı yapılır. Kullanıcının ağa erişmek için veri tabanındaki veriler ile uyumlu olacak kullanıcı adı ve şifre bilgisini sağlaması gerekmektedir. Güvenliğin artırılması amacı ile şifrelerin belirli kurallara bağlı kalınarak oluşturulması ve kullanıcı ve sunucu arasındaki bilgi alışverişinin şifrelenerek üçüncü bir kişinin erişimine kapatılması gerekmektedir (Yıldırım, İnce, 2021)
- **Zararlı Yazılımlar ve Virüsler:** Zararlı yazılımlar sistemsel hatalardan, donanım eksikliklerinden, yazılım donanımındaki eksikliklerden ve bilgisayar ağlarındaki eksikliklerden kaynaklı olarak araçlara zarar verebilir ve bilgilerin çalınması gibi sonuçlar oluşturabilir. Bilgisayarlara ve mobil cihazlara zarar verebilecek, bilgileri çalabilecek kötü amaçlı yazılımların farkında olmak, dijital güvenliğin temelini oluşturmaktadır (Aslan,2020)
- **Sosyal Mühendislik Saldırıları:** Sosyal mühendislik ve oltalama saldırıları, günümüzün dijital ortamında, güvenlik açıklarından yararlanmak ve hassas bilgilere yetkisiz erişim sağlamak için insan psikolojisinden yararlanan zorlu bir tehdidi temsil etmektedir Bireyleri kandırarak bilgi edinmeye çalışan yöntemlerdir Sosyal mühendislik saldırılarının amacı; insanları, şifreleri veya gizli verileri için ya da çeşitli sistemlere veya verilere erişim elde etmek için kullanılacak diğer hassas bilgilerini açığa çıkarmaları için kandırmaktır. E-posta dolandırıcılığı (phishing) bunun en yaygın örneğidir. (Çubukçu, Emül,2023)

1.2 Dijital Güvenlik Tehditleri

Günümüzde bireyleri en çok etkileyen dijital güvenlik tehditleri şunlardır;

- **Siber Zorbalık:** Özellikle gençler arasında yaygın olan, dijital ortamda hakaret, tehdit, iftira gibi davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik araçlarla yapılan zorbalıklar; şiddet, rahatsızlık verme, iftira, taklit etme, dışa vurma, kandırma, dışlama ve siber taciz gibi şekillerde yapılabilmektedir. Bu zorbalıklarda psikolojik etkilene söz konusudur Özellikle sosyal medya araçlarında yaygın bir şekilde görülen dijital teknik yöntemlerinden biridir (Dinç,2020)
- **Kimlik Hırsızlığı:** Kimlik verileri ele geçirilerek işlenen suçları ifade etmek üzere karşılaştırmalı hukukta “kimlik hırsızlığı” terimi kullanılmaktadır. Bir kişinin bilgilerini ele geçirip onun adına işlem yapılması dijital güvenliğe doğrudan tehdit eden unsurların başında gelmektedir. Mali kimlik hırsızlığı, suçlu kimlik hırsızlığı, kimlik klonlama, tıbbi kimlik hırsızlığı ve ticari kimlik hırsızlığı çeşitleri en yaygın uygulanan dijital güvenlik tehditleridir (Bayzıt,2022)
- **Oltaama (Phishing):** Phishing, kullanıcıyı farklı yöntemlerle kandırarak veya ikna ederek bir linke tıklamaya veya bir uygulamaya girmesini sağlayarak kişisel bilgilerini çalmak ve bu bilgileri kötü amaçla kullanmaktır. Phishing saldırıları farklı yöntem ve tekniklerle düzenlenmektedir. İnternet kullanan kişilerin sosyal medya yoluyla veya epostayla gelen linkleri doğruluğunu kontrol etmesi ve direkt olarak veri girilmesi isteyen web sitelerine karşı farkında ve uyanık olması son derece önemlidir (Kör, Erdoğan,2023)
- **Dijital Ayak İzi:** Dijital ayak izi insanların internet ortamındaki faaliyetlerinde bırakmış oldukları izler ve kayıtlardır. Ayrıca dijital ayak izi kişilerin online platformdaki kimliğini oluşturur. Değiştirilmesi zor olan dijital ayak izi, insanların internetteki hareketlerinin, sanal platformlardaki paylaşımlarının, internet geçmişlerinin ve arama motoru sonuçlarının bir birleşiminden oluşmaktadır. İnsanların dijital ortamdaki varlıkları, kendini ifade etme biçimleri ve paylaşımları dijital ayak izine doğru dönüşmektedir Kişilerin internette bıraktığı bu izlerin kötü niyetli kişilerce kullanılması, uzun vadeli riskler doğurabilir (Taş, Bülbül,2021)
- **Sosyal mühendislik:** Yalan söyleme ve karşı tarafı ikna etme üzerine kurulan bir bilgi toplama sanatıdır. Burada kişilerin güveni kazanılarak kendilerine güvenmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Memiş,2005)

Güvenli yazılım kullanımı, anti virüs programları ya da teknik şifreleme sistemleri dijital güvenliği sağlamak için gereklidir; ancak bireyin bu araçları doğru kullanamaması durumunda etkisiz kalırlar. İşte bu nedenle **eğitim**, dijital güvenliğin temel dayanağıdır. Bilinçli kullanıcılar yetiştirmek, dijital dünyada sürdürülebilir güvenliğin sağlanmasında en büyük yatırımdır (Önel, Dinçkan, 2007) Günümüzde bazı ülkeler dijital güvenlik eğitimini zorunlu hale getirmiştir. Örneğin Estonya, ilkokul düzeyinden itibaren kodlama ve dijital etik derslerini müfredata eklemiş; dijital vatandaşlık eğitimiyle çocukları küçük yaşta bilinçlendirmeyi başarmıştır. Ülkemizde de de Bilişim Teknolojileri dersi kapsamında dijital güvenliğe yer verilmektedir ancak bu içerik henüz sistematik ve uygulamalı bir yapıya kavuşturulamamıştır. Eğitim politikalarının bu eksiklikleri göz önüne alarak daha bütüncül bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gerekmektedir (Avcı, Oruç, O. 2020).

Son yıllarda dijital güvenlikle ilgili yapılan eğitim programlarına ilişkin dünyadan ve ülkemizden örnekler verebilir;

1.Liselerde Siber Zorbalık Eğitimi Programları (Türkiye, 2024): Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2024 yılında siber zorbalık ve dijital güvenlik konularında öğrencilere yönelik farkındalık eğitimi başlattı. Ortaokul ve lise düzeyinde, öğretmenlerin de katıldığı bu programda öğrencilere sosyal medyada güvenli davranış, kişisel veri koruma, dijital iz ve çevrimiçi tehditlerle başa çıkma yolları anlatıldı(<https://orgm.meb.gov.tr>).

2.”Deepfake” Teknolojileriyle Sahte Video Dolandırıcılıkları (Dünya, 2023–2025): Deepfake, “derin öğrenme” ve “sahte” terimlerinin birleşimidir. Deepfake kullanarak herhangi bir kişi, bir görüntü veya videoda başka bir kişinin yüzünü değiştirebilir veya maskeleyebilir. Deepfake teknolojileri ile oluşturulan sahte videolar, özellikle siyasi figürlerin ve iş insanlarının görüntülerinin manipüle edilmesinde kullanıldı. 2023’te İngiltere’de bir CEO’nun görüntüsü taklit edilerek yapılan sahte bir video üzerinden şirket çalışanları kandırıldı ve büyük miktarda para dolandırıldı (Kırık, Özkoçak,2023).

3. TikTok Üzerinden Kişisel Verilerin Sızdırılması (ABD ve Avrupa, 2024): Avrupa Veri Koruma Kurulu, Tik Tok’un çocuk kullanıcıların verilerini yeterince korumadığı gerekçesiyle 2024’te ciddi yaptırımlar uyguladı. Uygulama, genç kullanıcıların konum bilgisi, tarama geçmişi gibi verileri reklam amaçlı kullanmakla suçlandı (<https://european-union.europa.eu>).

4. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik “Siber Farkındalık Yarışmaları” (2023–2024): Türkiye Siber Güvenlik Kümelenmesi,

üniversite öğrencilerine yönelik düzenlediği “CTF – Capture the Flag” yarışmalarıyla gençlerin siber tehditlere karşı savunma becerilerini artırmayı hedeflemektedir(<https://cdn.istanbul.edu.tr.pdf>).

5. Kimlik Avı (Phishing) Saldırılarıyla e-Devlet Bilgilerinin Ele Geçirilmesi (Türkiye, 2024): Phishing kötü niyetli kişilerin güvenilir bir kişi veya kuruluş gibi davranarak mesajlar gönderdiği bir tür siber güvenlik saldırısıdır. 2024’te birçok kullanıcı, e-Devlet benzeri görünen sahte siteler üzerinden kimlik bilgilerini paylaştı. Bu saldırılarda vatandaşlar sahte e-posta ve SMS mesajlarıyla yönlendirildi ve pek çok mağdur yaratıldı (<https://www.microsoft.com>).

2.Eğitimde Dijital Güvenlik Bilinci

Dijital güvenlik alanında bireylerin bilinçlenmesinde ve bu bilinci sürdürülebilir hale getirmede en etkili araçlardan biri eğitimidir. Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin karşılaştığı tehditler daha karmaşık hale gelmiş ve bu tehditlere karşı sadece teknik önlemler yeterli olmamaya başlamıştır. Eğitim yoluyla dijital güvenlik bilincinin oluşturulması, bireylerin hem kendilerini hem de dijital toplumu koruyabilecek becerilerle donatılmasını sağlar (Bozkurt ve diğerleri, 2021).

Dijital güvenliğin sağlanması sadece teknik önlemlerle yapılamaz. Bireylerin bu tehditleri tanıyıp onlara karşı önlem alabilmesi, güvenli davranışları içselleştirmesi gerekir. Özellikle çocuklara ve gençlere bu kavramların basit, anlaşılır ve uygulamalı yöntemlerle öğretilmesi, dijital güvenlik kültürünün temellerini oluşturmaktadır. Dijital güvenlik tehditleri çoğunlukla kullanıcı hatalarıyla başlar: bilinçsizce tıklanan bağlantılar, paylaşılan kişisel bilgiler, şifrelerin güvensiz ortamlarda saklanması gibi. Bu tür durumlar, kullanıcıların bilgi eksikliğinden kaynaklanır. Özellikle çocuklar ve gençler, dijital dünyaya doğuştan adapte olan “dijital yerli” nesil olarak görülse de bu durum onların otomatik olarak dijital güvenlik bilincine sahip olduğu anlamına gelmez. Aksine, bu yaş grubu çoğu zaman deneme-yanılma yoluyla dijital ortamlarda hareket eder ve bu da onları çeşitli tehlikelere karşı savunmasız kılar (Burcu, Tarhan,2024).

Dijital güvenlik eğitimi yalnızca öğrencilerle sınırlı değildir. Eğitimcilerin müfredat içi ve dışı etkinliklerle öğrencilerin güvenli dijital davranışlar geliştirmesinde rehber olması gerekir. Ancak pek çok eğitici dijital güvenlik konusunda yeterli bilgiye ve materyale sahip olmadığından hizmet içi eğitimler ve destekleyici kaynaklarla bu bilgilerin verilmesinin sağlanması önemlidir. Aileler ise çocukların evde dijital araçlarla geçirdiği zamanı denetleyen, örnek olan ve yönlendiren bir konumdadır. Ailelerin bilinçli

olması, çocukların dijital güvenlik konusunda dış dünyadan aldıkları bilgileri pekiştirmelerine katkı sağlar (Çark, 2020).

Verilecek olan dijital güvenlik eğitimi, bireylerin,

- Dijital ortamda nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmelerini,
- Karşılaşılabilecekleri riskleri önceden fark etmelerini,
- Dijital hak ve sorumluluklarını kavramalarını öğrenmelerine yardımcı olacaktır.

Ayrıca verilecek dijital güvenlik eğitiminin içeriğinde olması gereken temel konuları ise şöyle sayabilir (Avcı, Aslan,2019):

- Şifre güvenliği ve yönetimi,
- Kişisel verilerin korunması ve gizlilik,
- Phishing (oltalama) ve sosyal mühendislik saldırıları,
- Güvenli internet kullanımı,
- Mobil cihaz ve uygulama güvenliği,
- Güncellemelerin ve anti virüs yazılımlarının önemi,
- Çevrimiçi davranış ve etik kurallar.

Dijital güvenlik konusundaki uygulanmalarında farkındalık yaratmak ve bireyleri bilinçlendirmek amacıyla geliştirilen eğitim stratejilerini aşağıdaki gibi sayabiliriz (Karaaslan, 2021);

1. **Okullarda Dijital Güvenlik Eğitimi:** İlköğretimden başlayarak yükseköğretimde dahil olmak üzere müfredata dijital güvenlik konularının entegre edilmesi, öğrencilerin teknoloji kullanımında sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesini sağlar ((Taha ve Dehabyeh, 2021)
2. **Kamu ve Kurumsal Eğitim Programları:** Kamu ve kurumsal eğitim kurumlarında görev alan çalışanlara yönelik düzenli siber güvenlik eğitimleri ile şirket içi veri güvenliğini artırılabilir. Ayrıca kamu kurumlarında da dijital farkındalık eğitim ve seminerlerinin yaygınlaştırılması kurumlar açısından bilinçli dijital araç kullanan çalışan sayısını da arttıracaktır (Yaşar, Çakır, 2015)
3. **Online Eğitim ve Kaynaklar:** İnternet üzerinden erişilebilen ücretsiz veya ücretli siber güvenlik eğitimleri her yaş ve meslek grubundan insanın bu eğitimlere erişimini kolaylaştırmakta ve kişilerin bilinçli olmasını sağlamaktadır. (Yıldırım, Demirer, 2021)

4. **Simülasyon ve Tatbikatlar:** Siber saldırı simülasyonları ve farkındalık uygulamaları, bireylerin gerçek durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiğini deneyimlemelerini sağlamak ve siber saldırılara hazırlıklı olmalarında önemli rol oynamaktadır (Şeker, 2017)
5. **Farkındalık Kampanyaları:** Kamu ve özel sektör tarafından medya, sosyal medya, internet ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla sürekli ve güncel içeriklerle, sunum ve tanıtımlarla toplumda siber güvenlik konularında bilinçlendirme yapılmalıdır (Kiraz, 2021).

3.Eğitim Yoluyla Dijital Güvenlik Bilincinin Oluşturulmasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Dijitalleşmenin hızla artmasıyla birlikte, bilgi güvenliği ve siber tehditler de aynı oranda karmaşık ve çeşitlenmiş durumdadır. Bu bağlamda dijital güvenlik bilincinin eğitim yoluyla artırılması kritik önem taşımaktadır. Ancak, bu alanda çeşitli engellerle karşılaşmakta ve bu engellerin aşılması için etkili çözümler geliştirilmelidir (Akbiyık, Kestel, 2016)

3.1. Ortaya Çıkan Sorunlar

Dijital güvenlik günümüzde dijitalleşen dünyada ve eğitimde en önemli problemlerden biridir. Dijital güvenlik bilincinin oluşturulmasında karşılaşılan başlıca sorunlar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

a) Farkındalık Eksikliği ve Algı Sorunları

Bireyler dijital dünyadaki riskleri küçümsemekte veya yeterince fark etmemektedir. Özellikle yaşlı kesimler, kırsal bölgelerde yaşayanlar ve eğitim seviyesi düşük bireyler arasında dijital güvenlik bilinci düşüktür. Bunun yanı sıra “Bana zarar gelmez” veya “Siber saldırılar sadece büyük şirketlere olur” gibi yanlış algılar yaygın olması da siber saldırılar konusundaki algı eksikliğine neden olmaktadır (Kesici, Mert, Gezgin,2024)

b) Eğitim İçeriklerinin Güncelliğinin Yetersizliği

Siber güvenlik alanında tehditler hızla artarken, eğitim programları çoğu zaman bu değişikliklere aynı hızla uyum sağlayamamaktadır. Bu durum, eğitim alan bireylerin güncel tehditler karşısında hazırlıksız kalmasına yol açmaktadır (Paziuk, Vsevolod 2019)

c) Eğitim Erişimi ve Fırsat Eşitsizliği

Dijital güvenlik eğitimlerine erişimin, özellikle düşük gelirli, kırsal ve dezavantajlı bölgelerde sınırlı olması dijital uçurumun derinleşmesine ve toplumsal güvenlik açığının büyümesine neden olmaktadır. Ayrıca, bazı

meslek grupları veya sektörler de bu eğitimlere yeterince ulaşamamaktadır. Bu durum dijital güvenlikte farkındalığın oluşmasında fırsat eşitsizliklerine neden olmaktadır (Yılmaz,2013)

d) Teknik Dili Anlayamama ve Karmaşık Eğitim Metotları

Dijital güvenlik kavramları ve uygulamaları teknik bir dil içerdiğinden, bu alanda verilen eğitimler çoğu zaman katılımcılar için anlaşılması zor olabilmektedir. Eğitimlerin karmaşık ve teorik olması, bilginin benimsenmesini ve uygulanmasını zorlaştırmakta dijital güvenliğin öneminin anlaşılmasına neden olmaktadır (Yalçın, 2019) Dijital güvenlik eğitimlerine katılımın düşük olması, bireylerin zaman ayırmak istememeleri veya verilen eğitimlerin kendilerine bir fayda sağlamayacağını düşünmeleri motivasyon eksikliğine ve eğitimlerin etkinliğinin azalması sonucunu yaratmaktadır.

e) Standartların ve Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği

Siber tehditlere karşı etkili savunma politikalarının geliştirilmesi, teknik, hukuki ve diplomatik stratejileri bir araya getiren çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımı da önem taşımaktadır. Genel olarak dijital güvenlik eğitimine ilişkin standartlar ve yasal düzenlemeler yeterince güçlü olmaması eğitim kalitesinin düşmesine ve uygulamada tutarsızlıklara yol açmaktadır (Taddeo, Floridi, 2018).

3.2. Çözüm Önerileri

Siber güvenlik; yönetsel, teknik ve sosyolojik olarak bütün paydaşların içinde olduğu bir yapıyı gerektirir. Dijital güvenlik bilincinin eğitim yoluyla artırılmasında alınması gereken önlem ve çözümleri aşağıdaki gibi açıklayabilir (Karataş, 2025)

a) Kapsamlı ve Sürekli Farkındalık Kampanyaları Düzenlenmeli

Eğitim kurumlarında öğrenciler için ilk yıl bilgi güvenliği ile ilgili bir dersin müfredata alınması iş hayatına hazırlama ve siber güvenlik farkındalığı oluşturma açısından yararlı olacaktır. Hiyerarşik yapı göz önünde tutularak eğitimler ve farkındalık programları ile zincire dahil bütün kullanıcılar bilinçlendirilmelidir. Dijital güvenlik bilinci geniş halk kitlelerine ulaştırılmalıdır. Medya, sosyal medya, halk eğitim merkezleri, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla basit ve etkili mesajlar yaygınlaştırılmalıdır. “Siber güvenlik herkesin sorumluluğudur” bilinci aşılanmalıdır. Siber farkındalık eğitimleri bilgi teknoloji kullanıcıları tarafından mutlaka alınması gereken eğitimlerdendir (Tugal, Almaz, Sevi ,2021)

b) Eğitim İçerikleri Güncel ve Pratik Hale Getirilmeli

Dijital güvenlikle ilgili eğitim konuları riskleri anlamaya ve önlem almaya yardımcı olmalıdır. Saldırı türleri ve yoğunluğu konularının belirlenmesi önemlidir. Tehditler ve teknolojik gelişmeler düzenli olarak takip edilmeli, eğitim materyalleri güncellenmelidir. Ayrıca eğitimlerde sadece teori değil, gerçek hayattan örnekler ve uygulamalı çalışmalar yer almalıdır. Bütün kullanıcılara verilmesi gereken eğitimler şöyle sayılabilir (Yüksel, Öztürk 2017):

- 1.Şifre Güvenliği Eğitimi
- 2.Güvenli İnternet Kullanma Eğitimi
- 3.E-Posta Güvenliği Eğitimi
- 4.Sosyal Mühendislik Eğitimi
- 5.Mobil Cihaz Güvenliği Eğitimi
- 6.Siber Tehdit Türleri Eğitimi
- 7.Kişisel Veri Gizliliği Eğitimi
- 8.Eğitim kurumlarında Uygulamalı Tanıtım Eğitimleri
- 9.Sorumluluklar ve Hukuki Süreçler Eğitimleri

c) Eğitimlere Erişim Kolaylaştırılmalı ve Fırsat Eşitliği Sağlanmalı

Kırsal bölgeler ve dezavantajlı gruplar için ücretsiz, erişimi kolay eğitim platformları oluşturulmalıdır. Mobil cihazlar ve internet erişimi sınırlı olanlar için yüz yüze eğitimler veya basılı materyaller kullanılarak eğitimde fırsat eşitliği yaratılabilir. Eğitim içerikleri sade ve anlaşılır bir dille hazırlanmalıdır. Ayrıca oyunlar, simülasyonlar, interaktif videolar gibi yenilikçi yöntemlerle öğrenme desteklenmelidir.

d) Yasal Düzenlemeler ve Standartlar Güçlendirilmeli

Ülkemizde de son yıllarda ulusal bir sorun haline gelen siber güvenlik saldırıları sonucunda, siber suçlar konusunda hukuksal olarak düzenleme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Türk Ticaret kanununda ve Türk Ceza Kanunu'nda siber güvenlik faaliyetlerinin yasal düzenlemeleri kapsamında birçok madde bulunmaktadır. (Türk Ceza Kanunu, 2004). 2012/3842 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “siber güvenlikle ilgili olarak alınacak önlemleri belirlemek, hazırlanan plan, program, rapor, usul, esas ve standartları onaylamak ve bunların uygulanmasını ve koordinasyonunu sağlamak amacıyla” Siber Güvenlik Kurulu kurulmuştur (Resmî Gazete, 2012). Ayrıca 2013 yılında Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı kabul edilmiştir.

Devlet tarafından dijital güvenlik eğitimi için standartlar belirlenmeli, bu standartlara uygun eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması zorunlu kılınmalıdır. Denetim ve yaptırım mekanizmaları oluşturulmalıdır. Yapılan çalışmalardan biriside Cumhurbaşkanlığı dijital dönüşüm ofisine sorumluluklar verilmesidir; ofis, kritik altyapıların belirlenmesine ilişkin çalışmaları gerçekleştirmek, bilgi güvenliği yönetim sistemleri kurmak, işletmek ve teknik standartlara ilgili usul esasları konusunda yetkilendirilmiştir. Bilgisayar Olaylarına Müdahale Ekibi (TR-BOME) ile TÜBİTAK Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojiler Araştırma Merkezi (BİLGEM) de hizmete sunulmuştur (Bıçakcı, ve Diğerleri ,2015)

SONUÇ

Eğitim yoluyla dijital güvenlik bilincinin oluşturulması, dijital ortamda karşılaşılan tehditlerin azaltılmasına ve bilgi varlıklarının korunmasına katkı sağlayacak sürdürülebilir bir stratejidir. Devlet, özel sektör, eğitim kurumları ve sivil toplumun iş birliği ile geliştirilecek kapsamlı eğitim politikaları, dijital güvenlik alanındaki farkındalığın artırılması ve risklerin minimize edilmesi açısından temel unsur olacaktır., dijital güvenlik eğitiminin yaygınlaştırılması, sadece bireysel güvenliğin değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve ekonomik istikrarın sağlanmasında da stratejik bir rol oynamaktadır.

Dijital güvenlik konularının eğitim sistemine bütüncül bir yaklaşımla entegre edilmesi, eğitimcilerin bu konuda desteklenmesi ve öğrencilere yönelik pratik beceriler kazandırılması gerekmektedir. Ayrıca aileler ve toplumun diğer bileşenleri de bu sürece dahil edilmelidir. Dijital güvenlik bilincinin eğitim yoluyla geliştirilmesi, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun gelişimi açısından da önemlidir. Eğitim yoluyla oluşturulan bu bilinç, dijital dünyada daha etik ve sorumlu bir toplumun temelini atacaktır.

Dijital güvenlik bilincinin yaygınlaştırılması sürecinde karşılaşılan temel sorunlar ve getirilen çözüm önerileri ile bu engellerin aşılabileceği yönünde somut stratejiler sunulmaya çalışılmıştır. Sürekli güncellenen ve herkes için erişilebilir hale getirilen eğitim programları, sade anlatım ve interaktif eğitim yöntemleri; öğrenme etkinliğini artırmakta ve bireylerin dijital güvenlik farkındalığını yükseltmektedir. Bunun yanı sıra, kurumlarda güvenlik kültürünün geliştirilmesi, çalışanların düzenli ve zorunlu eğitimlere tabi tutulması, devlet tarafından belirlenen standartların ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi; dijital güvenlik alanında bütüncül bir yaklaşımın tesis edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Avcı, Ü. ve Oruç, O. (2020). Üniversite öğrencilerinin kişisel siber güvenlik davranışları ve bilgi güvenliği farkındalıklarının incelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(1), 284-303
- Akbıyık, C., & Kestel, M. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), 844-859.
- Aslan (2020), Zararlı Yazılımların Göstermiş Oldukları Davranışlara Göre Analiz ve Tespit Edilmesi, Ankara üniversitesi, Tez <https://www.proquest.com>
- Avcı, Aslan, (2019), Dijital Veri Güvenliği Farkındalığı ve Bilgi Okuryazarlığı ile Alınan Hizmetçi Eğitimin Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 891-914
- Bayzıt, (2022), Kimlik Hırsızlığının Türk Ceza Hukuku Ve Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Değerlendirilmesi, Yedi Tepe Üniversitesi Hukuk Dergisi, 635-658
- Bıçakcı, Ergun, Çelikpala, (2015), Türkiye de Siber Güvenlik, Siber Politika Kağıtları Serisi, 28-52
- Bilir (2021), Kişisel Verilerin Korunması Kişinin Kendisinin Korunmasıdır, TRT Akademi, 172-181
- Bozkurt., Hamutoğlu, Kaban, Taşcı, Aykut, (2021) Dijital Bilgi Çağı ; Dijital toplum, Dijital dönüşüm, Dijital Yeterlilikler; Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 35-63
- Burcu, Tarhan, (2024), Türkiye de Eğitimde Dijital Dönüşüm, Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı, 322-336
- Canogulları, (2021). Öğretmenlerin bilgi güvenliği konusundaki farkındalıklarının incelenmesi. Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 11(2), 651-679. doi: 10.23863/kalem.2021.219
- Çark, (2020). “Dijital Dönüşümün İşgücü ve Meslekler Üzerindeki Etkileri”, International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 4 (1), 27.
- Çubukçu, Emül, (2023), Sosyal Mühendislik ve Oltalama Saldırılarını Anlamak: Derinlemesine Bir Analiz, researchgate.net, Yönetim Bilişim Sistemleri: İşletmelerde Dijital Dönüşüm Yönetimi. Özgür Yayınları. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub137.c1385>
- Dinç, (2020), Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi, e-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi, 23-27
- Dönmez, (2019). Lise öğrencilerinin bilgi güvenliği farkındalığı ile dijital okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).

- Hart, , Magheri, , Paci, Sassone, (2020). Riskio: A serious game for cyber security awareness and education. *Computers & Security*, 95-97, 101827. doi: 10.1016/j.cose.2020.101827
- Karanfi, Uyar (2023), Expoloring tha relationship between digital addiction and online learning readines levels of universty students, *Journal of Educatinal Technology Online learning*,647-664
- Karaaslan, (2022), Siber Güvenlik Felsefesine Giriş, <http://ssrn.com>. (Abstract)
- Karataş, (2025), Uzaktan Eğitimde Kalite Güvence Sistemleri ve Siber Güvenlik, Eğitim ve Bilim Books,95-98
- Kesici, Mert, Gezgin, (2024), Siber Dünyanın Karanlık Yüzü: Güvenlikten Zorbalığa Modern Problemler, Balkan 10th International Conference On Applied Sciences January, 229-238
- Kiraz, (2021), Siber Güvenlik Bağlamında Yeni Tehdit Algılamalarının Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına Etkileri, *Journal of Management Theory and Practices Research*, 69-86
- Kırık, Özkoçak, (2023), Medya ve İletişim Bağlamında Yapay Zekâ Tarihi Ve Teknolojisi: Chatgpt ve Deepfake İle Gelen Dijital Dönüşüm, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*,58-73
- Korlu, (2019). Bir bakışta eğitim 2019'a göre Türkiye'de eğitimin durumu, <https://www.egitimreformugirisimi.org>. Erişim Tarihi: 18.03.2025
- Kör, Erdoğan (2023), Oltalama Saldırılarına Yönelik Bir Araştırma, *İnternational İnformatic Congress 2023 Bildiri Kitabı*, 228-235
- Memiş, (2001), Hukuki Açından Kitlelere E-posta Gönderilmesi. *Erzincan Bin Ali Yıldırım Üniv. Hukuk Fak. Dergisi* ,445-454
- Mulenga, Marbán, (2020). Is COVID-19 the gateway for digital learning in mathematics education? *Contemporary educational technology*, 12(2). doi: <https://doi.org/10.30935/cedtech/7949>. Erişim Tarihi: 18.2.2025.
- Korucu, (2021), Yeni Normal Dünya Düzeninin Siber Güvenlik ve Bilgi Güvenliğine Etkileri, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*,44-59
- Önel, Dinçkan, 2007). Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi Kurulumu, TU-BİTAK-UEKAE Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi Kurulumu Eğitim Dokumanı.
- Özaydın, Kumral (2021), Dijital Yerlilerin Gözünden Dijital Okuryazarlık, *Journal of Research in Education and Society*,363-378
- Paziuk Mitsik (2019). "Global Cybersecurity Culture in the International Discourse Values and Principles", s. 104, <http://journals.uran.ua>, Erişim tarihi:20.04.2025

- Solmaz (2023), Siber Güvenlik Tarihindeki Dönüm Noktaları: Tehditlerin Evrimi ve Savunma Stratejileri, Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve uygulama merkezi Dergisi,1-9
- Şeker E., (2017), Siber Savunma Tatbikatları: Planlama, Uygulama Ve Değerlendirme, Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi, Cilt:3, No:2, 33-41
- Taş, Bülbül, (2021) Sosyal Medya Kullanıcılarının Dijital Ayak İzi Farkındalığı, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 206-216
- Taha, Dahabiyeh, (2021). College students information security awareness: A comparison between smartphones and computers. Education and Information Technologies, 26, 1721-1736. doi: 10.1007/s10639-020-10330-0
- Taddeo, Floridi, (2018). Regulate artificial intelligence to avert cyber arms race. Nature, 556, 296-298.
- Teymourlouci, (2015). Quick reference: Cyber attacks awareness and prevention method for home users. International Scholarly and Scientific Research & Innovation, 9(3), 678-684. Erişim adresi: <http://waset.org/Publication/10000665>
- Tugal, Almaz, Sevi, (2021), Üniversitelerdeki Siber Güvenlik Sorunları ve Farkındalık Eğitimleri, Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 3, 229-237
- Ulusal Siber Yürütülmesi, Güvenlik Çalışmalarının Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar. (2012, 20 Ekim). Resmî Gazete (Sayı:2012/3842). Erişim adresi: <https://www.resmi-gazete.gov.tr>
- Yalçın, (2019) “Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Türkiye’de Siber Güvenlik” (Tez No: 545623) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaşar, Çakır, (2015), Kurumsal Siber Güvenliğe Yönelik Tehditler ve Önlemleri, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 488-507
- Yıldırım, İnce (2021), Kampüs Ağlarında İnternet Erişimi İçin Bağlantı Katmanını Kimlik Doğrulama Uygulaması, Journal of Computer Science, 82-92
- Yıldırım, Demirer, (2021). Eğitim alanında bilgi güvenliği üzerine sistematik bir alanyazın incelemesi: Türkiye örneği. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(3), 835-856. doi: 10.17556/erziefd.862623
- Yılmaz, (2013) “E-dönüşüm Sistemlerinin Bilgi Güvenliği Açısından İncelenmesi E-devlet Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma (Tez No: 327359) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, Öztürk, (2017) “SIP Saldırıları ve Güvenlik Yöntemleri”, Bilişim Teknolojileri Dergisi, 10(3), 301-310,
<https://european-union.europa.eu>. Erişim tarihi: 22.05.2025

<https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=ctf-yarismasi.pdf>,
tarihi:24.05.2025

erişim

<https://www.microsoft.com> , erişim tarihi:24.05.2025

Dijitalleşme: İletişim, Teknoloji ve Etkileşim

Editör: Haydar Özaydın